

GİRİŞ

Bankacılık, ülkelerdeki büyümenin ve refahın temel yapı taşlarından biridir. Özellikle son dönemlerde gelişmekte olan ülkelerde çıkan krizlere bakıldığında çoğunun bankacılık kökenli olduğunu görmekteyiz. Bankaların en temel görevi fon fazlası olanlardan fon ihtiyacı olanlara, bu fonları ödünç vermektir. Ancak globalleşme, artan nüfus ve finansal krizlerin sayısının artması bankaları farklı müşteri kitleleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Eskisi kadar müşterilerini çok yakından tanıyamayan bankalar, bu sorunu daha analitik yolların da desteğiyle çözmeye çalışmışlardır. Özellikle güven unsuruna dayalı kredi verme işlemi, krediyi vermeden müşterilerin çok iyi tanınması, kredinin amaç ve geri ödenebilirliğinin analizi, kredi verildikten sonra yakın takibi ve herhangi bir sorunla karşılaşılması halinde ise mümkünse farklı çözüm yollarının bulunması veya hızlı bir şekilde kanuni işlemlere başlanmasını gerektirir.

Finansal kuruluşlar uzun yıllardır çeşitli nedenlerden ötürü birtakım güçlüklerle karşı karşıya kalmışlardır. Bankacılık sektöründeki ciddi problemlerin başlıca nedeni, yetersiz kredi standartları, zayıf portföy risk yönetimi ya da banka müşterilerinin kredibilitelerinde bozulmaya yol açabilecek türden ekonomik gelişmelerin ve diğer koşullardaki değişmelerin iyi izlenmemesi gibi etmenlere bağlı olmaya devam etmektedir.

Günümüzün, global, modern, karmaşık ve hızlı sermaye hareketlerine açık finans dünyasında risk yönetimi bankalar için stratejik bir konu haline gelmiştir. Bankalar, ileri düzey risk yönetimi sayesinde bir yandan risklerini kontrol ederek kayıplarını azaltmakta, diğer yandan da riske ayarlı karlılık analizi ışığında daha karlı ürünlerde büyüyerek hissedara değer katmaktadır. Güçlü risk yönetimi olan bankalar aldıkları piyasa, kredi ve operasyonel riskleri detaylı incelemekte, olası krizlerde kayıplarını önceden belirlemekte, bu kayıpları en alt düzeye indirmek için önceden önlemler almakta, aldıkları risk ile kazançlarını karşılaştırmakta ve riski almaya değip değmeyeceğini önceden değerlendirebilmektedir. Bunları yapan bankalar,aldıkları her türlü riski ölçmek için Riske Maruz Değer, Beklenen/Beklenmeyen Kayıp, Ekonomik Sermaye, RAROC (Risk ayarlı sermaye getirisi) gibi analitik metodolojiler geliştirmiş, ölçümlerle riskleri izleyen ve raporlayan, kriz senaryolarında alınan riski sermaye kaynakları çerçevesinde değerlendiren ve de bunların yanı sıra risk ölçümlerinin kullanılması amacıyla banka içinde gerekli organizasyonu, politika ve prosedürleri oluşturmuş, risk kültürünü bankanın günlük işleyişi içerisinde yerleştirebilmiş bankalardır.

Bu çalışmanın amacı, bankalardaki kredi ve kredi riski yönetiminin işleyişini, kredi riskini ölçmekte kullanılan teknikleri göstermektir.

Çalışmanın Birinci Bölümü; kredi kavramı, önemi ve türleri ile kredinin yasal çerçevesini anlatmaktadır.

Çalışmanın İkinci Bölümü; kredi değerliliği açısından finansal analiz ve diğer analiz tekniklerinden bahsetmektedir. Bu bölümde kredi analistinin karar almada kolayca yararlanılmasını sağlamak amacıyla, batılı bankaların uyguladıkları kriterler göz önünde bulunmaktadır. Ayrıca bilanço analizine ilişkin yeterli çalışmalar dikkate alınarak, incelemeyi bu analiz çerçevesinde yoğunlaştırmak yerine, diğer tekniklere yer verilmiştir.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde ise kredi riskinin tanımı ve bankalarda kredi riskini ölçmede kullanılan alternatif yöntemler açıklanmaktadır. Ayrıca şu anda bütün dünyanın gündeminde olan Basel I ve Basel II standartlarında yer almaktadır.

Çalışmanın Dördüncü Bölümünde; kredilendirme sonrası müşteri ilişkileri incelenmektedir. Kredinin başarılı bir şekilde bankaya dönmesini sağlamada bankanın genel merkezdeki krediler bölümü ve şubelerdeki müşteri sorumlularının kredi kullanımına ilişkin denetim çabaları açıklanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKALARDA KREDİ YÖNETİMİ VE İŞLEMLERİ

1.1.Kredi Kavramı,Önemi ve Türleri

Kredi yönetimi ticaret, hizmet ve sanayi işletmelerinin mal ve hizmet sunum faaliyetlerini desteklemek amacıyla, bankalarca verilen ve bilançoların aktifine alacak olarak yansıyan işlemlerin yürütülmesidir. Kredi yönetimin görevleri, müşterilerin kredilendirilmesi ve alacakların tahsili (credit and collection) alanında yoğunlaşmaktadır.¹

Kredinin sözlük anlamı saygınlık ve güven olup Latince’de inanma anlamına gelen “Creder” kökünden gelmektedir.² Kredi, bankanın bir gerçek ya da tüzel kişiye ödünç para vermesi veya bu kişi lehine bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi konusunda teminat mektubu vererek taahhütte bulunması veya garanti vererek kendi saygınlığını ödünç olarak ortaya koymasındır.

İtibar, saygınlık anlamı taşıyan kredi, ”bir süre sonra ödemek vaadiyle mal ve hizmet veya satın alma gücü sağlayabilme yeteneğidir” şeklinde tanımlanabilir. Krediyi başka bir şekilde taraflardan birinin diğer tarafa, fonlarını karşılık isteyerek ya da istemeyerek kiralamayı kabul ettiği bir işlem olarak tanımlamaktadır.³

1.1.1.Kredi Kavramı

Kredi, ancak krediyi geri ödeyeceği konusunda kendisine güven duyulan kişilere ve belirli süre sonunda mutlaka geri alınmak kaydıyla verilir. Ancak, kullanılan tüm krediler için geri ödenmeme riski vardır. Kredi riskinin en aza indirilmesinde müşterinin kredi değerliliğinin ve kredi ihtiyacının doğru analiz edilmesi ve yeterli teminat alınması büyük önem taşımaktadır.

Kredinin faydaları şöyle sıralanabilir:⁴

- Kredi milli serveti oluşturan tüketim ve sermaye malları stokunun en yararlı ve en verimli şekilde kullanılmasını sağlar.
- Kredi tasarruf edilen paraların piyasaya akmasını sağlamak sureti ile iktisadi faaliyetin devamını ve genişlemesini sağlar.

¹ Berk,N.;”Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi”;Beta Yayınevi;2001,s.7.

² Parasız,M.İ.;”Para Banka ve Finansal Piyasalar”,Ezgi Kitapevi,1994,s.1999.

³ Rosenberg,Jerry M;”Dictionary of Banking and Finance”,John Willey,Canada;sdns inc.Canada 1982,s.3.

⁴ Zarakolu,A.;”Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi”;Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü;Yayın No:161;Bankacılar Serisi Numarası:5,1986,ss.24-25.

- Bugün çeşitli sektörlerde gördüğümüz büyük firmaların kurulması ve yaşaması kredi ile mümkün olabilmektedir.

- Kredi, gelecek gelirler hesabına harcama olanağı vermek suretiyle mübadele alanının genişlemesini sağlar.

- Kredi, tasarrufu ödüllendirmek suretiyle teşvik eder. Bununla birlikte ,tasarrufların faiz oranlarından çok, gelir düzeyine de bağlı olduğunu unutmamak gerekir. İnsanlar genelde faiz elde etmek için değil, gelecek endişesi, ekonomik durumlarını düzeltmek, servet sahibi olmak gibi farklı amaçlarla tasarrufa gider.

- Bazı kredi çeşitleri paraya benzer bir likiditeye sahiptir.

Bankalar dışında, finansal sistemde yer alan özel finans kurumları, leasing şirketleri, factoring şirketleri ve tüketici finansman şirketleri de kendi uygulamaları ve kredi mantığı çerçevesinde finansman sağlayabilen kuruluşlardır. Bilindiği gibi bir bankanın kredi olarak verdiği kaynaklar kendi öz kaynağıyla sınırlı olmamakta, esas itibariyle bireyler, kurum ve kuruluşların güvene dayalı olarak bankaya emanet ettiği fonlarda oluşmaktadır. Bankanın kredi müşterisi lehine verdiği garantilerin de, başlangıçta bir fon çıkışı gerektirmemekle birlikte, taahhüdün yerine gelmemesi durumunda fon çıkışıyla sonuçlandığı, dolayısıyla içerdiği riskin nakdi kredilerden daha az olmadığını gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Banka, ortaklarına karşı sorumlu olduğu gibi çok sayıdaki hesap sahibine de sorumluluk taşımakta, bu nedenle kredi talep edenlerin itibarı, ticari performansı ve varlık durumu kredinin en önemli dayanaklarını oluşturmaktadır. Yani bankalar fonları ihtiyaç sahiplerine transfer ederken ayrıca ekonomiye ek katkıda bulunurlar. Bu ek katkılara aşağıda değinilmiştir:⁵

- Vade ayarlayıcı etkisi: Fon fazlası olanlar fonlarını kısa vadede değerlendirmek ve gerekince kullanmak isterler. Fon ihtiyacı olanlar ise uzun vadeli kaynak isterler. Bankalar iki gruba aracılık ederler ve vade sorunu çözerler.

- Miktar ayarlayıcı etkisi: Fon fazlası olanlar genellikle şahsi portföylerini değerlendirir. Yani bu portföylerin büyüklüğü nispeten küçüktür. Fon talep edenler ise büyük miktarda paraya ihtiyaç duyar. Bankalar küçük yatırımcıların fonlarını birleştirerek büyük fona ihtiyaç duyanlara aktarır.

- Risk azaltıcı etkisi: Fon sahipleri fonlarını güvendikleri büyük kurumlara emanet etmek ister. Halbuki fona ihtiyacı olan kurumlar bu kişilerce fazla tanınmıyor olabilir.

⁵ Uludağ İ., Arıcan E., "Finansal Hizmetler Ekonomisi (Piyasalar-Kurumlar-Araçlar)", Beta Basım Yayın, 1999, s.117.

Bankalar araya girerek kişilerin kredi riski almalarını önlemiş olmakla ve gerekli risk yönetimini üstlerine almaktadırlar.

- Finansal danışmanlık ve bilgi sunmak: Bankalar şube ve personel ağlarıyla bir çok bilgiye ulaşabilmektedir. Müşterinin ihtiyaçlarını anlayıp onlara uygun çözüm üretirler. Gerekli bilgi aktarımı yaparlar.

1.1.2.Kredinin Önemi

Bankaların müşterilere verdiği hizmetlerin yanında; bankacılığın temel iki önemli işlevi bulunmaktadır. Bunlar, kaynak temini ve kredi(ödünç verme) işlemidir.⁶ Bu iki fonksiyonun önemi açısından ayrılması mümkün değildir. Para sağlamak kadar, o parayı satmak, plase etmekte önemlidir. Aksi takdirde belirli bir faizle sağlanan mevduat ya da diğer kaynaklar, maliyetin üzerinde bir verim ile satılmaması gündeme gelir ki, bu da bankanın zarar etmesi demektir.

Bu nedenle; malın satışı esnasında, taksitlerin zamanında ve tam olarak ödenmesini sağlamak amacıyla; malı alan müşteri hakkında istihbarat yapılması, kabul edilebilir nitelikte teminatın sağlanması gibi önlemler alınmalıdır. Bu arada, malın satışı sırasında firmaların asıl amacı olan karlılık prensibini de göz ardı etmeden, atılan maldan belli bir verim ile karın da elde edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Ticari bankalar son yıllarda başarılı kredi kullandırma yöntemleri geliştirmiş ve farklı koşullarda, arklı amaçlarla firmalara uygun kredi çeşitlerini başarılı şekilde sunmuşlardır. Hemen her iş kolunda firmalar kredi kullanırlar; hatta büyük kamu kuruluşlarının da banka kredisiyle finansman sağlama yoluna gittikleri sıkça görülmektedir.⁷ Kredi kullanımının gerçek nedeninin bilinmesi banka açısından kredinin riskini azaltan bir etkidir. Firmalarda söz konusu finansman ihtiyacını yaratan başlıca nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:⁸

- Firmaların hızlı büyümesi
- Firmaların zarar etmesi ya da karlılığının yeterli olmaması
- Firmaların aşırı ölçüde kar dağıtımını yapması veya firmadan büyük ölçüde kaynak çekilmesi
- Mevsimlik hareketler
- Spekülatif hareketler
- Mevcut borçların ödemesi

⁶ Takan,M.,”Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim”,Adana 2001 ,s.243.

⁷ Hempel,George H;Coleman,Alan B;Simpson;Donald G;”Bank Management”;Text and Cases,Thitd Edition;New York;1990,s.449.

⁸ Akgüç ,Ö.,”Kredi taleplerinin değerlendirilmesi”,5.baskı,İstanbul,1992,ss.3-4.

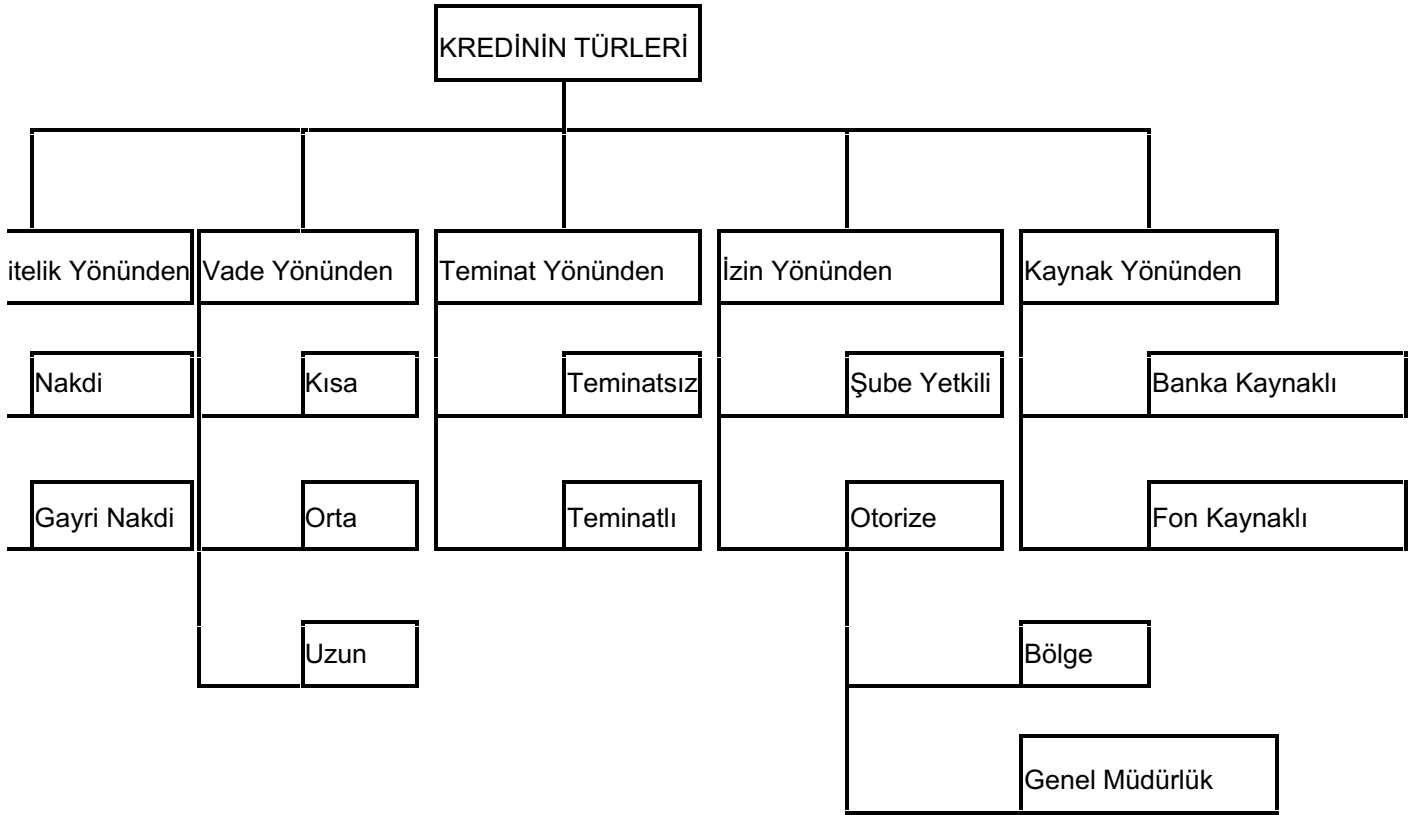
- Sermaye taahhüdünün yerine getirilmesi
- Firma satın almak için kredi ihtiyacının doğması
- Mevsimlik çalışma sermayesi ihtiyacının doğması
- Uzun vadeli çalışma sermayesi oluşturulması
- Duran varlıkların finansmanı
- Duran varlıkların yenilenmesi v.b.

Firmaların kredi kullanması için sayısız neden vardır. Her kredi sebebi benzeri olmayan bir kredi ayarlaması ihtiyacı doğurur. Bu durum doğal olarak çok farklı türde kredini doğmasına neden olmuştur. Ancak; birbirlerinden farklı olsalar dahi krediler belirli özelliklerine göre ortak gruplarda toplanabilmektedirler.

1.1.3.Kredinin Türleri

Krediler çeşitli açılardan sınıflandırılırlar. Herhangi bir krediye değişik açılardan bakıldığında birden fazla sınıfa girer. Şekil I' de kredi türleri şematik olarak gösterilmiştir:

ŞEKİL I:Kredinin Türleri

Kaynak:Gökçek,B;Bankacılıkta Matematiksel İşlemler,Garanti Bankası Eğitim Merkezi Yayınları;Yayın no:61,Mart-Kasım,1994,s.131.

1.1.3.1.Müşteri Kullanımı Açısından

Ticari bankaların müşterilerine kullandırdığı krediler iki temel grupta incelenmektedir: Kurumsal krediler ve bireysel krediler.⁹ Aşağıda her iki grupta yer alan kredi şekilleri kısaca açıklanmaktadır:

1.1.3.1.1.Kurumsal Krediler

Müşterilerin kredilendirilmesi; sunulan fonlara belli ödeme süreleri tanınmasını kullanım ve geri ödeme koşullarını belirleyerek, alacakların güvenceye alınmasını gerektirir. Alacakların müşterilerden tahsil edilmesi, alacak sürelerini izleyerek, vadesi dolmaları tahsil etmek ve gerektiğinde uyarı yöntemine başvurarak; kredilerin geri dönmemesi nedeniyle uğranılacak kayıpların en az düzeyde tutulması çabalarını gerektirmektedir.

Öte yandan finansal yatırımlar ve iştirakler çerçevesinde ortaya çıkan işlemlerin mutlaka kredi yönetiminin konusunu oluşturması gerekmez. Ancak bu tür değerlerin güvenceye alınması ve gerçekleştirilmesinde kredi yönetimi gereken özeni göstererek; bu işlemleri de izlemektedir.

Kredi yönetimince müşterilerin kredilendirilmesi; banka işletmesinin, hedeflerine uygun bir şekilde varabilmesi için; planlama, yürütme, koordinasyon işlemlerini gerektirmektedir. Bu konuda gerçekleştirilen faaliyetlerin önemi dikkate alınarak, alacaklara bağlı olan riskin düzeyi ile bağlanan sermayenin maliyeti ve alternatif kullanım alanları da hesaba katıldığında kredi yönetimin bankalarda bağımsız bir işletme fonksiyonu olarak yer alması sonucu ortaya çıkar. Deneyimleri sonucu kredi kullandırmada bankaların yeteneği önemli ölçüde gelişmiştir. Değişken şartlar ve çeşitli amaçlarla şirketler uygun kredi çeşitleri sunmada başarılı olduklarını kanıtlamışlardır.

Her ne kadar, birbirlerinden farklı olsalar da, kredi çeşitleri vadelerine; teminatlandırılmalarına ve diğer özelliklerine göre farklı gruplara ayrılabilirler. Kısa ve uzun vadeli kredi, yenilenen ya da süresi uzatılabilen kredi(revolving credit), durumuna ya da nakdi-gayri nakdi olarak kullanılabilirler. Kredilerin önemli bir bölümü çalışma sermayesinin finansmanına yöneliktir. Yani bir yıldan daha kısa sürelidir. Bu tür kredilerinin yarısı mevsimlik özelliğine haiz sektörlerde faaliyet gösteren veya projelere bağlı çalışan firmalar tarafından kullanılmaktadır. Finansal yapısı zayıf veya karlılığı yetersiz küçük şirketlere kısa vadeli krediler teminatlı olarak kullanılır.

⁹ Berk,N.;"Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi";Beta Yayınevi;2001,s.7.

Öte yandan mevsimlik üretim yapan işletmelerin çalışma sermayelerinin finansmanı için açık kredi limiti tahsis ederek; belli bir tutara kadar müşterinin borçlanmasına olanak sağlarlar. Bu tutar genellikle firmanın yıl içinde finansman ihtiyacının ulaştığı en yüksek düzeydir. Açık kredi limiti firmaya bir defada borçlanmak yerine ihtiyaç anında borçlanmak ve nakit fazlalığı dönemlerinde bu krediyi tamamen veya kısmen kapatarak faiz yükünü minimum kılma fırsatını verir. Faiz sadece borçlanılan tutar ve borçlanma süresi için ödenir.

Bu tür kredilerde genellikle müşteride yıl içinde belli bir dönemde (30-90 gün arası) krediyi tamamen kapatma şartı aranır. Zira bu tür krediler firmanın sürekli çalışma sermayesinin finansmanında kullanılamazlar. Firmanın sürekli finansman açığı varsa başka krediler kullanılır. Mevsimlik açık kredi limiti rotatif 'dır. Geri ödenen tutarlar daha sonra tekrar borçlanılabilir. Genellikle bankalar bu tür limit tahsis ettikleri müşteri portföylerini farklı mevsimlik özellik gösteren sektörlerden seçerler. Ayrıca açık kredi limiti tahsis edilen müşterilerinin mali durumlarının bozulduğu anlarda bu limiti azaltabilir ya da tamamen kapatabilirler.

Diğer kısa vadeli krediler genellikle belli bir proje bazında kullanılır. Örneğin halka arzda aracılık eden bir yatırım bankası veya aracı kurumun işin başlangıcından kağıtların yatırımcıya satılması arasında geçen süre içinde finansman ihtiyacı olabilir. Bu durumda kredi söz konusu pay senetleriyle teminatlandırılabilir. Aynı şekilde inşaat şirketleri de yapım sırasında finansman ihtiyaçlarını bu şekilde karşılayabilirler.

İşletmeler uzun vadeli kredileri genellikle eşit taksitler halinde geri öderler. Bu tür krediler sabit varlık alımı veya işletme sermayesinin süreklilik gösteren kısmının finansmanında kullanılır. Borçlanma amacına göre vadeli kredile teminatl veya teminatsız olabilirler. Genelde kredilerin vadesi iki ile beş yıl arası değişmektedir.

Rotatif krediler kısa vadeli açık kredi limitine benzerler. Müşteri belli bir üst sınıra kadar kredi kullanabilir. Vade genelde standarttır, ancak müşteri durumuna uyarlanır. Bu süre de müşteri limiti dahilinde kalmak şartı ile istediği gibi borçlanır, borcunu kapatarak tekrar kredi talep eder.

Uzun vadeli krediler ülkemizde yaygın kullanılsa bile, batı da rotatif krediler, bankaların kredi portföyünde artan bir öneme sahiptirler. Büyük bankaların ticari ve endüstriyel kredilerinin önemli bir kısmı bu tür kredilerdir. Batılı ülkelerde bu tip kredi kullanılmayı, sağladığı daha yüksek getiri yüzünden tercih etmektedirler. Fakat kısa vadeliyle karşılaştırıldığında bankaların daha uzun dönemde riske girmelerine yol açarlar.

Uzun vadeli krediler şirketler içinde daha çekicidir. Batılı ülkelerde bile, firmalarda menkul kıymet tutarı ihracından daha çok uzun vadeli kredi kullanma, diğer finansman alternatiflerine göre daha ucuz, daha süratli ve daha kolay kullandırılır.

Batılı ülkelerde bankaların uzun vadeli kredi kullandırmaya yönelmesinin bir başka nedeni de kısa süreli kredi pazarının menkul kıymet ihracıyla rekabet etmek için çok dar kar marjıyla çalışmasıdır.

Kredi kurumları başka bir bankanın açtığı krediye katılmak veya kendi açtıkları kredinin bir kısmına başka bankaları ortak etmek isterler. Bu tür katılımların temeli "orantılı" (pro rata) veya "son giren ilk çıkar yöntemi (lifo) olarak belirlenir. Orantılı katılımlarda, bankalar krediye belli bir oranda katılarak pozisyon alırlar. Son giren ilk çıkar yönteminde ise katılan bankalar arasında bir takım öncelik farkları vardır. Krediye katılım sıralarına göre kredi kurumları sıralanır.

Büyük hacimli (montanlı) kredilerde bankalar birleşerek bir sendikasyon oluştururlar. Her sendikasyon anlaşması katılan tüm bankaları, katılım oranları ve sunulan teminatı açıkça gösterir. Her banka katılım oranında kredi anlaşması imzalar. Ayrıca bir başka anlaşma krediye öncülük eden bankayı yönetici banka (managing bank) ve diğer bankaları da katılan bankalar (co-agent) olarak tanımlar ve yönetici bankanın görev ve sorumluluklarını belirler. Bu kadar ayrıntılı evrakların hazırlanmasını nedeni tüm katılan bankaların borçlu ile yönetici banka aracılığı olmadan ilişkilerini yürütebilmesini sağlamaktır. Anlaşma ayrıca katılan bankaların yönetici bankanın olası bir başarısızlığına karşı güvencede olmalarını sağlar.

Ticari bankalar tarafından müşterilere sunulan krediler değişik açılardan sınıflandırılabilir. Sözelimi niteliklerine göre nakdi ve gayri nakdi, güvence esasına göre teminatl ve teminatsız, süre açısından kısa, orta, uzun vadeli, kullanım amacına göre, tüketim , yatırım ve işletme kredileri ayrımı yapılabilir. Ayrıca kullanan sektörlerle ve kullandıkları alanlara göre de sınıflandırmak mümkündür. Ticari bankalar tarafından kullandırılan krediler aşağıda özetlenmiştir:¹⁰

-Güvenilir müşterilere sunulan kısa süreli kredilerin önemli bir bölümü açık kredi şeklinde kullandırılmaktadır. Sadece müşteri imajı karşılığında sunulan krediler cari hesap şeklinde çalışmaktadır. Uygulamada daha çok ihracat hazırlık, akreditif teminatı ve kasa kolaylığı şeklinde kullandırılmaktadır.

-Ticari bankalarda kredilerin büyük bir bölümü cari hesap üzerinden yürütülmektedir. Cari hesap kredilerinde bankalar müşterilerine belirli bir limite kadar ihtiyaçlarına göre kredi

¹⁰ Berk,N.;"Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi";Beta Yayınevi;2001,s.10.

kullanma olanağı sunarlar. Uygulamada daha çok çalışma sermayesi ihtiyacının giderilmesinde kullanılan cari hesap kredisi, açılan değer kredilerinin de bu hesaba aktarılarak , buradan kullandırılmasına olanak vermektedir.

-Uygulamada senet kırdırılması olarak bilinen iskonto işlemi, bankalarca süresi henüz dolmamış poliçe, bono gibi kıymetli evrakın vadesine kadarki faiz ve komisyonlarının düşülmesinden sonra bedelinin müşteriye peşin olarak ödenmesidir. Bu amaçla iskonto ya alınacak senetlerin Merkez Bankası'nın reeskont politikasına uygun olması ve ayrıca senetlerin şekil şartları bakımından herhangi bir eksikliğin olmaması gerekir.

-Ticari bankalar bazı kredileri müşteri ile kredi değerliliğine güven duyulan kefil ya da kefiller olmak üzere, en az iki imza karşılığında kullandırır. Borçlu, cari hesap şeklinde çalışan bu kredi; çoğu banka tarafından bazı temel şubeler hariç genel müdürlüğünün iznine tabidir. Burada müşterinin ve kefilin itibarı, ticari deneyim, karakterler ve iş konusunun niteliği gibi faktörler özenle incelenir.

-Ticari banka kredilerinde dönen varlıklarında teminat olarak gösterilmesi mümkündür. Bu amaçla alacak senetleri, ticari mal ve menkul kıymetler sıkça kullanılmaktadır.

Ticari senetlerin rehni karşılığında borçlu cari hesap şeklinde açılan senetler karşılığı kredinin geniş bir uygulaması bulunmaktadır. Bu amaçla vadesi en çok 181 gün olan bonolar yaygın olarak kullanılır. Ayrıca kabul edilmiş poliçelerde teminata alınabilir. Çekler ise görüldüklerinde ödenmeleri gerektiğinden teminata kabul edilemez. Hatır ya da finansman senetlerinin de teminata alınmayacağı belirtilmelidir.

Zaman içinde değeri düşmeyen fiyatı istikrarlı ve kolayca paraya dönüştürülebilen malların rehni karşılığında da kredi kullandırılmaktadır.

Ticari bankalar menkul kıymet pazarında alım-satımı kabul gören veya borsaya kote edilmiş pay senetleri ve tahvil karşılığında da kredi kullandırmaktadırlar.

-Ticari bankalar uluslararası ticaretin finansmanında kullanılmak üzere müşterilerine akreditifin finansmanı, ihracat kredileri, döviz prefinansman kredilerini sunarlar.

Yurt dışından mal ithal eden müşterilerin akreditif avans ödemelerini üstlenirler. Böylece akreditifin açılışı ile malın yurda gelmesine kadar geçen süredeki finansman ihtiyacını karşılarlar. Aynı şekilde yurt dışına yapılacak ihracatın üretimini gerçekleştirmek için müşterilerine borçlu cari hesap şeklinde çalışan ticari senetler karşılığı ve vesaik karşılığı kredi sunarlar.

Ticari bankalar özellikle döviz kazandırıcı projelere döviz bazında parasal kredi kullandırır. TCMB tarafından konvertibil olarak kabul edilen dövizlerin sunumu, müşteri

tercihi ve banka kaynaklarına bağlıdır.Kredinin maliyeti, Libor+spread+yönetici banka komisyonundan oluşmaktadır.

Öte yandan dış ticaretin finansmanında kullanılan prefinansman kredisi firmanın ya da onun adına bankanın bulunduğu döviz kredilerinin vadeleri sonunda, döviz olarak geri ödenmesi için bankanın verdiği dış garantiye dayanır. Söz konusu kredi ticari bankalara Libor+spread+açılış komisyonu+dış satım komisyonu ve ilk üç aylık komisyon benzeri gelirler sağlamaktadır.

-Dış ticaretin önem kazanması ile birlikte finansman sorununu çözümüne yardımcı olması amacı ile ABD’de Eximbank kredileri fikri ortaya atılmış ve 1945 yılından beri ABD Eximbank fonksiyonel olarak faaliyet göstermektedir. Eximbank’ın sunduğu hizmetler,direkt krediler, iskontolu krediler ve garantiler olarak sıralanabilir.

Büyük ölçekli ihracatı desteklemek amacı ile yurt dışındaki ithalatçıya kullandırılan krediler direkt kredi olarak adlandırılmaktadır. Genellikle uçak,gemi alımı, nükleer enerji santrali yapımı ve kurulması uzun zaman alan büyük sanayi tesislerinin finansmanında direkt krediler kullandırılır. Küçük ve orta boy firmaların ihracatının özendirilmesi amacı ile bir yıldan kısa vadeli iskontolu krediler kullandırılır.

Teminat mektupları ya da garantiler; ticari bankalar güvenilirliklerini (itibarlarını) kullanarak da müşterilerinin yükümlülüklerini üstlenmelerini böylece işlerin yürümesini sağlarlar. Muhtemel borçlar (krediler) olarak tanımlanan teminat mektupları, banka müşterilerinin yurt içi ve yurt dışındaki taahhütlerinde ortaya çıkan finansman ihtiyacının karşılanmasında önemli bir destektir.

Teminat mektubu verilmeden önce müşteri hakkında bir inceleme yapılır ve müşteri ile kontrgaranti sözleşmesi düzenlenir. Bununla mektubun ödenmeme riskine karşı ödeme güvenceye alınır. Teminat mektubu bankadan herhangi bir nakit çıkışına yol açmadığından işleme faiz yürütülmez. Bunun yerine üçer aylık dönemler halinde tahsil edilen komisyon ve diğer giderler alınır.¹¹

-Parasal ödeme gerekmeden banka belirli bir limite kadar, müşteri tarafından üzerine çekilen poliçelere kabul edildiğine ilişkin açıklama yazarak itibarını lehdarın emrine sunar. (Kabul Kredisi). Söz konusu krediyi açarken banka kabul ettiği senetlerin vadelerinde ödeneceğini bekler. İç ilişkiye göre poliçenin ödeme yükümlülüğü müşteriye, üçüncü kişiler karşısında ise sorumluluk bankaya aittir. Ticari bankalar açısından sadece muhtemel borç söz konusudur. İşlemin uygulama alanı ise daha çok kısa süreli dış ticaret işlemidir. Kabul kredisi

¹¹ Yüksel A.S.,”Bankacılık Hukuku ve İşletmesi”,8.baskı,İstanbul,1997.s.307.

dış ticarete paranın vadesinde transferini garantileyen bir gayri nakdi kredidir. Akreditifli, vesaik karşılığı ve mal karşılığı olmak üzere üç ayrı uygulama biçimi söz konusudur. Tutarı, türü ve vadesi belirlenen kredi için ayrıca bir marjın uygulanması da gerekir.

1.1.3.1.2. Bireysel Krediler

Herhangi bir hizmetten yararlanılması ya da varlığın satın alınması da, ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak, belirlenmiş koşullarda ödenmek üzere kullanılan krediler geniş anlamda bireysel krediler olarak adlandırılır. Bilindiği gibi bankacılık sisteminin genel işleyişi, toplanan mevduatın ve banka öz kaynaklarının belirli bir gelir sağlayan alanlara plase edilmesi esasına dayanır. Bankalar bu yolla kullanılan kredilerden de kar edebilirler. Tüketicilere kullanılan krediler son yıllarda toplam banka kredileri portföyünün önemli bir payına ulaşmıştır. Böylece ticari bankalar, riskin dağıtılması prensibine uygun olarak kaynaklarını yaygın bir şekilde dağıtırlar. Bu kaynak tahsisi işleminden bankalar aynı zamanda kar ederler.

Öte yandan tüketici kredileri ile ticari krediler arasındaki bazı farkların vurgulanması gerekir: Tüketicinin kredilerinin temel amacı, bir mal ya da hizmetin satışını özendirmek veya bir ihtiyacı karşılamaktır. Oysa ticari kredilerin temel amacı karlılıktır. Tüketici kredileri genellikle aylık taksitlerle geri ödenmekte; buna karşı borçlu cari hesap veya avans şeklinde kullanılan ticari kredilerin geri ödenmesi de buna göre değişmektedir. Ayrıca kredilerin teminatlandırılması açısından da farklılık görülmektedir. Ticari kredilerde teminat olarak, işletme rehini, teminat mektubu, ticari senetler, şirket varlıkları ya da şirket ortaklarının özel varlıkları kullanılırken; tüketici kredilerinde borçlunun potansiyel geliri ve satın alınan mal teminat oluşturmaktadır.

Özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında ABD’nde artan konut gereksinimi karşılamak amacıyla başlayan tüketici kredileri 1950’li yıllarda orta gelir grubundaki artışla birlikte otomobil ve dayanıklı tüketim maddelerinin finansmanında kullanılmıştır. 1960’lı yıllarda ise bankalar tüketiciye vadeli satış yapan firmaların finansmanını gerçekleştirmek üzere işbirliğine gitmişlerdir. Son yıllarda ise kredi kurumları yine aynı amaçla ancak kredileri doğrudan tüketiciye vererek tüketici pazarının özelliğinde değişme görülmüştür.

Batılı ülkelerdeki bu gelişmeler karşısında ülkemizde tüketici kredilerine benzer bir uygulama T.C. Ziraat Bankası tarafından çiftçilere zirai donatım kredilerinin kullanılması yoluyla gerçekleşmiştir. Gerçek anlamda tüketici kredilerinin kullanılması ise 1988 yılında mevduat faiz oranlarının serbest bırakılmasından sonra başlamıştır. Ayrıca bazı bankalar günümüzde satın alınacak mal ile ilgili sınırlama gözetilmeden, müşterinin ihtiyacına uygun

olarak nakit ödeme yapmaktadır. Bireysel kredileri tanıttıcı bu bilgilerden sonra; aşağıda türleri hakkında bilgi verilmektedir:

1.1.3.1.2.1.Bireysel Kredilerin Türleri

1.1.3.1.2.1.1.Tüketici Kredisi

Tüketicilerin ticari amaç taşımayan varlık ve hizmet alımlarına yönelik fatura edilmeksizin belirli bir vade, faiz ve ödeme koşulu taşıyan kredilerdir. Genel olarak standart eşit vadeler ve taksitler uygulanırken, sözleşme ile koşullar farklılaştırılabilmekte, sabit yerine değişken faiz oranı da uygulanabilmektedir. Genelde 3-12 aylık vadeler yaygın olarak kullanılırken, yoğun rekabet nedeniyle 60 aya varan vadeler de uygulanmaktadır.

1.1.3.1.2.1.1.1.Tüketici Kredileri Türkiye Uygulaması

Batı pazarlarında yıllardır uygulanan tüketici kredileri ülkemizde 1980’li yılların sonlarından itibaren yaygın olarak uygulanmaktadır. Batılı ülkelere oranla geç uygulanmasının temel nedeni alt yapının yetersizliğidir. Özellikle Bankalar Kanunu’nun tacir olmayanlara verilecek kredilerdeki sınırlamaları önemli bir engel niteliğindedir.

Türkiye’de bankalarca sunulan tüketici kredilerinin önem kazanmasının kısa bir geçmişi vardır. Tüketici kredileri ile ilgili yasal düzenlemelerin eksikliği nedeniyle bankalar tüketicileri eğitim, konut, otomobil ve tüketim mallarıyla ilgili finansman ihtiyaçlarını karşılamada kendi iç düzenlemelerini uygulamaktadır.

Uygulamada tüketici kredileri bazı bankalarda satın alınacak varlıkla ilgili sınırlamalar olmadan, kişinin herhangi bir ihtiyacını karşılamak için doğrudan nakit kredi olarak verilmektedir. Öte yandan mal ve hizmet finansmanı konusunda belli bazı bankalar,ilk aşamada ağırlıkta otomobil finansmanına yönelik kredi uygulamalarına başlamışlardır. Daha sonraları tüketici kredisi pazarına giren bankalar, tüketiciye belirli sektör mallarının (buzdolabı,televizyon,eğitim,sağlık,vs.) finansmanına yöneltmişlerdir. Daha sonraki aşamalarda özellikle bazı gazetelerin pazarlama şirketleriyle anlaşma yaparak söz konusu firmaların düzenleyeceği satış kampanyalarındaki banka tüketici kredisi ile finanse edilmesine yönelmiştir.

Bankaların tüketici kredilerinde yöneldiği hedef kitle orta ve üst düzeyde gelir elde eden ücretli, emekli ve serbest meslek gruplarıdır. Ülkemizde kullanılan tüketici kredilerinin vadeleri 3-60 ay arasında değişmektedir. Alınan mal ve hizmetin niteliğine göre çeşitli vadeler uygulanmaktadır. Sözgelimi, dayanıklı tüketim mallarının finansmanı azami 12 ay olabilirken, bu süre konut ve otomobilde iki yılı aşmaktadır.

Türkiye’de kullanılan tüketici kredilerinin ödenecek taksitlerinin belirlenmesinde genellikle sabit azalan bakiyeler üzerinden hesaplanması yöntemi uygulanmaktadır.¹²

Aşağıdaki Tablo I ‘de, 2000-2004 yılları arası Türkiye’de verilen tüketici kredisi miktarı görülmektedir:

TABLO I:Tüketici Kredileri,Milyar TL

Dönem		Miktar	Kişi Sayısı(Adet)	İdari Takip	Kanuni Takip
2000	TL	5.354.974	2.774.453	3.685	61.920
	YP*	332.315	36.207	1.357	4.827
	TOPLAM	5.687.289	2.810.660	5.042	66.747
2001	TL	1.050.118	863.920	10.924	63.609
	YP*	96.794	3.113	7.504	6.699
	TOPLAM	1.146.912	867.033	18.428	70.308
2002	TL	3.024.523	1.269.030	108	38.937
	YP*	292.046	5.862	141	5.624
	TOPLAM	3.316.569	1.274.892	249	44.561
2003	TL	9.801.418	2.270.620	13	27.773
	YP*	681.416	11.382	0	4.806
	TOPLAM	10.482.834	2.282.002	13	32.579
2004	TL	20.341.627	3.384.157	156	55.808
	YP*	1.002.065	11.988	0	3.780
	TOPLAM	21.343.692	3.396.145	156	59.588

*Dövizle endeksli olarak verilen tüketici kredilerinin TL cinsinden değerini ifade eder.

Kaynak: www.tbb.org.tr/istatistiksel tablolar / tüketici kredileri (Erişim Tarihi:01.05.2005)

1.1.3.1.2.1.2. Taşıt Kredileri

Bireylerin binek oto, minibüs, midibüs, kamyonet, kamyon ,otobüs gibi taşıt aracı ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir.

Bankalar bu tip kredilerde ağırlıklı olarak oto bayileri ile kampanyalı işlemlerle ürünlerini pazarlamakta, belirli bir komisyon ve faiz oranları üzerinden yapılan anlaşma çerçevesinde bayiler müşterilerini taşıt kredilerine yönlendirmektedir. Son yıllarda otomobil

¹² Berk,N.;”Bankacılıkta Pazarla Yönelik Kredi Yönetimi”;Beta Yayınevi;2001,s.20.

distribütörleri kendi tüketici finansman şirketleriyle, müşterilere kredi vererek taşıt kredilerinin artmasına neden olmuşlardır.

1.1.3.1.2.1.3.Konut Kredileri

Konut alımına yönelik ihtiyaçların finansmanında kullanılan kredilerdir.

1.1.3.1.2.1.4.Kredili Mevduat

Kredili Mevduat, sabit bir ödeme planına bağlanmayan, bakiyesinin artı ve eksi olarak çalışabildiği, hesabın eksiye dönmesi halinde müşterinin önceden belirlenmiş kredi limiti kapsamında otomatik olarak kredilendirildiği bir hesap türüdür.

1.1.3.1.2.1.5.Tüketici Finansmanına Yönelik Krediler

Özellikle dayanıklı tüketim malları (beyaz eşya,bilgisayar,vb.) ve otomobil satışlarında görülen bir kredilendirme uygulaması olup, üretici firma ve bayilik sisteminde nihai tüketicinin kredilendirilmesi, ancak ödemenin bayilere yapılması şeklinde işleyen bir yöntemdir.

Bu yöntemde nihai tüketici ihtiyaç duyduğu ürünün finansmanından yaralanırken, ödemeyi bankaya veya bayi ye (bayi nin hesabından bankaya) yapmakta; bayi ise ürünün değerini bankadan peşin almaktadır.

Günümüzde tüketici finansman uygulamaları genellikle tüketici finansman şirketleri ile yapılmakla birlikte (Volkswagen Doğu Tüketici Finansmanı A.Ş.,Koç Finans,Koç Fiat Tüketici Finansmanı A.Ş.vb) bankaların kendi bünyelerinde de (Vestel beyaz eşya; bilişim ürünlerinin Denizbank tüketici finansman kredileri ile pazarlanması) gerçekleşebilmektedir.

1.1.3.1.2.1.6.Kredi Kartları

Müşteriye belirli bazı işletmelerde,peşin ödeme zorunluluğu olmadan, alışverişlerinde anında ödeme yapabilmeleri ve böylece kullandıkları mal ve hizmetlerin bedellerinin ödenmesini bir süre geciktirebilmeleri olanağı sağlayan, işlemlerin manyetik plastik kartlarla yapıldığı kredilendirme işlemidir. Müşteri alışveriş işlemlerinin yanı sıra dilerse söz konusu kredi kartlarından nakit de kullanabilir.

Önemli bir ödeme aracı olan kredi kartları ilk kez 1914 de ABD’de Western Union tarafından kullanıma sunulmuştur. 1924 yılında General Petroleum Company, ilk petrol kredisini çıkararak, istasyonlarından kredili akım yapma olanağı sunmuştur. ABD’de 1950’li

yıllarda kullanımı yaygınlaşan sistem giderek uluslar arası nitelik kazanmıştır. Ülkemizde visa ve mastercard ağırlıklı uygulamalar bankalar tarafından 70’li yıllarda yaygınlaşmıştır.

1.1.3.1.2.2.Bireysel Kredilerin Yararları

1.1.3.1.2.2.1.Bankalar Açısından

- Müşteri portföyünün genişletilmesi ile mevduat derlenmesi.
- Taşıt sigortası, konut sigortası ve komisyon gibi zorunlu tutulan bazı hizmetlerle ek gelir sağlanması.
- Geri ödenen kredi taksitlerinin yeniden kullanabilme olanağı bularak karlılığın artırılması, likiditenin dengelenmesi kazanma olanaklarını arttırmaları.
- Müşteri sayısının arttırılarak riskin azaltılması

1.1.3.1.2.2.2.Müşteriler Açısından

- Gelecekte edinme yerine, mal ve hizmet alımlarına önceden sahip olma şansı.
- Peşin ödeme ile alışveriş yapmanın kolaylıklarından yararlanılması.
- Beklenmedik fiyat artışlarından ya da enflasyon etkisinden korunma.
- Gelirleri ile orantılı olarak borçlanmanın avantajlarından zamanında yararlanma.

1.1.3.1.2.2.3.Satıcılar Açısından

- Taksitli satışlar yaparak, paranın zamanla geri alınması yerine, peşin olarak bankadan tahsil edilmesi, işletme sermayesini ve nakit girişini arttırarak likit varlıklarının daha iyi kullanılması.
- Vadeli satışlar için yapılacak giderlerden kurtulmak ve peşin tahsil ile riski ortadan kaldırmak.
- Banka kredisinin sağladığı vadeli satış olanakları ile müşterilerinin arttırılabilir ve bu artışa bağlı olarak daha fazla ciro ve kar gerçekleştirebilir.

1.1.3.2.Nitelik Yönünden Krediler

Nitelik açısından krediler, faiz ve komisyon veya sadece faiz karşılığında ödünç para verilmesi şeklinde kullanılan kredilerdir. Bu tür krediler iskonto-iştirah ve borçlu cari hesaplar, avanslar şeklinde kullanılırlar.¹³

¹³ Caymaz,H.,”Krediler”,T.Ticaret Bankası Eğitim Müd.Yayımları,s.20.

1.1.3.2.1.Nakdi Krediler

Faiz ya da faiz ve komisyon karşılığında ödünç para verilmesi biçiminde kullanılan kredilerdir. Bu tür krediler; iskonto, iştirak, avans ve borçlu cari hesaplar şeklinde kullanılır.

İskonto ve iştirak, bono ya da poliçenin vadesinden önce bankaca alacaklısından satın alınması işlemidir. Avans, bir defaya özgü olmak üzere, belli bir vade ile, çoğunlukla da maddi bir güvenceyle açılan kredilerdir. Borçlu cari hesaplar ise, belli bir vadeye bağlı olmaksızın T.T.K'nın 87.maddesine göre belli bir limit içerisinde, müşteriye para çekme ve yatırma yetkisi veren güvenli ya da güvencesiz kredilerdir.¹⁴

1.1.3.2.2.Gayri Nakdi Krediler

Bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda, bankanın alacağı bir ücret veya komisyon karşılığında yükümlü adına taahhütte bulunması, ona kefil olması biçiminde kullanılan kredilerdir.

Bu tür kredilerde başlangıçta ödünç para verilmesi söz konusu olmayıp, garanti edilmesi, yani; borcun ödenmemesi ya da yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda tazmin edilmesi taahhüdü vardır. Gayri nakdi krediler;teminat mektubu kredisi, sair kefalet kredisi, ithal garantisi, tahvil garantisi, kabul kredisi, aval kredisi v.b.türlere ayrılmaktadır.

1.1.3.3.Vadeleri Yönünden Krediler

Krediler vadeleri açısından kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üçe ayrılırlar:

1.1.3.3.1.Kısa Vadeli Krediler

Vadesiz veya vadeleri 18 aya kadar olan krediler kısa vadeli kredi olarak adlandırılırlar.¹⁵

1.1.3.3.2.Orta Vadeli Krediler

Vadeleri 18 ay ile 5 yıl arasında olan krediler orta vadeli krediler olarak adlandırılırlar. Bu krediler, bazı girişimcilerin projeye dayalı kuruluş, tesis, modernizasyon ve işletme sermayesi ihtiyaçlarında kullanılmak üzere tesis edilen kredilerdir. Vade süresi 6 aylık taksitlerle ve işletmede yaratılan fonlarla geri ödenen bir kredi türüdür.¹⁶

¹⁴ Takan,M.;a.g.k.,s.246.

¹⁵ İvedi,C.,”Türkiye’deki Ticaret Bankalarının Kredi Maliyetlerinin Hesaplanması ve Kredi Maliyetini Etkileyen Faktörlerin Analizi”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Eskişehir,1997,s.44.

¹⁶ İvedi;C.,a.g.k.,s.44.

1.1.3.3.Uzun Vadeli Krediler

Vadeleri 5 yıldan uzun olan krediler uzun vadeli kredilerdir.¹⁷

1.1.3.4.Teminat Yönünden Krediler

Teminatları açısından krediler, teminatl ve teminatsız olarak ikiye ayrılır:

1.1.3.4.1.Teminatsız Krediler

Teminatsız krediler, sadece müşterinin güvenine dayalı, hiçbir teminat alınmadan açılan kredilerdir. Açık kredi, tek imzalı teminat mektubu gibi. Yani; kredi alanın atacağı tek imza, kredinin sağlanmasına yeterli olmakta ve banka başka bir güvenceye gerek duymaktadır. Kredinin tek güvencesi, kredi müşterisinin kişiliğidir.¹⁸

1.1.3.4.2.Teminatlı Krediler

Teminatl krediler ise ikiye ayrılmaktadır. Birincisi şahsi teminatl kredilerdir. Kefalet karşılığı açılan krediler, senet karşılığı krediler, çift imzalı teminat mektubu kredileri bu tür kredilere örnektir. İkincisi ise maddi teminatl kredilerdir. Bu krediler bankaca kabul edilen maddi değerlerin rehn edilmesi karşılığı açılan kredilerdir. Ticari senetler, hisse senetleri, tahvil, gayri menkul ipoteği, emtia rehini gibi.

1.1.3.5.İzin Yönünden Krediler

İzin açısından krediler, şube yetkisi ve otorize olmak üzere ikiye ayrılır:

Şube yetkisi krediler; bir üst makamın izni olmadan, şubece açılabilen kredilerdir. Ticari bankaların şubelerine, kendi kararları ile kredi kullanılabilmeleri için belli limitler dahilinde, genel müdürlükler tarafından şube yetkisi verilir.

Otorize krediler; şube yetkisi ile açılmayan, tutarına göre genel müdürlük kredi komitesi veya yönetim kurulunun onayıyla açılan kredilerdir.

1.1.3.6.Kaynak Yönünden Krediler

Krediler kaynak açısından, banka kaynağından kullanılan krediler, reeskont kredileri ve dış kaynaklı krediler olmak üzere üçe ayrılırlar.

¹⁷ Seval,B.;"Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi",Muhasebe Enstitüsü Yayın No:59,Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı No:11 ,Avcıol Matbaası,İstanbul,1990.s.87.

¹⁸ İvedi;C.a.g.k.,s.44.

Banka kaynaklı krediler, sadece bankaya ait kaynaklardan kullandırılan kredilerdir. Reeskont kredileri, bankaların müşterilerinden aldıkları kısa ya da orta vadeli senetleri T.C.M.B 'na iskonto ettirerek sağladıkları ve bu suretle anılan müşterilerine kullandırdıkları kredileridir. Dış kaynaklı krediler ise; bankaların başka kredi kuruluşlarından sağladıkları fonlarla müşterilerine kullandırdıkları kredilerdir.

1.2. Kredi Yönetiminin İşlevleri

Kredilendirme süreci gerek kredi kurumu içinde ve gerekse müşteri firmada bir dizi işlemleri içermektedir. Kredi düzenlemelerinde alacakların içeriği, alacakların denetimi ve alacakların tahsili arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle işletmenin tümü için müşteri kredilerinin önemi dolayısıyla, anglo-amerikan ülkelerinin çoğunda banka ve işletmelerde, bununla ilgili görevler merkezkaç¹⁹ yapıdaki bir işletme fonksiyonunda toplanmaktadır. Avrupa ülkelerinde de bu alandaki uygulamalar yaygınlaşmaktadır.

Bankalarda merkezi olmayan kredi yönetimin temel işlevleri ya da görev alanları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kullandırılabilir toplam kredilerin belirlenmesi,
- Müşteri bulunması ve seçimi,
- Çeşitli bilgi kaynaklarından firmalar hakkında bilgi edinilmesi,
- Müşterilerin kredi limitlerinin saptanması,
- Kredibilite, ödeme süreleri ve kredi güvencelerinin belirlenmesi,
- Müşterilerin kredilendirilmesi,
- Alacakların gözetimi ve kontrolü,
- Kredinin dönüşüm hızının çabuklaştırılması,
- Ödemelerin kontrolü,
- Ödemelere ilişkin uyarıların gerçekleştirilmesi,
- Pazar gözlemlerinin ve Pazar analizlerinin yapılması

Öte yandan krediler bölümünde iş akışı incelendiğinde, işlerin operasyon ve analitik olmak üzere iki temel bölümden oluştuğu görülür. Operasyon bölümü, kredi başvurularının , incelenmesi kredi dosyasının doldurulması, sekreterlik işlemleri ve raporların hazırlanması gibi işlerle ilgilenmektedir. Kredi işlemlerinin analitik yönü de; kredi analizi gözetimi ve kontrolü, yeni başvuruların analizi, eğitim ve araştırma gibi işlemleri içerir.²⁰

¹⁹ “Merkezkaç”terimi,bu çalışmada merkezleşmeyen ya da ademi merkeziyetçi kavramları ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

²⁰ Hoffman,M.A./Fischer,G.C,”Credit Department Management”,Pennsylvania,1980,s.16.

Örgütsel yapı içinde, anlamlı olduğu sürece, işlerin olabildiğince az basamakta gerçekleştirilmesi, yönetim temel prensiplerindedir. Buna göre, işlem alanına özgü personelden yararlanma olanağının bulunduğu durumlarda kredi analistleri, kredi dosyasının doldurulması benzeri işleri ile zaman geçirmemelidir. Yeterli büyüklükteki bir banka organizasyonunda krediler bölümü yöneticisi işleri fiziksel özelliklerine göre operasyon ve analitik olarak ayırmalıdır. Diğer bir ifade ile analitik işlemler uzman personel tarafından yerine getirilirken, yol gösterici özelliklerinden yararlanılması bakımından, öteki rutin işlerden ayrılmalıdır. Bu işlemler için uzmanların, iyi bir çalışma ortamına ve elektronik araçlara olan gereksinimleri de vurgulanmalıdır.

Kredi yönetimi görevlerini yerine getirirken, kurumun diğer bölümleri ile koordinasyon içinde olmalıdır. Kredi kararlarının sağlam temele dayandırılması bakımından, işletme içi bilgi akış sisteminden iyi yararlanılmalı ve özellikle muhasebe, bilgi işlem, hukuk bölümleriyle sürekli bilgi akışı sağlanmalıdır. Ayrıca diğer banka ve firmaların kredi yönetimi birimleriyle de ilişki kurularak, karşılıklı bilgi ve deneyimlerden yararlanılması, günümüz Pazar koşullarının gereğidir.²¹ Kredi isteklisi firmanın diğer kuruluşlarla özellikle satıcılar ve müşterilerle ilişkilerinin de sürekli değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kredi yönetimi birçok işletme fonksiyonları ve alanları ile bağlantı içindedir. Ancak bu bağlantı bir örgüt şeması niteliğinde olmayıp, daha çok soyut bir yapıdan ibarettir. Öte yandan klasik kredi inceleme şemasında finansman ve pazarlama bölümlerinin çatışan hedeflere yönelmesinde ortaya çıkan sorunları, yeni kredi pazarlama anlayışı, pazarlamaya yönelerek, hedef çatışmalarını minimuma indirmektedir. Ancak bu durum kredi kararının pazarlama bölümünce alındığı anlamına gelmez. Kredi analistleri karar verirken, pazarlama durumunu dikkate alırlar.

1.3.Kredinin Yasal Çerçevesi

1.3.1.Bankalar Kanununa Göre Kredinin Tanımı

Bankalar kanununun 11. maddesine göre kredinin tanımı: "Bir bankanın vereceği nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi krediler, satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, vadeli işlem

²¹ Juncker.K., "Marketing im Firmenkundengeschaef", Frankfurt am Main, 1979, s.55.

ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler ve ortaklık payları izledikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır.” şeklindedir.

1.3.2.İştiraklere Yönelik Kredi Sınırları

Bankalar kanunu 12. maddesi:

- Bankaların sermayelerinin %10 ve daha fazlasına sahip iştiraklerine,
- Bu iştiraklerinin, banka iştirak payı dahil ayrı ayrı veya birlikte sermayelerinin %25’inden fazlasına sahip oldukları şirket oldukları şirketlere,
- Yukarıda sayılan ortaklıkların kefaleti ile diğer gerçek ve tüzel kişilere, verilecek kredilerin toplamının, banka öz kaynaklarının iki katını aşamayacağını öngörmektedir.

1.3.3.Banka Ortaklarına ve Mensuplarına Kredi Sınırı

Bankalar Kanunu’nun 11.maddesine göre bir bankanın, sermayesinin %10 ve daha fazlasına sahip ortaklarına ve bunlarla dolaylı kredi kapsamına giren gerçek veya tüzel kişilere vereceği kredilerin toplamı banka öz kaynaklarının yarısını aşamaz.

Bankalar ayrıca:

- Yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile genel müdür ve genel müdür yardımcılara , kredi açmaya yetkili diğer mensuplarına, bunların eş ve çocuklarına ve bunların ayrı ayrı veya birlikte sermayelerinin %25 ve daha fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,
- Yukarıda sayılanlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velayet altındaki çocuklara,
- Banka mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan sandık, dernek, sendika veya vakıflara, hiçbir şekilde kredi veremez, kefaletlerini kabul edemez ve tahvil ya da benzer menkul kıymetlerini satın alamazlar.

Banka mensuplarına teminat karşılığında ve aylık ücretlerinin beş katını aşmamak üzere verilecek krediler ve bu krediler için verilecek kefaletler, yukarıda belirtilen hükümlere tabi değildir.

Sonradan bu maddeye aykırı hale gelen kredilerin 6 ay içinde tasfiye edilmesi zorunludur. Kredini vadesi konusunda önceden tespit olunmuş şartlar saklıdır.

1.3.4.Gerçek ve Tüzel Kişilere Kredi Sınırı

Bankalar Kanunu 11 maddesi 2 no' lu bendine göre:

- Bir banka gerçek veya tüzel bir kişiye doğrudan ve dolaylı olarak öz kaynaklarının %25'den fazla kredi veremez, aval ve kefaletlerini kabul edemez. Bir adi ortaklık tarafından kullanılmak üzere verilecek krediler, sorumlulukları oranında ortaklara verilmiş kredi sayılır.
- Bir gerçek ya da tüzel kişiye doğrudan ve dolaylı olarak banka öz kaynaklarının %10'undan daha fazla bir oranda verilen krediler ile kabul edilen aval ve kefaletler büyük kredi sayılır ve kabul edilen aval ve kefaletler hariç olmak üzere bunların toplamı öz kaynakların sekiz katını aşamaz.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ DEĞERLİLİĞİ AÇISINDAN FİNANSAL ANALİZ VE DİĞER ANALİZ TEKNİKLERİ

2.1. Temel Verilerin Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi

Kredilendirmede işletme seçimini etkileyen koşulların başında genel ekonomik veriler gelmektedir. Ekonomik çevre, kredi kararlarında ve kredi politikasının belirlenmesinde önemli bir belirleyicidir. Bu bakımdan kredi işlemlerinin gelişimi hem kısa süreli konjoktür hareketleri ve hem de uzun süreli toplumsal ve yapısal değişimlerden etkilenir.

Ekonomik çevrenin karmaşıklığı ve bu çerçevenin son yıllardaki hızlı değişimi nedeniyle kredi incelemelerini güçleştiren faktörler şu üç temel noktada toplanabilir:²²

- Rekabet durumu ve teknolojik gelişmenin hızla artması ile küçük ve orta işletmeler için modernizasyon ve otomasyon önem kazanmaktadır. İşletmelerde iş akışının rasyonalizasyonu konusundaki çabalar sermaye gereksinmesinin artışı sonucuna yol açmıştır.
- Ekonomideki yapısal değişme süreci işletmelerin finansman politikalarına yansımakta ve finansman yapısında değişimlere yol açmaktadır. Bu süreç, giderek işletmelerde öz sermaye payının düşmesi şeklinde gelişmektedir. Yüksek oranlardaki borçlanmaların da açıkça gösterdiği gelişmenin sonucu olarak, dış kaynak finansmanı öz kaynak finansmanının önüne geçmiştir.
- Satıcı kredilerinin yanı sıra bankalarca sunulan kredi olanakları en yüksek payı oluşturmaktadır. Kredi finansmanına başvuran işletmelerin sayısının artmasına paralel olarak işletme iflaslarının çoğalması, bankaların doğrudan etkilenmesine neden olmuştur.

Gerek kredi politikası ve gerekse yeni sözleşmelerin düzenlenmesi, süre uzatımı, limitlerin arttırılması ve kullanılması gibi bireysel kredi işlemlerinin, çeşitli eylem olanaklarının değerlendirildiği somut kararlara dayandırılması gerekmektedir. Kredi kararları, tüm banka sisteminin, alt sistemlerindeki eylemleri olup, bankanın genel hedefleri ile uyumlaşması gerektiğinden eylemlerin koordinasyonu prensibine dayanması gerekir.²³

Kredi kurumlarının başarı ölçüsünü oluşturan karlılık ilkesinin kredi işlemlerinde de gerçekleştirilmesi kuralına uyulur. Aynı şekilde kredi kurumunun varlığının sürekliliği için banka hedef sisteminde güvence çabası da önemli yere sahiptir. Güvence çabasının özel bir

²² Schmoll,A.,”Theorie und Praxis der Kreditprüfung unter besonderer Berücksichtigung der Kleinund Mittelbetriebe”,ÖBA Nr,3.,1983,ss.87-88.

²³ Probst,H.,”Kreditwürdigkeitsprung gewerblicher Kreditnehmer”,Bonn,1982,ss.51-53.

şekli olarak likiditenin korunması, mevduat sahiplerine güven verilmesi açısından bankacılıkta özellikle aranan bir koşuldur.²⁴

2.1.1. Veri Kaynakları

2.1.1.1. Araştırma Kurumlarının Verileri

Çeşitli ülkelerde işletmelerin kredibilitelerini inceleyen kuruluşlar bulunmaktadır. Bu tür kuruluşların bulunmadığı durumlarda mesleki örgütler (Kredi Kayıt Bürosu; vb) ,ticaret ve sanayi odaları gibi kurumların bilgilerine başvurulabilir Mesleki kuruluşlardan; işletme şekli, sorumlu sermaye, ortaklar, işletme yöneticileri, işin tür ve kapsamı, borç ve alacaklar ile ilgili firmanın ödeme şekli ve alışkanlıkları hakkında bilgi edinilmektedir. Daha çok genel hüküm vermeyi kolaylaştıran bu verilerin en çok değerlendirmeye açık alanı sorumlu sermayedir.

2.1.1.2. Banka Bilgileri

Bankalar müşteriler ile ticari ilişkileri ve geniş bir şube ağına sahip olmaları nedeniyle bilgi edinme olanaklara sahiptirler. Ayrıca bankalar kendi aralarındaki ilişkilerde özellikle senet protesto listeleri, karşılıksız çek listeleri ve benzeri konularda bilgi aktarabilirler.

Bankalar kanununun sınırlayıcı etkileri bankaların müşteri sırrını banka dışına vermesini önler. Ayrıca müşterinin birden fazla banka ile ilişkilerinin varlığı; bankaların bu konuda ayrıntılı bilgi edinmelerini güçleştirmektedir.

2.1.1.3. Firmanın Finansal Tabloları

Bilindiği gibi muhasebe, işletmelerde değer hareketlerini izleyen kayıtları tablolar halinde düzenleyip sunan bir bilgi işlem sistemidir. Sistem ile ilgili çıkar grupları; yöneticiler, ortaklar, yatırımcılar, işletme alacaklıları, personel ve işçi sendikaları, devlet ve tüketici birlikleridir. Muhasebenin temel görevi; başta işletme yöneticileri olmak üzere ilgili çıkar gruplarının karalara yardımcı olabilecek bilgileri sunmaktır.²⁵

Özellikle birkaç yılın değerlerini arka arkaya karşılaştırmada, bilançolar önemli varlık ve finansman yapısını içerdiklerinden yararlı bilgiler edinilmektedir. Hem mutlak değerler ve hem de oran analizleri ile likidite, borçlanma, karlılık ve varlık yapısına ilişkin sonuçlara varılabilir.

²⁴ Probst,H.,a.g.k.,s.72.

²⁵ Uman,N.,”Standart Mali Tablolar ve Hesap Planları”Türkiye’de Sermaye Piyasası Semineri,İstanbul 20-21 Nisan 1984,s.317.

2.1.1.4.Müşteri Ziyaretinde Edinilen Bilgiler

Eldeki bilgiler değerlendirilerek firma hakkında bir sonuca varılmıyorsa ya da firma ile bankanın çıkarları gereği ilişki kurulması isteniyorsa, firmanın yerinde incelenmesine gereksinme duyulur.

Firma ziyaretinde, firmanın teknik ve sosyal yapısı yönetimin kalitesi ve firma sahipleri ya da temsilcilerinin mesleki nitelikleri hakkında oldukça yararlı bilgi ve izlenimler edinilmektedir. Bununla ayrıca, üretim birimlerinin müşterilerle ticari özelliklerin yerinde değerlendirilmesi olanağı vardır. Kredi görüşmesinde muhasebe yöneticisinin de katılımı bölümün yapısı ve çalışma şekli, borç ve alacakların yapısı, iskonto dan yararlanma, ödeme hedeflerine bağlılık, ödeme araçları ve ödeme şekilleri, uyarılar v.b. bilgilerin alınmasını sağlar.²⁶

2.1.1.5.Diğer Kaynaklar

Müşteri hakkında ayrıca günlük basın, İnternet ve ekonomik yayınlardan da bilgi alınabilmektedir. Özellikle genel, konjoktür ve işkoluna ilişkin bilgiler işletmenin rekabet durumunu aydınlatır. Bu tür faaliyetler iyi bir arşiv sistemini ve kredi bölümü arasında işbölümünü de gerektirebilir. Özellikle uluslar arası pazarlar ve çok uluslu şirketlerin bağlı kuruluşları dış basın ve temsilcilikler de başvurulacak kaynaklar arasında yer alır. Ayrıca diğer kaynaklara; işletmeye mal satan firmalar, batılı ülkelerde sigorta kuruluşları ve iç ve dış pazar analizleri yapan kuruluşları da ekleyebiliriz.

2.2.Bilgilerin Değerlendirilmesi ve Göstergelerin Düzenlenmesi

Kredilendirme sürecinin, basitleştirilmiş model benzeri bir biçimde ortaya konması, aşamaların tümünde sürekli teklif, alternatifler, tahmin kararı ve kontrolüne ilişkin sorunlar, enformasyon süreci ile etki ve sonuçlarının değerlendirilmesine olanak sağlar. Karar organlarının veri derleme çabalarına aşağıdaki aşamaların kesin ayrımı yapılarak sistematik bir biçimde ulaşması mümkündür. Bu aşamalar:²⁷

- Bilgi edinilmesi (üretmek ya da kaydetmek)
- Bilgi depolama (ön,ara ve nihai depolama)
- Bilgi transferi (işleme,dönüştürme)
- Bilgilerin iletilmesi (verme,nakletme)şeklinde özetlenebilir.

²⁶ Hilscher,U.,”Instrumente der Kreditwürdigkeitsprüfung” Wist Heft 7(Juli)1979,s.311.

²⁷ Bönkoff,F.S.,”Die Kreditwürdigkeitsprüfung”.Düsseldorf,1983,s.18-19;Mason,J.M.,Financial Management of Commercial Banks,Boston,1979,ss.275-276.

Burada dikkat edilmesi gereken kredi kararlarının nispeten eksik bilgi koşullarında alındığıdır. Eksik enformasyon durumu subjektif olarak kararlaştırılan bilgilerdeki bilimsellik yetersizliği karakterinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile bütünsellik eksikliği (önemli ikincil bilgilerin eksikliği), belirsizlik (düşük enformasyon çabası ile kesin olmayan bilgiler sağlama) ve güvence yetersizliği (yanlış enformasyon edinme tehlikesi)eksik enformasyon durumunun nedenleri oluşturmaktadır.²⁸

Değerlemenin amacı belirsizlik sorununu azaltarak, bir kredi sözleşmesinin risklerine, görece açıklık kazandırmaktır. Burada oldukça karmaşık bir problem ile karşılaşılabilir. Açıkça görülmeyen çok sayıda işletme içi ve dışı faktör farklı yapı ve boyutlardaki kredi akışını etkileyici unsurlar, farklı karar parametrelerinin belirlenmesine ve nihai bir kredi kararının ivedi olarak alınmasına olanak vermektedir.

Karmaşık durumu etkileyen veri yapısının çok yönlülüğü nedeniyle teoride ve uygulamada değerlendirme kriterlerinin sistematik bir yapıda düzenlenmesi konusunda genel bir eğilim vardır. Kredi değerlendirmelerinde sözcülemi ABD’de bu konuda beş C kuralından hareket edilmektedir. Adı geçen kuraldaki “C” ile başlayan faktörler şöylece özetlenebilir:

- **Karakter (Character):** Her kredide geri ödeme sözü vardır. Krediyi alanın namuslu şekilde geri ödeme gayreti göstereceği varsayılır.²⁹ Karakter, borçlunun itibarını, ödeme ahlakını ve ödeme alışkanlığını göstermektedir.³⁰ Bankalar için kredilendirme işlemlerinde en önemli etken borçlananın niyetidir. Kötü niyetli kişilerin bankaya yalan beyanda bulunarak kredi alma olasılığı az da olsa bulunmaktadır. Kredi değerlendirme komiteleri tüm başvuran müşterilerin iyi niyetli oldukları varsayımı ile işe başlar. Binlerce kredi talebinden birkaç tanesi bu tip yalan beyan sonucu onaylanabilir. Bankalar bu sorunu müşterinin projesi için yaptığı hazırlıkları dinleyerek ve projenin başarı şansını kredi talep eden müşteri ile projesi hakkında bire bir konuşarak çözmeye çalışır. Çok dürüst bir müşteri bile kredi başvurusunda bulunduğu anda projesinin yalnız iyi yanlarını ortaya koyup, olumsuz yönlerini ya da yetersizliğini gizleyebilmektedir.

- **Kapasite (Capacity):** Kapasite, borçlunun krediyi geri ödeyebilme gücünün subjektif bir yorumudur. Bu nedenle, kredilerin geri ödenmesinde borçlu birey ya da firmanın kapasitesi önemli bir rol oynamaktadır.

²⁸ Schildbach, T. "Sicherheiten versus par Conditio creditorum", Betriebsberater, Heft 34, 10.12.1983, ss.21-30.

²⁹ Weston, J.F., Brigan, E.F., "Essentials of Managerial Finance", Dryden Press, 1993, s.418.

³⁰ Aras, G., "Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi", Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No:30, 1996, s.50.

- **Kapital (Capital):** Sermaye, müşterinin yapacağı işe kendinden neler koyduğunu göstermektedir. Sermaye, firmaya verilen kredilerin geri ödenmesinde ve zararların ortadan kaldırılmasında bir tampon görevini üstlenir. Diğer taraftan sermaye, işletmenin daha etkin, verimli çalışmasını ve faaliyetleri için gerekli nakit akışını sağlayacak olan işletme varlıklarıdır. Bu nedenle, kredi değerlendirmelerinde dikkate alınan unsurlardan birini oluşturmaktadır. Banka, kredi müşterisinin finansal analizini yaparken sermayesinin alacaklarına karşılık yeterli güvence sağlayıp sağlayamayacağına büyük önem verir.

- **Teminat (Collateral):** Teminat, işlerin kötüye gitmesi durumunda bankanın verdiği paranın geri alınabilmesini sağlayan bir tür güvencedir. Yüksek riskli krediler daha fazla teminat gerektirir ve faiz oranları da yüksektir. Pratikte teminat olarak menkul kıymetler çok kullanılır ve kredi karşılığında menkul kıymete ipotek konur. İpoteğe konu olan varlıklar firmanın kendi varlıkları olabileceği gibi; firmanın sahip ve yöneticilerinin özel mal varlıkları da olabilir.

- **Ekonomik Ortam ve Koşullar (Conditions):** Müşteriler, zaman zaman beklenmeyen ekonomik koşullarla karşılaşır. Kredinin geri ödenmesi, sadece karakter, kapasite ve teminata değil, ayrıca firma dışı bu unsurlara da dayanabilir. Kredi analistleri, sektörlerin yapılarını işsizliğe, satış azalışlarına ve faaliyet zararlarına neden olabilecek tüm olumsuz faktörleri belirleyen erken uyarıları dikkate almak durumundadır. Düşen satışlar ve gelir kaybının olumsuz baskısı altında, güçlü hatta dürüst olan müşteriler dahi varlıklarını koruyabilmek için bankaya karşı olan sorumluluklarını yerine getiremeyebilirler. Bu tür koşullar kredilendirme sırasında dikkate alınması gereken önemli faktörlerdendir.

Kara Avrupa'sında ve özellikle Federal Almanya'daki kredi incelemeleri yukarıdaki temel kriterleri kapsayan iki temel alana indirgenmektedir:

- Ödeme isteği açısından krediye yaraşırılığın değerlendirilmesi.
- Ödeme yeteneğinin değerlendirilmesi

2.2.1.İşletme Sahipleri Değerlendirme Göstergeleri

Kredibilite incelemelerinde, işletme sahibinin değerlendirilmesine özellikle küçük ve orta boy işletmelere özel önem verilmektedir. Burada her şeyden önce işletme sahibi ve işletme ilişkileri, firma sermayesi ve işletmede yetki ve sorumlulukların tek ya da az sayıda kişide toplanması ve subjektif risk söz konusudur.

Kişisel kredi değerliliği belirlemede özellikle küçük ve orta boy işletmeler için aşağıdaki göstergelerden yararlanılabilir:

TABLO II:İşletme Sahiplerini Değerlendirme Kriterleri

<p>I. Kişisel özellikler</p> <ul style="list-style-type: none">- karakter özelliği- işletme sahibinin orijini dış görünüş özellikleri- açıklık derecesi (ekonomik ilişkileri ortaya koyma durumu- yaşı, aile durumu ve ilişkileri- işletmedeki rolü dışında sosyal rolleri, hobileri,	<p>V. Teknik nitelikleri</p> <ul style="list-style-type: none">- eğitimi ve katıldığı sınavlar- meslek yolu-meslek gelişimi- mesleki deneyimi ve uzmanlığı
<p>II. Ticari nitelikleri</p> <ul style="list-style-type: none">- eğitim durumu ve katıldığı sınavlar- işletmecilik zihniyeti ve planlama yeteneği	<p>VI. Tıbbi özellikleri</p> <ul style="list-style-type: none">- sağlık durumu- geçirdiği hastalıklar ve kalıtsal hastalıklar- fiziksel görünümü
<p>III. Geçmişteki ticari özellikleri</p> <ul style="list-style-type: none">- likidite ve ham madde krizleri- konjoktürden etkilenme durumu	<p>VII. Sermaye yapısı</p> <ul style="list-style-type: none">- öteki işletme iştirakleri- özel varlıkları ve gelirleri- taşınmaz mal varlıkları- işletme dışı diğer gelirleri- özel vergi borçları- aile üyelerinin varlık durumu- kredi kurumları ile ilişkilerinin yoğunluğu- geçmişteki ödememe durumlarının sayısı
<p>IV. Yönetim nitelikleri</p> <ul style="list-style-type: none">- yönetim tarzı,yetki devri- çalışanları düzenleme şekli- işletmenin kurucusu değil ise,kuruluştan bu yana kaçınıcı nesle ait olduğu	

Kaynak: Berk,N.;Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi;Beta Yayınevi;2001,s.81.

2.2.2.İşletme ya da Üretim Tesislerine İlişkin Göstergeler

Değerlendirme açısından incelemelerin ağırlık noktasını, kredilerin geri ödenebilmesi için işletmenin nakit çıkışı sürecinden ne oranda finansman kaynağı sağlayabileceği konusu

oluşturmaktadır. Bilindiği gibi kapasite düzeni ile kapasite değerlendirilmesi ve buna bağlı olarak borçların ödenme yeteneği etkileyici çok sayıda büyüklüğe bağlıdır. Bu karmaşık değerlendirmenin hedefi; geri ödemeyi olumsuz etkileyen işletme risklerinin ve zarar kaynaklarının ortaya çıkarılmasında; işletme yapısının işletmenin çeşitli kapasite (hizmet) ve işlev alanlarının aydınlatılmasıdır. Kredi incelemelerinin yöntem ve tekniği açısından incelemede aşağıdaki noktalara ağırlık verilir:

- Varlık ve sermaye ilişkileri,
- Başarı ve karlılık durumu,
- Likidite durumu,
- Faaliyet yapısı.

Müşterinin gelecekteki kredibilitésinin değerlendirilmesi, bir işletmeye ilişkin üstün ve zayıf yönlerinin işlenmesini gerektirir. Dinamik bir krediye yaraşırli analizi finansal tabloların yanı sıra, firmanın başarısını etkileyen tamamlayıcı bilgilerin incelenmesini gerektirir. Bu koşullar altında işletmelerin kredibilite analizinin en önemli işlevi, gelecekteki başarıyı etkileyen faktörleri analiz etmek ve değerlendirmektir.

İşletmenin şimdiki ve gelecekteki durumunu analiz etmek için sayısal yöntemler, nitel krediye yaraşırli analizlerine başvurularak kalitatif yöntemlerle tamamlanması yoluna gidilir. Böylece sayısal ve sayısal olmayan göstergeleri sistematik olarak analiz etmede geniş bir alandan yararlanılır. Bu alanın sınırlandırılmasında aşağıdaki temel ölçütlerden yararlanılabilir:

- Kaynaklarına göre: içsel ve dışsal göstergeler,
- Sayısal biçimlerine göre : sayısal ve nitel göstergeler,
- Değerlendirilen konuya göre: genel işletmecilik, yasal ve teknik göstergeler,
- İşletmenin fonksiyonel alanlarına göre: temel (belirleyici) süreç göstergeleri.

2.2.3.Genel Ekonomik ve İşkoluna İlişkin Göstergeler

2.2.3.1.Ekonomik göstergeler

Ekonomik çerçeve koşulları; özellikle ekonomideki konjonktürel durum işletmenin yer aldığı pazardaki gelişmeleri etkiler. Bu gelişmeler gerçi her kredi kararını doğrudan etkilememekte, ancak kredi kararları için genel hatları belirlemesi nedeniyle, kredi politikasının belirlenmesine temel oluşturmaktadır.

Genel ekonomik gösterge olarak, ekonomik durumun ve konjonktürün değerlendirilmesinde yararlanılan verilere başvurulmaktadır. Sözgelimi gelişmeleri izlenmesi gereken aşağıdaki büyüklüklerden yararlanılabilir:³¹

- Gayri safi milli gelir,
- Brüt tesis yatırımları,
- Para ve sermaye piyasasındaki gelişmeler,
- Mal ve hizmet dış satımı ve dış alımı,
- Özel tüketim eğilimi,
- Ücret maliyetleri,
- İşsizlik oranı ve işsizlik sayısı,
- Çalışma hayatı uyumsuzlukları, grevler, lokavtlar.

2.2.3.2.İşkolu Göstergeleri

İşletmenin varlık ve sermaye yapısı ile finansman ve gelir durumu, ilgili sektöre kuvvetli bağımlı olduğundan, işkolu işletmenin bonite yapısını etkileyen en önemli dışsal faktör olarak görülebilir.

Dinamik değerlendirme bakımından burada da gelecekteki gelişme özel öneme sahiptir. Bu bakımdan sektör analizine iki farklı açıdan yaklaşılmaktadır. İnceleme döneminde iş kolundaki konjonktür durumu ve son yıllardaki gelişimi öncelikle belirlendikten sonra, gelecekteki gelişmeye ilişkin görüşler ortaya konur.

Kredi isteklisi firmanın gelişme eğilimi, sektör gelişmesi ile karşılaştırılması yapılarak sektör içindeki durumu ortaya konur. Bu karşılaştırma işletmeye ilişkin bilgilerin değerli bir tamamlayıcısı olup, gelecekteki gelir yaratma kapasitesi en iyi şekilde açıklanır.³² İşkolunun analizi ve değerlendirmesi ile ilgili göstergeler bir tabloda özetlenebilir.

³¹ Rodoplu,G.,”Portföy Oluşturulmasında Ekonomik Sektör ve İşletme Analizleri”,M.Ü.Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,Haziran 1986,ss.75-78.

³² Druckarczyk,J.,”Finanzierungstheorie”,München,1980,s.143;Rodoplu,g.,a.g.k.,ss.78-80;Meriç,İ.,”Türk Ticaret Banka İşletmelerince İşletme Riski ve Ekonomik Karlılık”,Ankara,1980,s.104.

TABLO III:İşkolunun Değerlendirme Kriterleri

<p>I. Sektör Yapısı</p> <ul style="list-style-type: none">- İşletme sayılarındaki değişmeler- İşletme büyüklüğünün sınıflara dağılımı- Meslekten olanların sayısı- Pazar payı- Rakiplerin Sayısı ve bölgesel dağılımı	<p>III. Sektör Rasyoları</p> <ul style="list-style-type: none">- Varlık durumuna ilişkin oranlar- Sermaye yapısına ilişkin oranlar- Çalışma sermayesi ve likidite oranları- Büyüme ve verim gelişmelerine ilişkin oranlar- Harcama durumu ve oranları- Karlılık durumuna ilişkin oranlar
<p>II. Sektör Konjonktürü</p> <ul style="list-style-type: none">- Talepteki gelişme verileri- Satışlardaki gelişme verileri- Miktar ve değer olarak üretim değişimleri- Siparişlerdeki gelişmeler- Dış satımdaki gelişme verileri-Dış alımdaki gelişme verileri	

Kaynak: Berk,N.;a.g.k.,s.84

2.3.İşletme Verilerinin Analizi

2.3.1.Nakit Akışı Analizi

Finansal bir gösterge olarak nakit akışı (cash-flow) belli bir dönemde yaratılan iç finansman potansiyeline olanak sağlayan; olası kar dağıtımları, yatırım finansmanının uzun sürede kullanılabileceği finansman araçlarını ve borçları geri ödeme gücü hakkında bilgi edinilmesini sağlar.³³ Nakit akışı' nın dolaylı hesaplanmasında genellikle vergiden sonraki nakit akımından hareket edilir. Diğer bir ifade ile çeşitli bilanço politikaları içinde veri kullanım politikasının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bunun anlamı gelir vergisi ödeme düzeyinin sabit olması ve ilgili alanlara dağıtımını yapılması ya da yedeklerin oluşturulması ile bilançonun daha net bilgi verebilmesidir.

Firmalar belli aralıklarla ileriye dönük nakit akım tabloları düzenlerler. Böylelikle gelecekteki herhangi bir zaman aralığında hangi düzeyde nakit ihtiyaçları ve fazlalıkları olacağını görebilir ve harcamalarını buna göre ayarlayarak, firmanın gereksiz aşırı

³³ Denk,R.;"Diagnose Methoden und Entscheidungshilfen in der Bonitaetsprüfung",Wien,1979,s.34;Mullins,W jr."Does the capital asset pricing model work?"HBR.Vol.60 No.1,Jan-Feb.1982.Ayrıntılı bilgi için:Güvenli,O.,"İşletmelerde Nakit Akışı Planlaması",İstanbul,1977.

finansmanından kaçınabilirler. Nakit akımının tahmini özellikle aşağıdaki nedenler dolayı önemlidir:

- Bir şirketin ticari ömrü sadece karlılığında değil, aynı zamanda nakit akımına bağlıdır.
- Tehlike zamanlarının yaklaştığını şirket yönetimine önceden işaret verir.
- Borçlanma kararı olmadan önce kendi likiditesini kullanmaya yönelir.
- Yatırımların planlanmasında yardımcı olur.

Kazanılan amortismanlar sürekli "dağıt ve geri topl" politikası ile tekrar işletmenin hizmetine sunulmazsa, sadece kapasite arttırıcı rasyonalizasyon yatırımları değil, aynı zamanda ek tesis yatırımları da giderek dış kaynak yoğunluklu bir finansman politikasıyla gerçekleştirilecektir. Amortisman tabi varlıkların dış kaynakla finanse edilmesi, amortisman olarak ayrılacak tutarların dağıtılması borçların geri ödenmesinde kullanılacak kaynakları azaltmaktadır. Böyle bir gelişme öz sermaye yapısının sürekli kötüleşmesine neden olur. Nakit akışı böylece işletme finansmanındaki başarıyı değerlendirme ölçüsü olarak yararlanılabilmekte, borçların geri ödenmesinde ve kredi değerliliğini belirlemede bu açıdan önemli bir göstergedir. Geri ödemesine de bir garanti niteliğinde olan nakit akışı, işletmenin finansal kararlılığı başarısı hakkında bilgi verir.

Öte yandan nakit akışından işletmenin belirli bir tarihteki varlıkları hakkında bilgi almak amacıyla yararlanılması kolay değildir. Bunun ilk nedeni, nakit akışının bir döneme ilişkin kümülatif bir büyüklük olmasıdır. Parasal giriş ve çıkışların geçmişte nasıl dağılım gösterdiği ya da gelecekte çeşitli ödeme zamanlarında nasıl dağıtılacağına ilişkin bilgi vermez. İkinci nedeni de, nakit akışının görece analitik karakteri ile ilgili olması ve tüm ödeme akımlarını içermesidir. Nakit akımı sadece dış finansman ve yatırım harcamalarından önceki para akımını kapsamakta, işletmenin hizmet kapasitesi ve kapasite değerlendirmesinde likidite etkisini ölçmede önemli bir göstergedir. Nakit akışı büyüdükçe işletmenin dış finansmana olan bağımlılığı azalır. Bankalar açısından bakılırsa, güvence marjı olarak yorumlanabilir.

2.3.1.1.Kredilendirmede Nakit Akışının Hesaplanması

Bankalar nakit akışı ile özellikle iki nedenle ilgilenerler. Bunlardan ilki nakit akımının işletmenin "kendi kaynakları ile finansman gücü" hakkında bilgi vermesi ve böylece kredi isteminde bulunan müşterinin finansal gücünün yargılanmasında önemli bir genel performans kriter olması; diğeri ise müşterinin kredibilite incelemelerinde düzenli gelir yapısını değerlendirmede daha iyi bir temel oluşturmasıdır.

Krediye temel oluşturacak incelemelerde nakit akımı şöyle hesaplanabilir:

TABLO IV:Nakit Akımının Hesaplanması

Faaliyet sonucu yaratılan kar(ya da zarar)	
+Maddi duran varlıkların planlanan amortismanları	
<u>+Uzun süreli karşılıklardaki artışlar</u>	
=Vergi öncesi nakit akışı	(1)
-Bireysel işletmelerde ve kişi şirketlerinde ödenen gelir vergisi	
-Sermaye şirketlerinde ödenen kurumlar vergisi	
-Kar payı dağıtımı (sermayesi paylara bölünmüş şirketlerde ödenen dividantlar;diğer işletmelerdeki özel ve öteki işletmeden çekişler)	
<u>-Önceki borçların taksit ve faiz ödemeleri</u>	
=Net Nakit Akışı	(2)
<u>-Yatırım harcamaları</u>	
=Kullanılabilir nakit akışı	(3)

Kaynak: Berk,N.;a.g.k.,s.86.

Dış kaynaklardan sağlanan fonlar ve işletmenin öz sermayesinin yanı sıra iç finansman, işletme için önemli bir finansman kaynağını oluşturmaktadır. Öte yandan finansman uygulamasında amortisman gelirleri ile finansman ya da uzun süreli karşılıklarla finansman geniş alanda oto finansman olarak değerlendirilmektedir. Kısaca işletmelerde oto finansman unsurları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bilanço ya da işletme karı,
- Amortismanlar,
- Uzun süreli karşılıklar

2.3.1.1.1.”Nakit Akışı” Temel Unsuru Olarak Net Dönem Karı

Net dönem karının oto finansman etkisi doğal olarak ilgili işletmenin karlılık düzeyine bağlanmakta ve çeşitli vergi kesintilerinden sonra hesaplanmaktadır. Vergiden sonra kalan kısım, ortaklara dağıtılacak net karı oluşturmaktadır. Karın finansman etkisi,kişi şirketleri ve sermaye şirketlerinde farklıdır. Batılı ülkelerdeki sermaye şirketlerinde, (bölünebilir) kurumlar vergisi oranından kaçınmak amacıyla ”dağıt ve geri toplama” yöntemi karın doğrudan finansmanına tercih edilmektedir. Ancak kar payı sahiplerinin ödediği gelir vergisi ve tekrar işletmeye yatırma maliyetleri hesaba katıldığında her iki yöntem arasında çok küçük bir fark kalmaktadır. Soruna kredi işlemleri açısından bakıldığında karın işletmede alı konması daha avantajlı görülmektedir. Bunun nedenleri de:³⁴

- İşletmeler için sabit faiz ödemeleri, sermaye derleme maliyetleri ve geri ödeme süreleri söz konusu olmaktadır.
- Kredibilitenin gözetimin güçlenmesi durumunda karların alı konması kredi değerliliğini artırmaktadır. Zira yoğun kar dağıtımı kredi kurumlarının risk üstlenme derecesinin artacağı hakkında sinyal vermektedir.

Karın alı konmasının hatalı ya da aşırı yatırımlarla ulusak ekonomi ve işletme yönünden sermayenin yanlış yönlendirilmesi sakıncasını taşımakla birlikte, bankaların kredi kapasitelerinin sınırlı olduğu hesaba katılırsa, bu etkinin abartılmaması gerekir. Özellikle emisyon yeteneği bulunmayan pek çok küçük ve orta boy işletme için, çoğu kez Pazar maliyet fiyatlarının üzerindeki bu finansman şekline başka alternatif finansman yolu kalmamaktadır.

2.3.1.1.2.Amortismanların ve Uzun Süreli Karşılıkların Finansman Etkileri

Gelir tablosunun önemli gider unsuru olarak amortismanlar, sözelimi personel, materyal harcamaları gibi doğrudan bir nakit çıkışı gerektirmez. Bir çıkışın söz konusu olabilmesi için yeni bir duran varlığın satın alınması ve bedelinin ödenmesi gerekir. Uygulaması, duran varlığın aktife girdiği tarihte başlayan amortisman değerleri işletmece

³⁴ Probst,a.g.k.,s162;Denk,a.g.k.,s.32;Drtina,R.E./Largay,J.A., “Pitfalls in Calculating Cash Flow from Operations,””The Accounting Review, April 1985,s.314.

finansal kaynak olarak kullanıldıkları sürece, maliyet unsuru olarak fiyatlara yansıtıldığı varsayılmaktadır.³⁵

İşletmelerin finansal sorunlarının çözümünde amortismanlar ile nakit akımı arasında önemli bir ilişki bulunmakta, bu da aynı zamanda ilgili işletmenin finansman özelliğini yansıtmaktadır. Nakit akımının bu bölümü işletmenin kendi gücü olan amortismanlarını ne ölçüde oluşturabildiği ve yatırımların finansmanında kullanabildiğini göstermektedir.

Amortismanlar gibi uzun süreli karşılıklar da işletmenin yararlanabileceği finansman kaynağı niteliğindedir. Kısa sürede işletmeden bir çıkış gerektirmeyen bu değerlere yenisi eklendikçe işletmenin kullanabileceği finansal kaynaklarda artmaktadır. Özellikle emeklilik ödeneklerinin ayrılması ile emekliye ayrılanlara yapılacak ödeme günü arasında bir zaman farkı bulunmakta ve bu süre uzadıkça yasal olarak dış kaynak özelliği gösteren emeklilik fonlarının değeri de artmakta, kısa sürede işletme tarafından aynen öz kaynak unsurları gibi kullanılmaktadır.

Kısaca, işletmelerin kredilendirilmesi açısından alı konan karlar, amortismanlar ve uzun süreli karşılıklar kredi kurumlarına, işletmenin gelecekteki başarısını, verim gücünü belirlemede ve banka açısından özel önemi olan işletmenin oto finansman gücüne ilişkin bilgi vermektedir.

2.3.1.2. İşletmenin Gelir Sağlama Gücünü Belirleme Ölçüsü Olarak Nakit Akışı

Yukarıda gösterilen ve finansal açıdan nakit akımına ilgi duyulması dışında bankalar, kredi isteyen firmanın getiri gücünü belirlemede önemli bir gösterge olarak kullanılmaktadırlar. Bilindiği gibi belirli koşullar altında net dönem karı ve amortismanlar arasında kesin bir bağlılık bulunmakta ve bu da muhtemelen, nakit akımı ile dengelenebilmektedir.³⁶

Yüksek amortisman gereksinmesi olan genç işletmeler-bu işletmeler eskilere oranla daha yüksek derleme maliyetleri ile çalışmaktadır-düşük karlar kaydetmektedirler. Bu durumda özellikle sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırıldığında nakit akımı, getiri durumuna daha özenle bakılmasına olanak sağlar. Aşağıdaki örnekler yardımıyla daha açıklık getirilebilir:

³⁵ Ataman,Ü.,”Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri”,İstanbul 1997,s.137.Özaslan,L.,”Muhasebenin Teknik Yapısı”,İstanbul 1984,s.293-294.Peker,A.”Yönetim Muhasebesi”, Genişletilmiş 2.baskı.1.kitap,İstanbul,1978,ss.171-173.

³⁶ Denk,a.g.k.,s.35.

	<u>Genç (yeni) işletme</u>	<u>Eski işletme</u>
Vergi sonrası kar	100	300
Amortismanlar	400	140
Nakit Akışı	500	440

Örnekte net kar bazında görece olarak düşük gelir gücü yer almakta, buna karşın nakit akımı hesaba katıldığında sonuç tersine bile dönebilmektedir. Öte yandan aynı durum büyük yatırımlara girişen işletmelerde de görülür. Yüksek amortisman ilk yıllarda işletme karını azaltmakta, ancak sonraki yıllarda bu durum değişmektedir. Bazı durumlarda da amortismanlar gerçek değer azalışına karşılık gelmemektedir. Özellikle bölgeler göre alınan özendirme önlemleri çerçevesinde ayrılan özel amortismanlar ya da düşük değerli ekonomik malların hemen amortismanından büyük ölçüde yararlanılıyorsa, bu durum geçerlilik kazanır. Burada kar azalırken, aşırı artırılmış amortismanlar şeklinde gizli yedeklere eklenmektedir.³⁷ Böylece işletme karına oranla nakit akımına, işletmenin getiri gücünün değerlendirilmesinde, daha iyi bir ölçüt olarak başvurulabilmektedir.

Kredi kurumları açısından ayrıca, kredi isteminde bulunan müşterinin, sunulan fonların faizini ödeyebilecek durumda olup olmadığı sorunu önem kazanmaktadır. Bu noktayı açığa çıkarmanın en güvenilir yolu, kullanılabilir nakit akımının hesaplamaktır.

İşletme açısından nakit akımının kullanım alanları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Sermaye şirketlerinde dividant (kar payı) dağıtım,
- Kişi şirketleri ve bireysel işletmelerde özel çekişler,
- Ek ve yeni yatırımların finansmanı,
- Alınan kredilerin geri ödenmesi.

İşletme kaynaklarının kullanım olanaklarının bu alandan hangisine yöneltileceğini de her şeyden önce;

- İşletmenin hedefleri,
- Nakit akımının düzeyi,
- Faaliyetlerinin niteliğinin gerektirdiği nakit yapısı,

³⁷ Yüksel, A.S., "Para Bulma ve Yatırım", İstanbul, 1982, s.191.

- Öteki genel ve özel kararlar(kar payı dağıtılmış sermaye artırımını, diğer alanlara iştirakler)

Burada genellikle son üç yılın ortalama değerlerinden ve şimdiye kadarki ortalama gelir gücünden hareket edilmekte, böylece kredi isteklisi firmanın gelecekteki kapasitesi hakkında karar verilmektedir. Geleceğe ilişkin gelirlerin bir takım ön hesaplamaların yapıldığı durumlarda nakit akımı bu hesaplara dayandırılabilir. Ancak bunun temel koşulu, tahmini değerlerin inandırıcı nitelikte belgelenmesidir. Ayrıca belirsizlikler nedeniyle ortaya çıkacak riski hesaba katmak amacıyla düzeltme yapılmalıdır. Kullanılabilir nakit akımı istenen kredi tutarına oranlanınca, bulunacak değer geri ödeme gücünü gösterir. Bu oran gerekli hedeflenen geri ödeme oranında yüksek olduğu sürece kredi kurumu açısından risk derecesi de aynı oranda düşer.

$$\text{Kredini geri ödeme oranı} = \text{Kullanılabilir nakit akımı} / \text{İstenen kredi tutarı} \quad (4)$$

Hesaplanan değer diğer işletme büyüklükleri ile karşılaştırılması Nakit akışının ifade gücünü arttırabilir. Bu düşünce ışığında sözgelimi yatırımların amortizasyon süresi ile hesaplanabilmektedir.

$$\text{Yatırımların Amortizasyon Süresi} = \text{Duran Varlık yatırımları} / \text{Nakit akışı} = \dots \text{yıl} \quad (5)$$

Oran yatırımların ya da duran varlıkların kaç yılda teorik olarak amorti edileceğini gösterir. Bunu için gerçekte nakit akımının değişmediği varsayılmaktadır. Diğer bir ifade ile kar değişmemekte, başkaca herhangi bir yatırım yapılmamakta ve sermayeden çekişler (nakit akışı kullanımı) söz konusu olmamaktadır. Birkaç yılın karşılaştırılması ile amortizasyon süresi saptanmakta ve risk yapısı için bazı temel noktalar ortaya çıkarılabilmektedir. Kredi kurumu açısından böylece müşterinin borçlanma derecesi önemli bir rol oynamaktadır.³⁸

$$\text{Borçlanma derecesi (BD)} = \text{Nakit Akışı} \times 100 / \text{Dış kaynaklar-Likit varlıklar} = \dots \% \quad (6)$$

Nakit akımı net borçlanmanın yüzdesi şeklinde veren oran; bir işletmenin kendi oto finansman gücüne dayanarak borçlanma kapasitesini gösterir. Bankalar açısından önemli bir

³⁸ Denk,a.g.k.,s.36.

gösterge olan bu oranın değerinden, net borçlanmaları, işletmenin kendisi yarattığı finansal araçlarla geri ödemesi için gerekli teorik süre hesaplanır. (Burada da değişmeyen nakit akımı varsayılır). Buna göre söz gelişi %25 'lik bir borçlanma derecesinde, likit araçlarının çıkarılmasından sonra geriye kalan kısa ve uzun süreli dış kaynaklar, Nakit akışı aracılığı ile 4 yılda geri ödenmektedir.

$$\text{Ödeme süresi} = 100 / \text{Borçlanma derecesi} = 100/25 = 4 \text{ yıl} \quad (7)$$

Bu orana göre yüksek bir öz sermaye düzeyinde borçlanma derecesi, düşük bir öz sermaye düzeyine göre daha düşüktür. Ayrıca bir işletmenin borçlanma yeteneği, fon yaratma gücüne de bağlıdır. Büyüyen iş kollarındaki gelir gücü yüksek işletmeler yüksek net iç borçlanma düzeyinde bile durgun işkollarındaki işletmelere göre borçlanmadan daha iyi sonuçlar elde ederler. Bu bakımdan durgun işkollarındaki işletmelerde kredi güvenceleri nedeniyle uzun süreli, yüksek orandaki borçlanmalar sorun yaratmaktadır.

Eşit verim koşulları varsayıldığında, net karların gerilediği işkollarındaki işletmelerde borçlanma süresi uzamaktadır. Tersine getiri durumundaki düzelme borçlanma yeteneğini olumlu etkilemekte, bu da işletmelerin kredi değerliliğine yansımaktadır. Sermayenin karlılığı açısından da Nakit Akışı öz sermaye ya da toplam kaynaklara oranlanarak, net kardan daha anlamlı sonuçlar verebilmektedir.

$$(\text{Nakit akışı}/\text{Öz sermaye}) \text{ ya da } (\text{Nakit akışı} + \text{faiz gideri} / \text{Tüm Sermaye}) \quad (8)$$

Kredi kurumları açısından analiz sisteminde anlamlı sonuç veren bir diğer oran “nakit akımı oranı”dır.³⁹

$$\text{Nakit Akım Oranı} = \text{Nakit akışı} \times 100 / \text{Satışlar}(\text{net}) \quad (9)$$

Bu oran Nakit akışının toplam üretim başarısı ya da satışlar (ticaret işletmeleri) içindeki yüzdesel payını vermektedir. Başarımı ölçüsü olarak net kar ya da işletme sonucuna dayanmayan ve yapısı nedeniyle işletmenin finansman ya da verim gücünü daha iyi yargılamaya olanak tanıyan, işletme sonuçları veya vergisel net gelir bazında ayrı bir gözlem olarak, bir tür “geliştirilmiş karlılık oranı” gösterir. Büyük yatırımlardan sonra işletme sonucu

³⁹ Probst, a.g.k., s.167.

net karın olası yapısal değişim nedeniyle satışların karlılığı yerine kredi kurumları; işletme içi dönemsel karşılaştırma, işkolu karşılaştırılmasından yararlanılarak; ilgili işletmenin gelişmesini, iş sektör içindeki yerini aydınlatmak ve kredi değerliliği açısından önemli sonuçlar çıkarabilirler.

2.3.2.Fon Akım Analizi

İşletmelerin finansal durumundaki değişmeler yalnızca faaliyet sonucu sağlanan net dönem karı ve işletmede alı konan tutarından etkilenmez. Ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra çeşitli varlık kalemlerinden birini diğerine dönüştürmekte, alacak politikalarını değiştirmekte, pazardaki gelişmeler işletmenin yatırımlarını etkilemekte ya da kısa süreli borçlanma yerine orta süreli borçlanmaya gidebilmektedirler. Bu açıdan tüm ekonomik faaliyetleri içeren işlemlerin finansal yapısı üzerindeki etkilerini gösteren bir tabloya gereksinime duyulur.⁴⁰

Firmanın kredi değerliliğinin belirlenmesinde yararlanılabilecek araçların biri de **fon akım tablosu** ‘dur. Analiz; belirli bir dönemde firmanın fonları hangi kaynaklardan edindiği ve bu kaynakları ne amaçla kullandığı konusunda aydınlatıcı bilgi vermekte; bu da kredi analisti açısından firmanın gelecekteki fon gereksinmesine ilişkin karar almasını kolaylaştırmaktadır.⁴¹

Fon akımı işletmelerde sürekli bir süreç olup, her fon kullanımı aynı tutarda fon kaynağını gerektirme ve kaynak sağlanmadan kullanım olanağı bulunmamaktadır. Bir firmanın ekonomik varlıkları fon kullanımını; buna karşılık borçları ve öz sermayesi de fon kaynaklarını oluşturur. Buna göre aktif kalemlerdeki azalış ile pasif kalemlerdeki artış fon kaynaklarını; aktif kalemlerdeki artış ile pasif kalemlerdeki azalış da fon kullanımını belirler. Firmaların fon kaynakları ve kullanım alanları şöylece özetlenebilir:⁴²

2.3.2.1.Fon Kaynakları

- Dönem karı
- Hesap döneminde ayrılan amortisman
- Sermaye artırım
- Yeni borçlanmalar
- Alacakların tahsili
- Duran ve dönen varlıkların azalışı

⁴⁰ Gönenli,A.,”Finansal Tablolar-Bilançolar Analizi”,2.bası,İstanbul,1979,s.199.

⁴¹ Akgüç,Ö.,”Kredi taleplerinin değerlendirilmesi”,4.Bası ,Anakara,1984,s.196.

⁴² Akgüç,a.g.k.,ss.197-200.

2.3.2.2.Fon Kullanımları

- Kar payı dağıtımı
- Borçların geri ödenmesi
- Duran varlıklara yatırım
- Sermaye azaltımı
- Faaliyet sonucu uğranılan zararlar
- Alacaklardaki artışlar
- Varlıklardaki artışlar

Fon akım tablosu belirli bir hesap döneminde gerçekleşen tüm işlemleri ve fon akımlarını değil, sadece dönem içinde meydana gelen net değişimleri ortaya koyar. Bu bakımdan ilgili dönemde sağlanan ve geri ödenen kısa süreli borçlar, fon akım tablosuna yansımamaktadır. Bununla birlikte bu tablo bilanço ve gelir tablosunda açıkça görülmeyen fon akımlarını ortaya koyar, böylece firmanın gelecekteki fon ihtiyacının tahminine olanak verir.

2.3.3.Rasyolar Yoluyla Müşteri Analizi

Finansal analiz teknikleri içinde en yaygın kullanılan oranlar yolu ile analizdir. Finansal tablo verilerini tablo toplamları ile ya da birbirleri ile ilişkilendirerek hesaplanan oranlar, finansal analiz ve değerlendirmede uzun süreden beri kullanılmaktadır. Analiz amacı, tablo verilerini belirli ilişkiler şeklinde ortaya koyarak, firmaların finansal durumları hakkında yargıya varmaktır.

Analizin yararlı olabilmesi için her şeyden önce birbirleriyle ilgili oranların bir arada değerlendirilmeleri, oranların ayrıca ilgili işletmenin geçmiş yıl oranları ile karşılaştırılması gerekir.⁴³ İşkolunda benzer yapıdaki işletmelerin aynı dönemdeki oranları ve deneyimler sonucu bulunmuş standart oranlarla karşılaştırılması da oran analizinin başarısını artırır.

Öte yandan işletmelerde uygulanan farklı muhasebe sistemleri analizi güçleştirme ve bilançoda yer alan değerlerin düzeltilmesini zorunlu kılmaktadır. Başlıca rasyolar analizleri işletmelerin likidite, sermaye yapısı, faaliyet ve karlılık durumlarını belirlemeyi hedef almaktadır. Türkiye Bankalar Birliğince bu amaçla önerilen ve firmaları kredilendirmede hesaplanması gereken rasyolar şöylece sıralanabilir:⁴⁴

⁴³ Kredi istemlerinin değerlendirilmesinde oran analizi ve yorumunda ayrıntılı bilgi için bkz;AKDOĞAN,N./Tenker,N.,”Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”,8.bası,Ankara,2003.

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.Berk,N.,Finansal Yönetim,6.baskı,İstanbul,2002; AKDOĞAN,N./Tenker,N.,”Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”,8.bası,Ankara,2003.

- Cari oran
- Likidite oranı
- Ticari alacaklar/satışlar
- Stok devir hızı ve süresi
- Borçlar/maddi öz varlık
- Maddi öz varlığın devir süresi
- Maddi duran varlık/maddi öz varlık
- Bilanço karı/öz varlık
- Bilanço karı/aktif toplamı
- Bilanço karı/satışlar

2.3.4.Efektif Öz sermaye ve Kredi Değerliliği

Kredilendirme incelemelerinde önemli olan gerçek öz varlığın belirlenmesidir. Kredilendirilmesi uygun görülmeyen bir işlemenin, nedenleri başında yetersiz öz sermaye ya da faaliyetlerin zararlarla sonuçlanması yer almaktadır. Öz kaynağın oransal olarak yüksek olması kredi kurumları açısından firmanın dış kaynağının yeterince güvencede olduğunu belirtir. Kredi kurumları açısından firmanın öz sermayesi bir tampon işlevi görerek, olası zararların doğrudan dış kaynaklara yansımalarını önlemektedir.

Bilançoda öz sermaye hesaplanışına ilişkin özel koşulları dikkate almadan doğrudan değerlendirme yapmak hatalı sonuçlara yol açar. İşletme varlıkları değişik alternatif koşullarda gelişmektedir. İşletmenin gelişmesindeki teknik koşulları göz önünde bulundurarak, varlık büyüklüğüne ilişkin yargıda bulunmak yerinde olur. Ticaret ve vergi hukuku açısından düzenlenmiş bilançolarda gelir ve varlığın bulunması amacıyla ayrıntılı hesaplamalara gereksinim duyulur. İşletme varlıklarının kredibilite açısından değerlendirilmesinde, öz sermayenin, efektif öz sermayenin altında ya da üstünde olabileceği belirtilmelidir.

Efektif öz sermaye bir bilanço büyüklüğü ya da deftere kayıtlı büyüklük olmayıp, bir Pazar değeridir. İşletmeler pazarında bir firmaya biçilen değer ya da bir bütün olarak işletmenin satılması kolay olmaz. Diğer bir ifade ile krediye yaraşır görülmeyen işletmeler sıfır dolaylarında bir efektif değer göstermektedir.

Kredi değerliliğini belirleme ile işletme değerlemesi ilk bakışta aynı işlem gibi görünmekle birlikte, işletme değerlemesi daha kapsamlıdır. Krediye yaraşırılığı belirlemede

önemli olan geri ödeme akımlarını doğru tahmin etmektir. Hesaplama sermaye piyasasında geçerli getiri oranları da temel olarak alınabilir. Tahminde ortalama ya da ortalamanın üstünde (aşırı) değer yöntemlerine başvuruyla değerlendirme yöntemleri ve sermaye piyasası arasında bağlantılı ile ilişkili olarak açıklanır.

2.3.5. Başa baş Noktası Analizi

Baş baş noktası analizi (break-even point analysis) firmanın sabit maliyetleri karşılayabilmesi için ulaşması gereken satış miktarını belirler. Bu analizin yapılabilmesi için sabit giderler ile değişken giderlerin çok iyi belirlenmesi gerekir. Baş baş noktası satış gelirlerinin sabit giderlere eşit olduğu satış seviyesidir. Baş baş satış miktarını günlere, aylara ya da yarı yıllara bölerek firmanın belli bir zaman dilimindeki kar veya zararı belirlenebilir. Baş baş noktası analizi, özellikle satış miktarını artırmanın mı, yoksa fiyat artırarak satışları sabit tutarak mı kar edilebileceğini gösterir.

Baş baş noktası analizi özellikle küçük ölçekli ve yeni kurulmuş olan şirketlerin durumunu daha iyi anlayabilmemizi sağlar.

2.3.6. Diğer Analiz Teknikleri

2.3.6.1. Teknik Açısından Kredi Değerliliği

Firmaların teknik açıdan değerlendirilmesi ile amaçlanan bir işletmede üretim sürecinde araç ve olanakların amaca uygun ve maliyet açısından hesaplı bir biçimde kullanılmasını belirlemektir. İşletme uygulamasında rekabet yeteneği bakımından yeni teknolojilerden yararlanmanın önem bilinmektedir. Teknik açıdan optimal yapıdaki sanayi, ticaret ve hizmet işletmeleri kural olarak maliyet ve fiyatlarda daha büyük başarı şansına sahiptir. Sadece büyük işletmeler değil, küçük ve orta boy işletmeler de modern tekniğin rekabet yeteneğini güvenceye aldığına inanmaktadırlar.⁴⁵

Bir işletmenin teknik açıdan kredi değerliliği ile ilgilenme çabaları kredi kurumları açısından giderek önem kazanmaktadır. Ne var ki teknik açıdan kredi yaraşırılığın nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda henüz gerekli başarıyı sağlanamamıştır. Zira bankalarda müşterini krediye yaraşırılığını belirleyen uzmanların, gerekli teknik bilgilerle donatılmamış olmaları teknik değerlendirmeyi güçleştirmektedir. Soruna pratik bir çözüm olarak kredi getirilen analistlerinin belirli işkolunda uzmanlaşmaları biçimindeki çabalar, işkollarının çokluğu ve homojen olmaması, personel yetersizliği gibi nedenlerle

⁴⁵ Kremmer, E., "Technische Leistungsfähigkeit der Unternehmen", BBl. 10, 1985, 34 Jahrgang, s. 40.

yaygınlaşmamıştır. Bununla birlikte teknik bonitenin (kredi değeri) incelemesinin yaygınlaştırılması kredi kararlarının sağlam bir temele dayandırılması konusunda oldukça önemli bilgiler sunar.

2.3.6.2. İşletmenin Pazarlama Sisteminin Değerlendirilmesi

Kredilendirme analizi ve değerlendirilmelerinde çalışmanın önemli bir bölümünü geçmişteki veriler oluşturur. Zira işletmenin geçmişteki verileri şimdi de en güvenilir olanlarıdır. Ancak geçmişteki verilere dayanan kredi değeri incelemeleri, ekonomik sürece dinamik güçleri katmayacaktır. Zira böyle bir değerlendirme sonucu fonlar varlıklarının mevcut olduğu alanlara yönelecektir. Başarılı bir işletme varlıklarına, başarısız yöneticilerin yön vermeleri pazarda istenmeyen sonuçlara yol açabilecektir. Böyle bir düşünce sistemi ayrıca mevcut sanayi kollarında tutucu bir yapının oluşmasına yeniliklerin ihmal edilmesine de yol açar. Değerlendirme kriterleri arasında pazarlama tekniğinin giderek önem kazanması, fonların geleceğin teknolojileri yönünde daha yoğun biçimde kullanılabileceği bir ekonomik sonuca ulaşılmasını sağlar.

Yeni teknolojilerin işletmelerde uygulanması ile yeni ürün geliştirilmesi ve bu ürünlerin pazara sunumu büyük tutarlarda finansal kaynak gerektirir. Bu fonların düzeyi özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin göstereceği güvencelerin pazar değerini aşmaktadır. Hareketli ve karmaşıklığı giderek artan pazarlar ayrıca işletmelerin sunacağı güvencelerin Pazar belirsizliğine karşı yeterli olmaması nedeniyle, bankalar işletme yönetiminin gelecekte karlarını hangi yollardan sağlayacağını ayrıntılı olarak açıklamalarını isterler. Bu açıdan pazarlama; bankaların kredi kararları için gerekli olan verilerin sağlanması ve kredi veren bankaya pazarlama kapasitesinin yeterliliğini kanıtlama işlevini de görmektedir.

Michael E.Porter'in beş rekabet gücü modeli firmaların rakiplerine karşı gücünü belirlemede çok önemli bir teoremdir. Bankacılar bir firmayı kredilendirmeden önce Porter modeli ile firmanın pazarda rakiplerine karşı durumunu daha iyi anlayabilirler. Bir firmanın ticari hayatının devam etmesi, şu beş kuvvete karşı nasıl mücadele verdiğine bağlıdır:

- Piyasaya yeni girebilecek potansiyel rakipler,
- İkame ürünlerin baskısı,
- Satıcıların pazarlık gücü,
- Müşterilerin pazarlık gücü,
- Firmalar arası rekabet.

İşletme faaliyetlerinin başarısını büyük ölçüde pazar belirlemektedir. Bu yüzden kredi incelemeleri çerçevesinde, yeni sunulacak ürünlerle Pazar fırsatlarından yararlanılabilecek nicel ve nitel unsurlar dikkate alınmaktadır. O halde işletmelerce geçmişte elde edilen karlar kredi değerliliği açısından bu firmaların gelecekteki başarılarını değerlendirmede tek ölçü olarak alınmamalıdır.

2.3.6.3.Yeni Kurulan İşletmelerde Kredi Değerliliği İncelemelerinin Özellikleri

Sosyal pazar ekonomisinde yeni kurulan işletmelerin özellikle ek çalışma alanı yaratma etkileri bilinmektedir. Ne var ki, finansal çözümünde ve pazar deneyimleri açısından bu kuruluşlar banka desteğine gereksinme duyarlar. Böyle durumlarda da kuşkusuz kredi kararının ayrıntılı bir incelemeye dayandırılması gerekmektedir. Yeni firmaların değerlendirmede bazı kriterlerin geliştirilmesi zorunludur. Bu tür değerlendirmede genellikle kişisel ve maddi kredi değerliliği kriterleri arasında bir ayırım yapılması gerekmektedir.

2.3.6.3.1.Yeni firmalarda Kişisel Kredi Değerliliği

Pazara giriş aşamasındaki özel kredilendirmede sıralanan genel kişisel ve ekonomik kriterlerin yanı sıra, kredi talebinde bulunan kişi yada kurumun mesleki özel yetenekleri de temel araştırma konusunu oluşturmaktadır. Zira başarısız işletmeler üzerine yapılan araştırmalar, küçük işletmelerin ödeme güçlüğüne düşme nedenlerinin başında, mesleki niteliklerin yetersizliğinin geldiğini göstermektedir.

Bu karmaşık durumun değerlendirilmesinde,sözgelimi meslek ile ilgili sektör bilgisi, şimdiye kadar ki yönetim ya da girişim deneyimi ve orada üstlendiği temel fonksiyonlar, işe ilişkin özel deneyim ve eğitim gibi kriterlerden yararlanılabilir. Sektör ile ilgili gerekli eğitimden geçmiş uzun süreli bir uygulamadan sonra bağımsız işletme kuran yöneticilerin başarısızlık oranının düşük olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte yukarıdaki özelliklere haiz bir işletme sahibi ya da yöneticinin yeteneklerinin, yeni kurulan bir firmada başarılarının devam edeceğini belirlemek kolay olmayabilir. Zira yeni kurulan işletmelerin pazara giriş aşamasında faaliyet gösterdikleri koşulların farklılığı belirleyici rol oynar.

Kredilendirmede önemli, ancak görece olarak az soruna yol açan unsurlardan bir bölümü de bağımsız karar verme yeteneği, fiziksel yapı, karakter, zeka ve eylem yeteneği ile ilgilidir.Yapılan incelemelere göre sağlık sorunu olmayan bir yöneticinin en başarılı dönemi 25-50 yaş arasındır.

2.3.6.3.2.Pazara Giriş Biçimi

Kuruluş şekli de kredilendirme açısından önemlidir. Zira değişik pazara giriş biçimleri kural olarak farklı riskler ve fırsatlar içermekte ve banka için değerlendirme güçlüğüne yol açmaktadır. Pazara giriş biçimlerinin olası şekilleri; kendi adına yeni bir firma kurmak, kurulu bir şirkete ortak olmak ve bir kuruluşu katılım yoluyla üstlenmektir.

Kuruluş aşamasındaki firmalardan genellikle faaliyetteki bir firmaya katılmak ya da faaliyetteki bir kuruluşu devralmak genellikle yeni bir firma kurmaktan daha az riskli olduğu gibi daha geniş bir enformasyon bazına da sahiptirler. Katılma yoluyla bir firmayı devralmada daha ziyade yasal sorunlar ortaya çıkabilmekte, bu işletmelerde üstlenme sözleşmesinin yasal yapısı ve özellikle eski borçlar için sonradan katılanların sorumluluğunun incelenmesi üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Üstlenmelerde bir diğer sorunu da aile ilişkileri sonucu yeni katılımlarda yöneticiye tam yetki verilmesinde samimi davranmayı oluşturmaktadır. Yöneticiye olan destek ve yardımlar kesilerek, onun bağımsız karar alması önlenmektedir. Bu durum dış kaynak maliyetini artırarak, işletme başarısını olumsuz etkileyebilmektedir.

2.3.6.4.Derecelendirme Yoluyla Krediye Yaraşırılık İncelemeleri

Bankacılıkta bilgisayar kullanımının yaygınlaşması ile birlikte veri derleme olanaklarını artması, geleneksel bir biçimde sürdürülmekte olan subjektif müşteri değerlemesinin yerine, tekniğin objektifliği ikame edilerek, krediye yaraşırılık incelemelerindeki insan yanılığı büyük ölçüde azaltılmaktadır. Bununla işletmeleri kredilendirmeden önceki kararlara daha sağlam bir temel oluştururken, öte yandan kredi kararlarından sonraki kredi kullanım aşamalarında da kurumsal müşterilerin daha iyi izleme olanağı elde etmektedir.

Batılı ülkelerde tüketici kredileri alanında öteden beri uygulanan “Credit-Scoring” yöntemleri muhasebe sistemleri bilgisayara dayanan kurumsal müşterilerin krediye yaraşırılık incelemelerinde özellikle müşterinin ödeyememe olasılığını ortaya koyma bakımından karar almada önemli kriter olarak yararlanmaktadır. Uygulama öncesi önemli tartışma ve araştırma ortamı bulan bu analiz tekniğinin özellikle işletmelerin kredi limitlerinin belirlenmesinde pratik ve güvenilir bir araç olarak başvurulmaktadır.⁴⁶

⁴⁶ Balze,K.,”EDV-Einsatz bei der Kreditwürdigkeitsprüfung”,Die Bank,Nr.1,1981,s.12./Ayrıntılı bilgi için bkz,Berk,N.,”Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi”,3.baskı,İstnabul,2001,ss.40-42 .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ

3.1. Kredi Riskinin Tanımı

Kredi vermek çoğu bankanın en temel faaliyetidir. Kredi işlemleri, bankaların ödünç alanların kredibilitesi konusunda doğru kararlar vermelerini gerektirir. Bu kararlar her zaman doğru olmayabilir ya da ödünç alanların kredibilitesi çeşitli faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde azalabilir. Dolayısıyla, bankaların maruz kaldıkları en temel risk kredi riski; yani ödünç alan tarafın yapılan anlaşma gereklerine uymaması durumundadır.⁴⁷

Kredi risk yönetiminin en önemli unsurlardan birisi, bireysel kredi müşterilerine ve bağlı şirketlerin oluşturduğu gruplara karşı bankanın üstlenebileceği risk sınırlarının belirlenmesidir. Söz konusu limitler genellikle bankanın dahili rating sistemine göre belirlenmekte, daha iyi ratinglere sahip müşteriler için daha yüksek risk alma limitleri öngörülebilmektedir.

Bankalarda kredi riski genellikle klasik yöntemlerle yönetilmektedir. Örneğin sektör veya ülke bazında kredi limitleri konulması veya kredi verme kararını veren kişi ve bunu takip eden karar alma mekanizmasını denetim süreci gibi... Risk burada iki yönlüdür. Bunlar risk miktarı yani kaybedilebilecek miktar ve riskin kalitesi yani kredinin kötü çıkma olasılığıdır. Kredinin kalitesi genellikle rating yöntemiyle bulunmaya çalışılır. Kredinin kalitesinin ölçümü bizi riskin tahmini miktarına götürecektir. Kredi riski buradan da anlaşılacağı gibi bankacılıkta en eski risk olmasına rağmen aynı zamanda riskin çok yönlü oluşunun en iyi göstergesidir. Riskin kalitesi ve miktarını tespit etmek kolay olmadığı gibi olası zararın geri dönüşü tahmini de bir o kadar imkansızdır. Üçüncü parti garantisi, ipotek veya teminat dışında miktar söylemek mümkün değildir. Bankalar risklere karşı kendilerini en basitiyle çeşitlendirme yoluyla korumakta ancak riskin nicel ölçümü önemini ve zorluluğunu korumaktadır. Kredi riski nicel ve nitel kavramlarının bulunduğu en eski ve temel risktir.

Örneğin kredibilitenin tarafsız olarak değerlendirilmeyeceği kaygısıyla banka sahiplerine ya da banka üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak kontrol yetkisi bulunan kişi ya da kuruluşlara verilen krediler dikkatli biçimde kontrol edilmediği takdirde önemli problemlere yol açabilir. Bankanın büyük hissedarları, yan kuruluşları, bağlı ortaklıkları, yönetim kurulu üyeleri ve üst düzey yöneticileri de bu kapsam içinde değerlendirilir. Ayrıca

⁴⁷ Alkin,E.;Savaş,T.;Akman,V.;"Bankalarda Risk Yönetimine Giriş",İstanbul,2001,s.110.

aynı aile ya da grup tarafından kontrol edilen şirketlere verilen krediler de bağlantılı krediler olarak kabul edilir. Bu ve benzer durumlarda banka ile ödünç alan arasındaki bağlantılı kredi işleminde özel bir muameleyi gerektirir ve böylece kredi riskin artırabilir.

Kredi riski için verilebilecek bir diğer örnek ise finansal işlemlerin mutabakatıdır. Bir işlemin bir bölümü tamamlanmamış diğer bölümü ise sonuçlanmamış olabilir ve olabilecek zarar işlemin büyük bir kısmına tekabül edebilir. İşleme taraf olanlardan birisi yükümlülüğünü yerine getirmekte gecikirse diğer tarafın kaçıracağı yatırım fırsatları dolayısıyla bir kayba uğrayabilir. Mutabakat riski olarak tanımlanan bu risk aynı zamanda likidite riski, piyasa riski, faaliyet riski ve kredi riskini de içerebilir. Mutabakata ilişkin düzenlemeler riskin seviyesini belirlemektedir.

Çoğu kurum için kredi riski en önemli risktir. Kredi portföyünden kaynaklanmasına rağmen, kredi riski aynı zamanda yatırım ve ticaret portföyü ile aktiflerin menkul kıymetleştirilmesi, bankalar arası borçlanma, gecelik mevduat, gibi diğer bankacılık faaliyetlerinden de kaynaklanmaktadır. Kredilerin kalitesi, yatırım portföyü ve diğer riskler hakkındaki açıklamalar bir kurumun gelecekteki karı hakkında önemli bilgi sağlamaktadır. Kantitatif açıklamalar kredi ve diğer aktiflerdeki sorunları yansıtmalıdır.

Bir kurumun risk durumu, risk yönetimi stratejilerinin yayınlanması yoluyla belirlenmektedir. Örneğin teminatların ve garantilerin kullanımı, kredi sınıflandırılması, portföy risk yönetimi modelleri ve benzeri konular bankanın riske maruz kalma ölçüsü hakkında fikir vermektedir. Ayrıca kredi limitleri ve iç kredi raytingleri hakkında bilgilerde bu çerçevede faydalı bulunmaktadır.

Bankalar için kredi vermek hem risk almayı hem de kar sağlamayı gerektirir. Bankalar her bir kredi için risk/getiri ilişkisini değerlendirmenin yanı sıra karlılık hesabı da yapmalıdır. Krediler, içerilen tüm maliyetler dikkate alınarak ve bankanın üstlendiği riskleri karşılayacak şekilde fiyatlandırılmalıdır.

Kredinin verilmesi ve hangi vadede verileceği değerlendirilirken bankalar bekledikleri getirinin karşılığında alınacak riskleri de değerlendirmeli, bunu yaparken mümkün olduğu ölçüde fiyatlandırılan ve fiyatlandırılmayan unsurları (alınan teminatlar, sözleşmeye konulan kısıtlamalar gibi) ayrı ayrı dikkate almalıdır. Risklerin değerlendirilmesinde bankalar kötümser senaryoları ve bunu kredi alan üzerindeki etkilerini de değerlendirmelidir. Bankalar ilişkin genel problem kredilerin doğru fiyatlandırılmasının yapılamaması dolayısıyla alınan risklerin yeterli ölçüde kompanse edilememesidir.

Netleşme anlaşmaları kredi riskinin azaltılmasında başvurulan önemli bir yoldur, özellikle interbank işlemlerinde uygulanmaktadır. Riskin gerçek anlamda azaltılması için söz konusu anlaşmaların güvenilir olması ve yasal olarak uygulanabilir olması gereklidir.

3.2.Kredi Riskleri Yönetimi

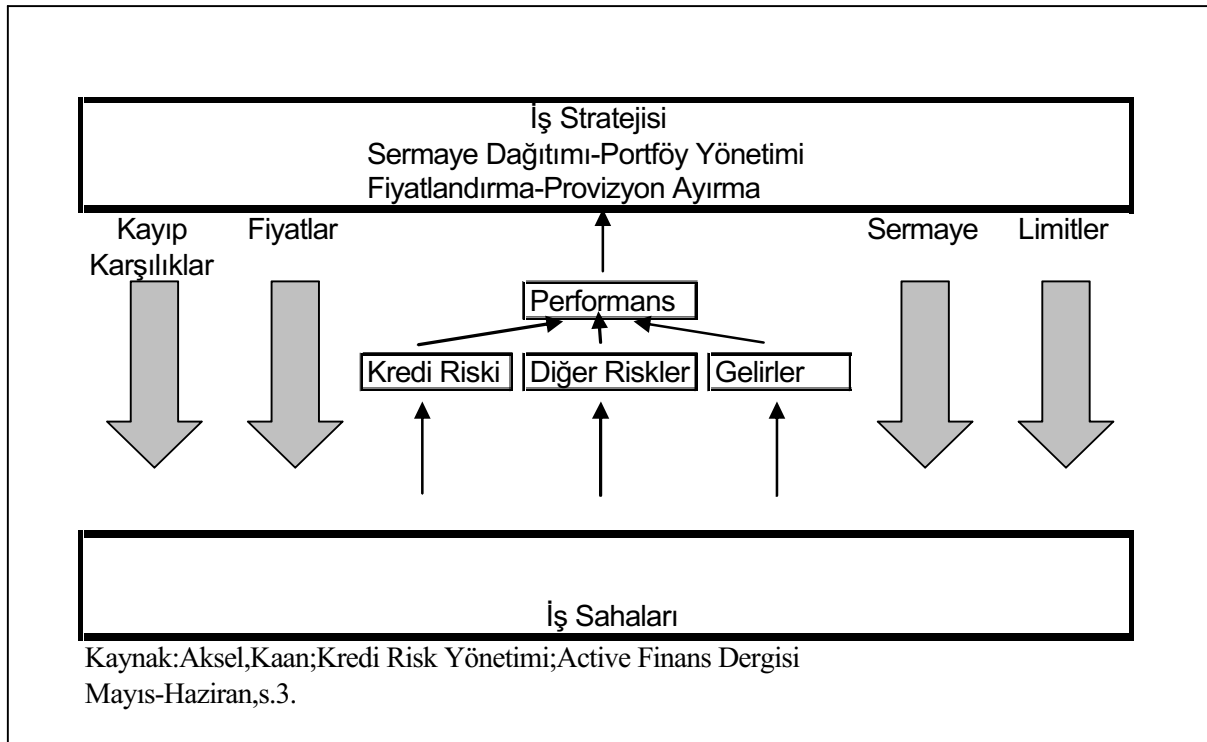
3.2.1.Stratejik Risk Yönetimi

Kredi riski yönetiminin geleneksel rolü tek bir karşı tarafa olan kredi tutarının oluşmasını engelleyerek potansiyel kayıpları limitlemektir. Bununla beraber, kredi risk yönetimine aşağıdaki işlemler için kullanılabilir bir “iş geliştirme aracı“ olarak bakılmalıdır;

- Değişen ekonomik durumların etkisini değerlendirerek ve kontrol çalışmalarını daha fazla duyarlılığa haiz alanlarda yoğunlaştırarak, bir kuruluşu evvelden ön görülmeyen kayıplardan korumak,
- Kazançlardaki dengeleri korumak için, tüm organizasyon içinde değişken satış kaynaklarını belirleyerek, bunların bütçeleme ve stratejik planlama üzerindeki etkisini azaltmak,
- Sermayeyi doğru ve tutarlı bir performans bazlı ölçüme dayandırarak, organizasyonun kazanç potansiyelini artırmak.

Kredi risk enformasyonunun stratejik amaçlı olarak kullanımı Şekil 2’de görüldüğü gibi mümkündür. Bu enformasyonun stratejik kullanımı aşağıda tanımlanmıştır.

ŞEKİL II:İş Stratejisi

3.2.1.1.İstenen Risk Seviyesinin Tespiti

Şu anki mevcut kredi riski miktarı ölçülerek ve gelecekte kredi riski miktarı projekte edilerek, her organizasyonun taşıyabileceği kredi riski seviyesini belirleyebilir. Her organizasyon, risk seviyesini tüm organizasyon veya iş birimi seviyesinde belirleyebilir.

Kredi riski seviyesini doğru belirleyebilmek için, kredi riski tüm organizasyonda tutarlı bir şekilde ölçülmelidir. Benzer şekilde eğer değişik riskler aynı tutarlı metotla değerlendiriliyorsa, bunları genel risk seviyesinin toplamını bulmakta kullanabiliriz. Örneğin kredi riski, piyasa riski ve likidite riski.

3.2.1.2.Performans Ölçümü

Eğer riskler tüm organizasyonda daha tutarlı bir çerçevede ölçülebiliyor ise bunlar performans ölçüm amacıyla kullanılabilirler. Herhangi bir performans ölçümünde risklerin işin içine katılması, organizasyonda elde edilen gelirlerin alınan risklerle ilişkilendirilip ölçülmesini sağlar. Bu da organizasyon bünyesinde alınan yüksek riske göre düşük bir getiri sağlanması durumunda, yüksek prim verilmeyerek veya performans ödüllendirilmeyerek, kazanç stabilitesi sağlanır.

Riskle ilişkilendirilen performans ölçümleri değişik iş aktivitelerinin birbiriyle kıyaslanmasında kullanılır. Bu, bir organizasyonun her seviyesinde uygulanabilir. Örneğin, performans ölçümleri şunlarla ilişkilendirilebilir:

- Bütün olarak bir organizasyon
- İş alanları
- Ürünler
- Karşı taraf yoğunlukları(endüstriyel sektör,coğrafi bölgeler,kredi dereceleri kategorileri bazında)
 - Karşı taraflar
 - Personel-Çalışanlar

Performans ölçümleri mümkün olduğunca çok riskle ilişkilendirilmelidir. Sermaye piyasalarındaki aktiviteler için tipik olarak hem piyasa hem de kredi riskleri söz konusu iken, bankanın normal kredilendirme faaliyetleri için yalnızca kredi riski söz konusudur.

Performans ölçümleri aynı zamanda sermayenin doğru dağıtılması, portföy

değerlendirmesi, fiyatlandırma ve personel ödüllendirmesi açısından çok değerli bir stratejik araçtır. Beklenen ve beklenmeyen kayıpların performans ölçümünde nasıl ele alındığını ilerleyen bölümlerde ele alacağız.

3.2.1.3.Sermayenin Dağıtımı(Capital Allocation)

Sermaye dağıtımı, üst yönetimin isteği doğrultusunda hangi faaliyetlerle ilgilenilmek isteniyorsa, bu iş aktivitelerine sermaye ayrılması işlemidir. Yüksek performans gösteren iş alanlarına sermaye ayrılması ile üst yönetim yüksek karlılık gösteren alanlara yöneldiğinden getirilerini maksimum düzeye çıkarabilir.

Sermaye, riske göre düzeltilmiş performans ölçümlerine dayandırılarak kredi riski ile ilişkilendirilir. Organizasyonun performansının ölçülebildiği her seviyesinde sermaye ayrımı yapılabilir.

Sermaye herhangi bir iş birimi veya aktivitenin riske atabileceği sermaye miktarını kontrol eden limitler çerçevesinde ayrılır. Beklenen ve beklenmeyen kredi kayıplarının hesaplanmasıyla, bir organizasyon efektif olarak kredi risklerinden dolayı ortaya çıkan riske maruz kalan sermaye miktarını hesaplar.

3.2.1.4.Portföy Yönetimi

Portföy yönetimi, bir organizasyonun kredi portföyünün stratejik kararlar doğrultusunda değerlendirilmesi ve şekillendirilmesi işlemidir. Değişik kredi kategorilerinin performansını değerlendirerek, bir organizasyon hangi endüstri sektöründe ve coğrafi bölgelerde ve hangi şirket (counterparty) kategorilerinde kredi riski taşımayı istediğini belirleyebilir.

Portföy yönetimi sermaye ayrılması işlemi ile yakından ilişkilidir ve riskte bulunan sermaye limitleri veya karşı tarafın risk tutarı limitleri yoğunlaşması kontrolü ile sağlanır.

Kredi türev ürünleri de organizasyonlara kredi portföylerini karşı taraflardan bağımsız olarak kredi risklerini, risklerin olduğu iş faaliyetlerinden ayırmayı sağlar. Kredi türev ürünleri sayesinde, organizasyonlar kredi riskini iş faaliyetlerinden ayırmayı başarmış, bir risk primi karşılığında organizasyonun başka bir bölümüne veya başka bir organizasyona transferini sağlamışlardır.

3.2.1.5.Provizyon Ayırma

Kredi tutarlarının ölçümü, temerrüte düşme ihtimalinin ve temerrüte düşmenin gerçekleşmesi durumunda beklenen kaybın tahmini sayesinde organizasyonlar beklenen kayıpları öngörebilirler. Bundan dolayıdır ki, beklenen kayıplar karşılığında provizyon ayırabilmekte ve getiri tahminlerinde bunu hesaba katabilmektedirler. Beklenen kayıpları öngörerek ve bunları provizyonlarla ilişkilendirerek, organizasyonlar getirilerini stabil hale sokarlar.

3.2.1.6.Fiyatlandırma

Eğer bir organizasyon beklenen ve beklenmeyen kredi kayıplarını hesaplayabiliyor ise, bundan yararlanarak kredi ürünlerini ve servislerini belirli bir karşı taraf (counterparty) göz önüne alındığında oluşacak riskleri yansıtacak şekilde fiyatlandırmayı başarabilir. Örneğin, eğer bir organizasyon belirli bir karşı tarafın bütün yükümlülüklerinin %40'ın da temerrüte düşeceğini ön görüyor ise bu karşı tarafla yaptığı tüm kredi anlaşmalarının %60'ı için istenen getirinin tüm anlaşmalardaki kaybı karşılayabiliyor olması gerekir.

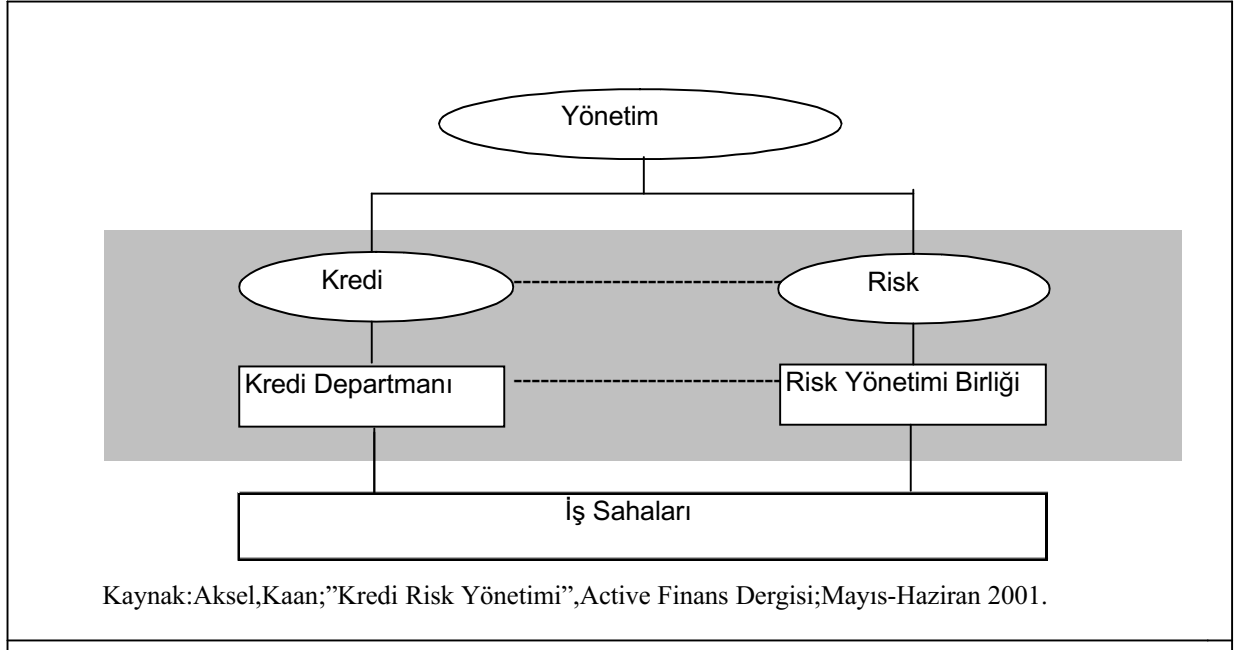
Teoride, eğer kredi riski doğru tahmin edilebiliyor ise ve fiyatlandırmaya bu yansiyorsa, yapılacak işlerde karşılaşılan kredi riskleri için belirli bir limit seçmek gerekmez. Bununla beraber, riskler ön görülenin çok ötesinde gerçekleşebilir, dolayısıyla her halükarda, organizasyonları öngörülmeyen aşırı kredi kayıplarından korumak amacıyla limitlere ihtiyaç vardır.

3.2.2.Geleneksel Risk Yönetimi

Organizasyon yapıları: Kredi riskinin yönetiminde kullanılan organizasyon yapıları çok değişik olabilir. Kredi riskleri yönetimi ve kredi değerlendirme işlemi geleneksel olarak birbirinden ve diğer risklerin yönetiminden ayrı tutulmuştur. Bunun yanında, kredi risklerinin yönetimi diğer risklerle beraber yakın zamanlarda organizasyonun operasyonel iş birimlerinden ayrı, bağımsız faaliyet gösteren bir risk ölçüm birimi tarafından ele alınmaktadır.

Geleneksel Kredilendirme Yapısı: Şekil.III' teki diyagram geleneksel bir kredi yapısını göstermektedir. Böyle bir yapı bankaların kredi kültürü doğrultusunda gelişmiş ve kredilerin genel risk yönetiminden çok her bir kredinin değerlendirilmesine odaklanmıştır. Bu kredi organizasyonun temel özellikleri:

ŞEKİL III:Geleneksel Risk Yönetimi

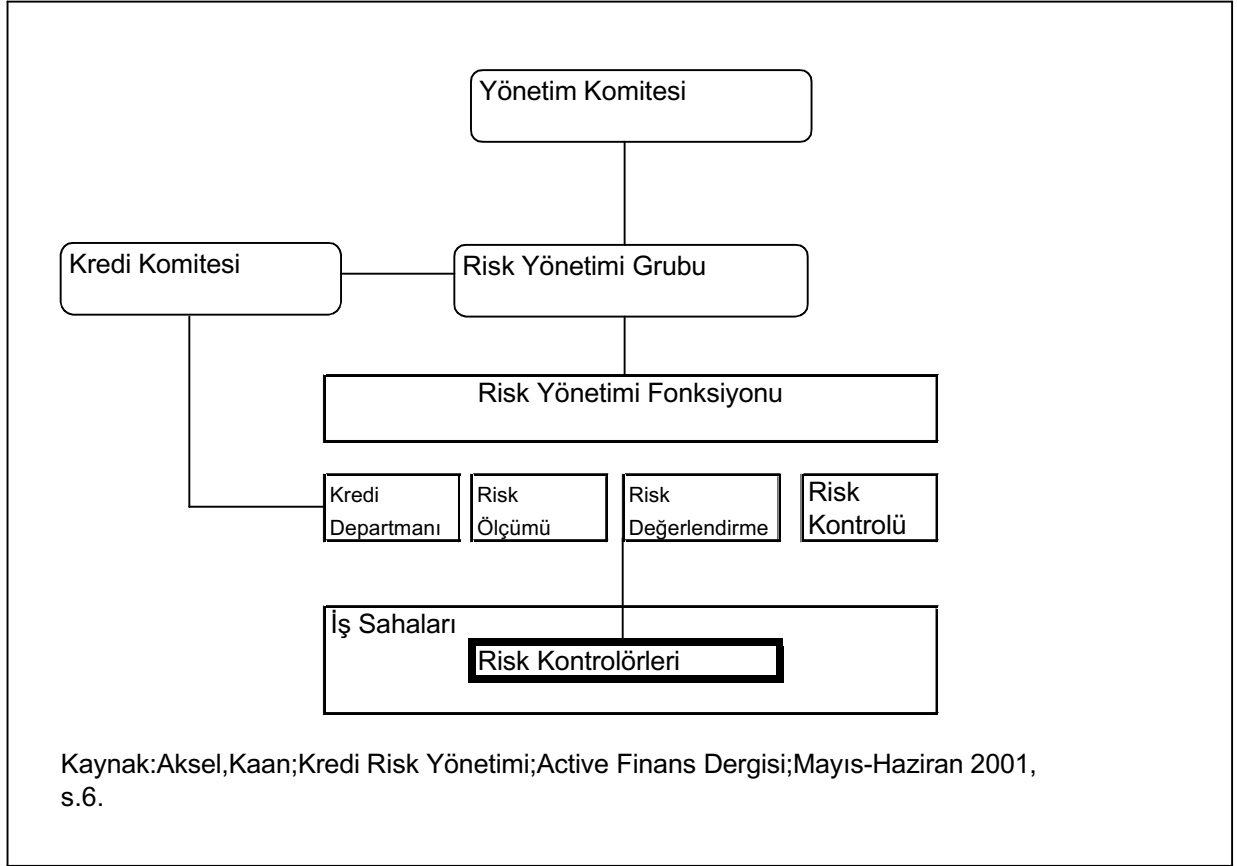

- Krediler piyasa, likidite, operasyonel ve iş/olay risklerinden ayrı olarak yönetilir.
- Her bir karşı tarafa ve sektöre olan kredi tutarları -kredi risklerinden öteye-yönetilmeye çalışılmaktadır.
- Kredi değerlendirme işlemi komite bazlı olup kredi kabulü bireysel sorumluluk getirmemektedir.
- Kredi komiteleri kredilendirmeyi tartışmak için sıkça toplanır, fakat kredilendirme politikasının belirlenmesine ve kredilerin portföy anlamında yönetilmesine çok önem verilmez.
- Kredi risklerinin ölçülmesi ve geleneksel bankacılık aktivitelerinin odaklandığı ticari kredilendirme değerlendirmelerinden oldukça farklıdır.
- Değişik risk türlerinin yönetimi ve kontrolü için gerekli olan kapsamlı risk yönetim yapıları mevcut değildir.
- Kredilerden elde edilen kar marjları azaldıkça, yetersiz risk yönetimi yeni ürünlere odaklanmayı engelleyeceklerdir.
- Risk yönetimi performans ölçümünü sağlayacak, sermaye dağıtımını ve getiri artışını sağlayıcı bir araç olmaktan çok kayıpları, kontrol edici bir araç olarak kullanılmaktadır.

3.2.3. Entegre Edilmiş Risk Yönetimi Yapıları

Şekil IV' deki diyagram diğer risklerin kredi riskinin yönetimi ile nasıl entegre edilebileceğini göstermektedir. Bu tip yapılar genellikle organizasyonların riskin koordineli bir şekilde yönetilmesinin avantajlarının farkına vardıkları zaman ortaya çıkmıştır.

ŞEKİL IV: Entegre Edilmiş Risk Yönetimi

- Bütün riskler için sorumluluk açık bir şekilde yönetim kurulu üyelerindedir.
- Risk strateji ve politikası bütün risk kategorileri için tutarlı bir şekilde tüm organizasyon bazında belirlenir.
- Raporlama zinciri ve sorumlulukları net bir şekilde belirlenir ve tüm organizasyon bazında kontrol edilir.
- Riskler mümkün olduğunca standart metotlar kullanılarak ölçülür.
- Bir organizasyonun tümünü kapsayan risk yönetimi fonksiyonu, risklerin günlük değerlendirilmesinden, ölçülmesinden ve gözlemlenmesinden sorumludur.

Bir kredi departmanı ve kredi komitesi risk yönetim yapısı içerisinde faaliyet gösterirken mevcut tüm organizasyon çapında kabul görmüş risk politikalarını göz önüne almak zorundadır.

Bu yapı her bir kredinin değerlendirilmesi ve portföy riskinin yönetilmesi için değişik

beceri ve işlemlerin gerekli olduğunu baştan kabul eder. Bununla beraber, kredileri genel risk yönetme yapısına entegre ederek, bu model aşağıdakileri sağlar:

- Organizasyonun genel risk pozisyonunun ölçülebilmesi için risklerin toplanması
- Risk yönetimi politikalarının ışığında, alınan her krediyle ilgili kararın organizasyonun temel stratejik kararlarıyla uyum içerisinde olmasını
- Piyasa ve kredi risklerinden dolayı ortaya çıkan, beklenen ve potansiyel kayıpların ölçülebilmesi için özel birimlerin atanması ve bu birimlerin elde ettiği verilerin merkezi bir datawarehouse'da incelenmesi
- Kredi risk enformasyonunun performans ölçümü ve sermaye ayrılması amaçlı kullanılması

Kredi risklerini diğer risklerle entegre edilmiş bir bütün olarak ele alan, risklerin merkezi bir risk birimi tarafından incelendiği ve her risk kategorisi için sorumlulukların net bir şekilde belirtildiği bir organizasyon yapısı bugün için bankacılık endüstrisinde en iyi uygulama olarak kabul edilmektedir.

3.2.3.1.Referans ve Uygulama Şartları

Değişik iş birimleri arasında entegre edilmiş risk yönetimi yapısı dahilinde sorumluluk ve görevlerin nasıl çizildiği aşağıda görülmektedir.

Böyle bir organizasyon tarafından kullanılacak önemli kredi riski işlemleri aşağıda açıklanmaktadır:

- Kredi riski amaçları ve politikalarının belirlenmesi
- Kredi riskinin ölçülmesi, kontrolü, değerlendirilmesi ve gözlenmesi tüm organizasyon bazında belirlenen kredi riski politika ve uygulamaları çerçevesinde yapılandırılır. Bunlar aşağıdaki temel unsurlarla alakalıdır:
- Kabul edilen kredi taleplerinin karakteristik özellikleri
- Kredi portföylerinin yapısı
- Kredi risklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan metotlar uygulanması zorunlu limit yapıları
- Kredi riski konusunda üst yönetime verilmesi gereken raporlama verileri

Kredi riski uygulama ve politikaları risk yönetimi fonksiyonu tarafından geliştirilir, risk yönetimi grubu tarafından yönetim kurulunun onayladığı doğrultular çerçevesinde kabul edilir. Kredi riskleriyle alakalı tüm aktiviteler ve değerlendirmeler kredi riski uygulama ve politikaları ışığında gerçekleştirilir.

3.2.3.2.Kredilerin Portföy Anlamında Yönetimi

Portföy yönetimi bir organizasyonun kredi portföyünün daha evvelden belirlenen stratejik amaçlar doğrultusunda şekillendirilmesi işlemidir. Bu işlem şunları içerir;

- Organizasyonun taşıyabileceği kredi riski seviyesinin belirlenmesi,
- Organizasyonun her bir iş birimi için kredi riski seviyesinin belirlenmesi,
- Herhangi bir karşı tarafa, endüstriyel sektöre ve coğrafi bölgeye karşın oluşan, organizasyonun taşımak istediği kredi riski konsantrasyonlarının kontrolü.

Portföy yönetimi kararları kredi risk limitleri doğrultusunda alınır ki bunlar verilmiş kredilerden dolayı riske maruz sermaye miktarlarının limitlenmesini amaçlar.

3.2.3.3.Uygulama Şartları

3.2.3.3.1.Yönetim Komitesi

- Organizasyon genelinde kredi riski seviyesini belirler,
- Risk limitleri çerçevesinde iş sahası kredi sermayesini onaylar,
- Stratejik planlama dahilinde kredi ödemelerine dahil olur.

3.2.3.3.2.Risk Yönetimi Grubu

- Organizasyonun kredi portföyünü yapılandırır.
- İş sahası bazında risk altındaki kredi sermayesini ve konsantrasyon limitlerini geliştirir.
- Düzenli olarak organizasyonun tümünde ve iş sahası bazında risk altındaki sermayeyi limitler dahilinde kontrolünü yapar. Kredi risk metodolojisini ve raporlamasını onaylar.
- Kredi risk amaçlarını ve politikasını onaylar.

3.2.3.3.3.Risk Yönetimi Fonksiyonu

- Kredi riski ölçüm metotları geliştirir ve raporlama yapar.
- Kredi riski amaç ve politikalarını belirler.
- İş sahası bazında risk altındaki sermayeyi ve yoğunlaşma limitlerini belirler.
- Günlük olarak risk altındaki kredi risk sermayesini limitlere göre kontrolünü yapar.
- Değişik iş stratejilerinin kredi risklerini analiz eder.

3.2.3.3.4.Risk Yöneticileri

- Risk Yönetim Grubundan gelen kredi risk bilgilerini derler.
- Kredi risk politikalarının ve metotlarının iş sahalarında kullanılmasını sağlar.
- Risk yönetim Fonksiyonuna kesin ve güncel kredi risk bilgisi sağlar.
- Günlük olarak kredi riskini limitler dahilinde kontrol eder.

3.2.3.3.5.Kredi Komitesi

- Kredi risk departmanlarına limitlerin belirlenmesi ve uygulanması noktasında destek sağlar .
- Karşı taraf limitlerini ve istisnai kredileri gözden geçirir ve onaylar.
- Limitlerin üzerine çıkan istisnai tutarların kontrolünü yapar.
- Büyük tutarlardaki işlemleri onaylar ve bazı hassas sayılabilecek kredileri gözden geçirir .
- Yeni açılan ve yenilenen kredileri analiz eder ve onaylar.

3.2.3.3.6.Kredi Departmanı

- Günlük olarak kredi tutarlarını karşı tarafın limitleri ile kontrol eder.
- Tek tek karşı taraf limitlerini belirler, karşı tarafların kredibilitesini ve hassas sayılabilecek kredilerin kontrolünü yapar. Ölçüm metodlarını belirlemek amacıyla Risk Yönetimi Fonksiyonu ile birlikte çalışır. Derecelendirme danışmanlık servisleri ve finansal inceleme (due diligence) gibi kredilerle ilgili diğer iş bölümlerine rehberlik eder.

Portföy yönetimi kararları yönetim kurulu tarafından onaylanıp risk yönetimi grubu tarafından verilir. Risk yönetim fonksiyonu tarafından hazırlanmış enformasyonlar bu kararların alınmasını sağlar. Risk yönetimi fonksiyonu genellikle belirlenmiş limitlere karşı oluşan risk tutarlarına ilişkin enformasyon toplar, değişik risk konsantrasyonlarının getirdiği performans değişimini ve değişik senaryo analizlerinin kredi portföyü üzerindeki etkilerini hesaplar.

3.2.3.3.7.Kredi Kontrolü

Kredi kontrol işlemi tek tek her krediye uygulanır. Bu işlem şunları içerir:

- Yeni kredi kabulleri analiz edilir ve kabul edilir.
- Her bir karşı tarafa yönelik risk tutarları kontrolü için limitler belirlenir.
- Mevcut krediler incelenir.

Kredilerden sorumlu bir kredi satış temsilcisinin veya kurumsal pazarlama uzmanının gerçekleştirdiği bir ön görüşmeden sonra, kredi analizi gerçekleştirilir. Bu işlem her bir kredinin onaylanmadan evvel incelenmesini, eğer onaylanır ise hangi kategoriye atanması gerektiğini içerir. Kredi analizi kredi departmanı tarafından gerçekleştirilir. Kredi analizi hem kalitatif hem de kantitatif ölçütleri, söz konusu karşı tarafın zaman içerisindeki finansal performansını ön görme amaçlı inceler. Kredi analizi ölçüm teknikleri ilerleyen bölümlerde ele alınmıştır.

Bu analizi takiben, krediler bütün organizasyonun merkezi kredi departmanı veya kredinin montanına bağlı olarak kredi komitesi tarafından onaylanıp işleme konur. Krediler bir defa onaylandıktan sonra, bu risk kategorisine giren her karşı taraf için olduğu gibi belirli bir risk limiti uygulanır. Limitler karşı taraf bazında ele alınır, çünkü karşı taraf kategorileri yeterli detayda bilgi içermezler. (Örneğin bir organizasyonda 6 değişik karşı taraf kategorisi ve 100 değişik karşı taraf kategorisi mevcut olabilir.) Kredi onaylama işlemi sırasında, risk yönetimi hiyerarşisinin değişik seviyelerinde, risk tutarının çapına ve hangi yöntemle (Örneğin; kredi işlem türüne, iş birimi veya tüm organizasyon seviyesinde veya kredi ürün tipine) toplandığına da bağlı olan, limitler konulur.

Kredi incelemesi aşağıdaki işlemleri içerir:

- Karşı tarafların kredi dereceleri sürekli olarak inceleme altında tutulur.
- Potansiyel olarak zarar verici olabilecek risk tutarları gözlem altına alınır, çok fazla risk oluşturup oluşturmadığı belirlenir ve limitler bu belirlenen değerler doğrultusunda yeniden ayarlanır.
- Değişik iş senaryolarının veya makroekonomik oluşumların önemli krediler üzerindeki etkisi incelenir.

Sistem ve operasyon çalışanları limit karşılığı oluşan risk tutarlarını sürekli olarak incelerler. Bununla beraber, daha sıkı bir kontrol sağlamak ve diğer her türlü iş faaliyetinin tüm organizasyon bazında geçerli amaç ve politikalar doğrultusunda olduğunu kesinleştirmek amacıyla, krediler aynı zamanda krediler bölümü tarafından da gözlem altına alınır, eğer potansiyel olarak problem oluşturuyorlar ise kredi komitesi tarafından da incelenirler.

3.2.4. Risk Kontrolü

Bir kredi portföyü ile ilişkilendirilmiş kredi riski kontrolü şunları içerir:

- Değişik ekonomik ve sektörel senaryoların krediler üzerindeki etkilerinin analizi

- Limitlerin kontrolü
- Taşınan risk tutarlarının limitlere göre değişimi

Bir portföyün kredi riski; karşı taraflardan, karşı taraf kategorilerinden, iş alanlarından ve bütün organizasyondan dolayı oluşabilir.

Kredi risk analizi, beklenen ve beklenmeyen kredi kayıplarını ortaya çıkarır ki bunlar değişik ekonomik ve sektörel senaryolar gerçekleşirse portföyün farklı noktalarını etkiler. Bu analiz, risk yönetimi grubuna yardım eden risk yönetimi fonksiyonu tarafından gerçekleştirilir.

ŞEKİL V: Limit Kontrolü

	Karşı Taraf Limitleri	Karşı Taraf Konsantrasyon Limitleri	İş Sahası Limitleri	Banka genelinde Limitler
Yönetim Komitesi		Onay	Onay	Onay
Risk Yönetim Grubu		Kontrol (Aylık)	Kontrol (Aylık)	Kontrol (Aylık)
Kredi Komitesi	Onay geniş Kontrol(haftalık)			
Risk yönetim Fonksiyonu		Kontrol (Günlük)	Kontrol (Günlük)	Kontrol (Günlük)
Kredi Departmanı	Onay dar Kontrol(günlük)			

Kaynak: Aksel,Kaan;Kredi Risk Yönetimi;Active Finans Dergisi;Mayıs-Haziran 2001,s.9.

Beklenen ve beklenmeyen kredi kayıplarının daha evvel çizilen limitlere karşı nasıl hareket ettiği belirlenir. Hem kredi portföy risklerinin hem de her bir kredinin taşıdığı bireysel risklerin limitlerinin konulması, onaylanması ve incelenmesinde değişik birimler arasındaki sorumluluklar Şekil.V'te görüldüğü gibi belirlenir.

Kredi riski tutarlarının konulmuş limitlere göre ölçülmesinde, incelenmesinde ve bütün organizasyon bazında toplanabilmesinde en önemli unsur bireysel karşı tarafı, kurumsal

karşı tarafı, iş alanı veya tüm organizasyonu kapsayan risk tutarlarına karşılık elde edilen risk bilgilerinin/enformasyonlarının tutarlı bir şekilde oluşturulması ve raporlanması gerekir.

Ölçüm metotları geliştirerek ve yönetim enformasyon gerekleri tüm organizasyon bazında belirlenerek, tutarlılık sağlanır. Risk yönetimi fonksiyonu ölçüm metotları geliştirmekten ve yönetim için gerekli enformasyon ihtiyaçlarını gözden geçirmekten sorumludur.

3.3.Kredi Riski Ölçümünde Alternatif Yöntemler

Finansal kuruluşlar uzun yıllardır çeşitli nedenlerden ötürü birtakım güçlüklerle karşı karşıya kalmışlardır. Bankacılık sektöründeki ciddi problemlerin başlıca nedeni, yetersiz kredi standartları, zayıf portföy risk yönetimi ya da banka müşterilerinin kredibilitelerinde bozulmaya yol açabilecek türden ekonomik gelişmelerin ve diğer koşullardaki değişmelerin iyi izlenmemesi gibi etmenlere bağlı olmaya devam etmektedir.

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin (borrower) ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın (counterparty), anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. Kredi risk yönetiminin amacı, uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek, bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar hem tüm kredi portföyünün taşıdığı riskleri hem de tek tek her kredinin taşıdığı riskleri yönetmek durumundadır. Buna ilaveten kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir.

Pek çok banka için kredi riskinin en geniş ve en görünür kaynağı bankanın açtığı krediler olmakla birlikte, bir bankanın faaliyetlerine bağlı olarak hem bankacılık ve ticaret defterlerinde hem de bilanço ve bilanço dışı hesaplarda yer almaktadır. Bankalar gün geçtikçe krediler dışında da değişik finansal enstrümanlara ilişkin kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar; örneğin interbank işlemleri, ticaret finansmanı, döviz işlemleri, swap işlemleri, bonolar, opsiyonlar, vadeli işlemler, garanti ve kefaletler gibi.

Basel Komitesi'nin 2000 yılında yayınladığı "Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler" dokümanına göre, kredi riski yönetiminin kapsadığı alanlar dört ana başlık altında toplanabilir:

- 1.Kredi riskiyle ilgili uygun ortamının oluşturulması,
- 2.Kredi verme sürecinin etkin biçimde işlemesi,
- 3.Uygun kredi yönetimi, ölçümü ve izleme işlevlerinin sürdürülmesi,

4. Kredi riskinin yeterli kontrolünün sağlanması.

3.3.1.Kredi Riskinin Ölçülmesi

Kredi riskinin ölçülmesi ile ilgili metotlarda son yirmi yılda çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ekonomik düzende ortaya çıkan bazı değişimler, kredi riskinin ölçümünü daha önce olmadığı kadar önemli bir konuma sokmuştur. Bütün dünyada yaşanan iflaslarda yapısal artış, kredi faiz marjlarının oldukça rekabetçi hale gelmesi, birçok piyasada gayrimenkullerin değerlerinde (teminat) düşüş yaşanması, bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanması sonucu birlikte temerrüt risk düzeyinin artması bunlara örnek olarak verilebilir.

Bankalar yaptıkları kredi ve kredi benzeri işlemlerde, borçlunun temerrüde düşme olasılığını bilmek isterler. Bunu başarmak, bankanın borçlu hakkında sahip olduğu bilginin miktarı ve kalitesi ile doğrudan ilgilidir. Bireysel banka kredilerinde çoğu bilgi içsel olarak toplanabileceği gibi, derecelendirme kuruluşlarından da satın alınabilir. Kurumsal kredilerde ise bu bilginin çoğu kamuya açıklanan finansal tablolardan, hisse ve tahvil fiyatlarından ya da analist raporlarından edinilebilir. Halka açık şirketlerle ilgili bilgiler küçük şirketlere göre daha çok ve kolay elde edilir. Büyük şirketlere ait bilgilerin daha düşük ortalama maliyetle toplanabilmesi, onlar hakkında daha fazla bilginin elde edilebilir olmasını sağlamış ve bankaların büyük müşterilerinin temerrüde düşme olasılığını değerlendirirken, küçük müşterilere göre daha sofistike ve nicel teknikler kullanabilme imkanını doğurmuştur.

Kredilerin geri dönmeme (temerrüt) riskini analiz etmek için çok değişik modeller kullanılmaktadır. Bunlar, göreceli olarak niteliksel olan modellerden yoğun biçimde nicel olabilen modellere kadar çok geniş bir çerçevede incelenebilir. Aslında bu modeller birbirlerini dışlar cinsten değildir; yani bankalar kredilerini fiyatlarırken ya da kredi miktarını belirlerken, bu modellerden birden çoğunu bir arada kullanabilir. Günümüzde bankalar ve finansal kurumlar, oldukça teknik kredi riski ölçüm modellerini geliştirmek için büyük çaba ve zaman harcamaktadırlar. Kredi riski ölçümü için kullanılan modeller temel olarak üç başlık altında toplanabilir: Niteliksel (qualitative) Modeller, Kredi Skorlama (credit scoring) Modelleri ve Yeni Modeller.

3.3.2.Kredi Riski Ölçümünde Geleneksel Modeller

Aslında kredi riski ölçümünde geleneksel ve yeni yaklaşımlar arasında kesin bir çizgi çekmek oldukça zordur. Zira yeni modellerde, geleneksel modellerdeki fikirler geliştirilerek

kullanılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, bankalar tarafından uzun zamandan beri kredi riskinin ölçülmesinde kullanılan ekspertiz modelleri ve kredi skorlama modelleri genel olarak incelenecektir.

3.3.2.1.Ekspertiz Modelleri

Geçmiş yıllarda kredi riskinin ölçümünde yoğun olarak kullanılan öznel modellere, "ekspertiz modelleri" adı verilmiştir. Bu modelde kredi kararını, direkt olarak şubede kredilerden sorumlu yetkili verir. İçsel olarak, bu kişinin kredi tahsisi konusundaki ekspertizi, öznel değerlendirmesi ve bazı temel faktörlere verdiği ağırlık, kredi kararının verilmesinde en önemli belirleyiciler olarak karşımıza çıkar. Aslında bir kredi eksperinin dikkate alabileceği faktörler sonsuz sayıda olabilir, ancak genel kabul görmüş ekspertiz sistemlerinden bir tanesi "Beş C" modelini kullanır. Bu modelde eksper beş ana faktörü analiz eder, bu faktörleri öznel bir biçimde ağırlıklandırır ve bir kredi kararına varır:

1. Karakter (Character): Firmanın reputasyonu hakkında bir göstergedir, alınan kredilerin geri ödeme isteği ve geri ödeme tarihçesini içerir. Özellikle, firmanın yaşının geri ödeme davranışı üzerinde olumlu etkisi olduğu amprik olarak kanıtlanmıştır.

2. Sermaye (Capital): Öz sermaye tutarı ve öz sermayenin toplam borçlara oranıdır (kaldıraç oranı). Bu oranlar iflas olasılığının öncü göstergeleri olarak algılanır. Yüksek kaldıraç oranı, iflas olasılığının daha yüksek olduğunu gösterir.

3. Kapasite (Capacity): Geri ödeme yeteneği, firmanın kazancının değişkenliği ile yakından ilgilidir. Eğer kredinin geri ödemeleri sabit bir biçimde devam ediyor, ancak firmanın kazancı değişkenlik gösteriyor ise, firmanın borcunu ödemedede zorlanacağı durumlar olabilecektir.

4. Teminat (Collateral): Temerrüde düşme durumunda banka, borçlu tarafından rehin edilen teminatı kullanma hakkına sahiptir. Teminat gösterilen kıymetin piyasa değeri yükseldikçe, kredinin tahsil edilmeme riski azalmış olur.

5. Ekonomik Koşullar (Cycle-Economic Conditions): Ekonomik koşulların durumu, kredi riskinin değerlendirilmesinde özellikle ekonomik dalgalanmalardan çok etkilenen endüstrilerde çok önemli olacaktır. Örneğin, dayanıklı mallar sektörü ekonomik koşullara tüketim malları sektörüne göre daha duyarlı olacaktır. Benzer şekilde, uluslar arası rekabet koşullarına duyarlı olan sektörlerdeki firmalar da ekonomik koşullara daha duyarlı olacaktır.

Bütün bu faktörlerin yanında bir kredi eksperinin kredi kararı verirken, faiz haddinin

seviyesini de dikkate alacaktır. Ekonomik teoriden de bilindiği gibi, faiz oranları ve kredi karlılığı arasındaki ilişki doğrusal değildir. Yüksek faiz oranları, borçlunun gereğinden fazla risk almasına neden olacak ya da borç alan kişilerin genellikle riskli projelere yatırım yapma cesaretinde olan müşteriler olmasına neden olacaktır. Bu nedenle bankalar, faiz oranlarının yükseldiği durumlarda temerrüt riski arttığından, kredi arzını kısıcaklardır .

Günümüzde birçok banka ekspertiz modellerini halen kullanmakta olsa da bu sistemlerin iki önemli problemi vardır. Birincisi tutarlılık: Değişik tipteki kredi borçlularının önemli ortak özellikleri nedir? İkincisi öznellik: Seçilen faktörlere verilecek optimal ağırlıklar nelerdir? Günümüzde bu problemlerin aşılması doğrultusunda, bankalar tarafından daha nicel yöntemler kullanılmaktadır .

3.3.2.2.Kredi Skorlama Modelleri

Kredi skorlama modelleri, borçlunun gözlemlenebilen özellikleri hakkındaki veriyi ya temerrüt ihtimalini hesaplamak için ya da borçluları farklı temerrüt gruplarına ayırmak için kullanılır. Bu modeller sayesinde temerrüt riskinin açıklanmasında hangi faktörlerin etkili olduğu numerik olarak belirlenebileceği gibi, bu faktörlerin görece önemleri de değerlendirilebilir. Böylelikle hem fiyatlama teknikleri geliştirilmiş olacak hem de kötü kredi talepleri seçilip çıkartılabilecektir. Sonuç olarak da beklenen kredi kayıpları için ayrılması gereken karşılık miktarı daha iyi hesaplanabilecektir.

Kredi skorlama modellerini bu şekilde uygulayabilmek amacıyla yöneticiler, belli bir grup müşteri için amaçlanan ekonomik ve finansal risk ölçüsünü belirlemelidir. Bireysel krediler için kredi skorlama modellerinin ilgilendiği özellikler arasında, gelir seviyesi, sahip olunan varlıklar, yaş ve iş bulunabilir. Kurumsal kredilerde ise borç-öz sermaye oranı gibi finansal rasyolar önem kazanmaktadır. Kullanılacak data belirlendikten sonra, bir istatistiki teknik yardımı ile temerrüt olasılığı ölçülür ya da temerrüt riski grupları belirlenir. Kredi skorlama modelleri dört ana başlık altında incelenebilir: Lineer Olasılık Modeli, Logit Model, Probit Model ve Diskriminant Analizi Modeli .

3.3.2.3.Linear Olasılık Modeli ve Logit Model

Lineer olasılık modeli, bir şirketin geçmiş senelerdeki finansal verilerini girdi olarak kullanarak, geçmişte verilen kredilerin geri ödenme durumları ile ilgili bir sonuca varır. Bu modelin basit bir biçimde uygulanması, şu şekilde özetlenebilir: Geçmişte verilen krediler iki gözlem grubuna ayrılır: Temerrüde düşenler ($Z_i=1$) ve geri dönen krediler ($Z_i=0$). Sonra, bu

gözlemler lineer regresyon yardımı ile i. borçlu hakkında niceliksel bilgi içeren kaldıraç oranı, kar oranları gibi nedensel değişkenlerle (X_{ij}) ilişkilendirilir ve aşağıda formu verilen biçimde model tahmini yapılır.⁴⁸

$$Z_i = \sum B_j X_{ij} + \text{error} \quad (10)$$

Modelde, b_j j.değişkenin geçmiş geri ödeme alışkanlığının tahmin edilen önem derecesini göstermektedir.

Basit bir örnek vermek gerekirse, borçluların geri ödeme durumlarını etkileyen iki faktörün olduğunu varsayalım: Kaldıraç oranı-borç-öz sermaye oranı (D/E) ve satışların toplam varlıklara oranı (S/A) gibi.Geçmişteki temerrüt durumu dikkate alınarak, lineer olasılık modeli şu şekilde tahmin edilebilir:

$$Z_i = 0.5 * (D / E_i) + 0.1 * (S / A_i) \quad (11)$$

Kredi talep eden müşterinin finansal oranlarının D/E=0.3 ve S/A=2.0 şeklinde olduğu varsayılırsa, bu müşterinin beklenen temerrüt olasılığı (Z_i) aşağıda gösterildiği şekilde hesaplanır.

$$Z_i = 0.5 * (0.3) + 0.1 * (2.0) = 0.35 \text{ (bu müşteri \%35 olasılıkla temerrüde düşer.)}$$

Lineer olasılık modeli, borç alanla ilgili X_{ij} bilgisi elde edilebilir olduğu sürece çok büyük kolaylıkla uygulanabilecek bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak modelde (en büyük eksikliği) tahmin edilen temerrüde düşme oranı, her zaman 0 ile 1 arasında çıkmayabilir. Bu durumda daha gelişmiş bir model olan "Logit Model" kullanılır. Temel mantığı lineer olasılık modeli ile aynı olan logit modelde, gelişmiş istatistiki teknikler kullanılarak, tahmin edilen temerrüt olasılığının 0 ile 1 arasında olması sağlanır.

⁴⁸ Kale Korkmaz,T.;"Bankalarda Kredi Risk Ölçümünde Alternatif Yöntemler";Active Finans;Temmuz-Ağustos 2004,s.3.

3.3.2.4. Lineer Diskriminant Modelleri

Altman, 1977 yılında yayınladığı makalesi ile büyük bir çoğunluk tarafından kullanılan ve ZETA Discriminant Modeli olarak bilinen diskriminant modelini geliştirmiştir. Lineer olasılık ve logit modelleri, bir kredinin verilmesi halinde beklenen temerrüt olasılığını verirken, diskriminant modelleri banka kredi müşterilerini gözlemlenen özelliklerine göre (X_j) yüksek ve düşük temerrüt riski sınıflarına ayırır.

Örnek olarak Altman'a ait borsada işlem gören imalat sanayi şirketleri için yapılmış diskriminant analizi incelenebilir. Gösterge değişken niteliğindeki Z, temerrüt riski sınıflandırmasının temel ölçüsü olarak karşımıza çıkar. Bu değişken, kredi müşterisinin çeşitli finansal oranlarına (X_j) ve bu finansal oranların diskriminant analizi ile türetilmiş geçmişteki temerrüde düşme, düşmeme durumlarına etkilerine göre ağırlıklandırılmış önemine bağlıdır .

Altman'ın diskriminant fonksiyonunun formu şu şekilde ortaya çıkar: ⁴⁹

$$Z=1.2*X_1+ 1.4*X_2+3.3*X_3+0.6*X_4+1.0* X_5 \quad (12)$$

X₁= Net Çalışma Sermayesi/Toplam Varlıklar

X₂= Dağıtılmamış Karlar/Toplam Varlıklar

X₃= Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Toplam Varlıklar

X₄= Öz sermayenin Piyasa Değeri/Uzun Vadeli Borçlar Defter Değeri

X₅= Satışlar/Toplam Varlıklar

Gösterge değişken Z'nin değeri yükseldikçe, kredi müşterisinin temerrüde düşme olasılığı düşmektedir. Yani, düşük ve negatif Z değerleri, kredi müşterisinin yüksek temerrüt riski sınıfına girdiğinin bir göstergesidir.

Bir örnek vermek gerekirse, kredi başvurusunda bulunan müşterinin finansal oranlarının aşağıdaki gibi olduğunu varsayalım;

$$X_1=0.2, X_2=0, X_3= -0.2, X_4=0.10, X_5=2.0$$

⁴⁹ Kale Korkmaz,T.;a.g.k;s.4.

Finansal oranlardan X2 sıfıra eşit X3 ise negatif bir sayıdır. Bu demek oluyor ki, firma bir önceki sene kar elde edememiştir. Ayrıca, $X4 = 0.10$, firmanın kaldıraç oranının, yani borçluluk düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak X1 ve X5, yani sırasıyla çalışma sermayesi ve satışların toplam varlıklara oranı, firmanın oldukça likit ve satış hacminin kayda değer olduğunu göstermektedir. Z değeri, borçlunun kredi riski hakkında genel bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu değer, beş değişik faktörü kredi müşterisinin temerrüde düşmesinin açıklanmasında, geçmişteki önemlerine göre birleştirip, ağırlıklandırır. Kredi müşterisi için,

$$Z= 1.2* (0.2)+ 1.4*(0) + 3.3* (0.2)+0.6* (0.10)+ 1.0* (2.0)$$

$$Z=0.24+0-0.06+2.0$$

$$Z=1.64$$

Altman'ın kredi skorlama modeline göre, Z değeri 1.81'den daha düşük olan firmalar yüksek temerrüt riski bölgesinde bulunmaktadır. Sonuç olarak, banka bu müşteriye karlılığını yükseltene kadar kredi vermemelidir.

3.3.2.5.Kredi Skorlama Modellerinin Eksik Yanları

Uzun yıllardır yoğun olarak kullanılan kredi skorlama modelleri, kredi riskinin ölçümü ve gerekli sermayenin ayrılması konusunda bankalara rehberlik görevi yapmış olsa da bu modellerin eksik yanları da bulunmaktadır. Bu modellerin en önemli eksikliği, yalnızca borçlu davranışının uç noktaları ile ilgilenmeleridir; temerrüde düşme ya da düşmeme gibi. Gerçek hayatta ise temerrüde düşmenin birçok derecesi bulunmaktadır: Faiz ödemelerinin gecikmesinden, hem faiz ödemelerinin hem de anaparanın ödenmesinde temerrüde düşülmesi gibi. Bu durum, kredi borçluları arasında daha doğru ve ayar yapılmış bir sınıflandırma için, diskriminant analiz modelinde kredi borçluları arasında daha fazla sayıda sınıflandırma yapılmasını gerektirmektedir.

İkinci problem, diskriminant ya da herhangi bir kredi skorlama modelinde tahmin edilen ağırlıkların çok kısa dönemde sabit kalacağını, değişmeyeceğini varsaymanın, herhangi bir ekonomik gerekçesinin olmamasıdır. Aynı durum seçilen değişkenler (X_j) için de geçerlidir. Özellikle uygulanan modelde, kredi borçlu su ile ilgili yer almayan finansal

oranlar, değişen reel ve finansal piyasa koşullarına göre, zaman içinde temerrüt riski olasılığının açıklanması ile artan bir biçimde ilgili olabilir. Dahası, diskriminant model, (Xj) değişkenlerinin birbirlerinden tamamen bağımsız olduğu varsayımı üzerine kurulmuştur ki, bunun gerçek hayatta gerçekleşmesine imkan yoktur.

Üçüncü problem ise bu tür modellerin temerrüde düşme ya da düşmeme kararında önemli role sahip olabilecek ölçümü zor önemli faktörleri dikkate almaması ile ortaya çıkmaktadır. Mesela kredi borçlusunun banka ile yapmış olduğu daha önceki işlemlerinden dolayı oluşturduğu izlenim (reputation) ve uzun zamana dayanan borçlu alacaklı ilişkisi, o borçluya ait önemli bir belirgin özellik olabilir, ancak bir şekilde modele yansıtılması söz konusu değildir. Aynı şekilde ekonominin içinde bulunduğu evre, yani makro ekonomik faktörler de bu modellerde genelde ihmal edilir. Bunlara ilaveten piyasalarda işlem gören, borçlu kuruma ait hisse senedi ya da tahvillerin fiyat gelişmeleri de bu modellerde çok ender olarak dikkate alınır.

Dördüncü problem ise bankaların temerrüt veri setleri ile ilgilidir. Bu kısıt, yeterli veri setlerin hazırlanması ile aşılabilecek bile olsa, mevcut durum geleneksel kredi skorlama modellerinin kurumsal krediler için kullanımı önünde engel olarak bulunmaktadır.

3.3.3.Yeni Modeller

Son yıllarda, kredi riskinin ölçümü ve yönetiminde köklü değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Yeni kredi riski modelleri, finans teorisini ve daha kolay elde edilebilen finansal piyasa verisini kullanarak, borçlanma enstrümanlarına ait temerrüt olasılığı ile ilgili çıkarımlar yapmaktadır. Yeni modeller oldukça kompleks bir yapıya sahip olsa da cevaplamak istedikleri soru oldukça basittir: "Banka kredi portföyünün ne kadarı geri dönmeyecek kredilerden oluşmaktadır?" Bu sorunun cevabını bilen bankalar yeteri kadar sermaye ayıracaklarından, en kötü durum senaryosu ile karşı karşıya kalsalar bile, ödeme güçlüğü içerisine düşmeyeceklerdir.

Bilanço dışı risklerin büyük boyutlara ulaşması, kredi piyasalarında daha rekabetçi yaklaşım sonrası kredi kar marjlarının düşmesi, teminat verilen kıymetlerin değerlerindeki değişkenlik, düşüş trendi ve teknolojiye kaydedilen büyük ilerleme, finans mühendislerinin yeni nesil kredi riski modellerini kurmalarında en önemli etmenler olmuştur. Bu bölümde, bu yeni kredi riski ölçümü ve fiyatlama modellerinden birkaç tanesi kısaca incelenecektir.

3.3.3.1.Tarihsel Temerrüt Oranı Yaklaşımı(Mortality Rate Derivation of Credit Risk)

Bu modelde, kredi skorlama modellerine benzer bir şekilde geçmiş veri ile tahminde bulunmaktadır. Derecelendirme notlarına göre ayrılmış tahvillerin temerrüt oranları ve vadeye kalan süreleri dikkate alınarak model kurulmaktadır. Bankalar, benzer niteliklere sahip olan kredilerin tarihsel temerrüt oranını analiz edebilirler. Bu model, kredi riskini tanımlamaya, p1 ve p2 değerlerini hesaplayarak başlamaktadır. Burada p1,örneğin B dereceli bir kredinin birinci yılın sonunda hala canlı olma ihtimalini göstermektedir; öyleyse (1- p1) marjinal temerrüt oranını vermektedir. Diğer yandan p2 ise birinci yılda temerrüt oluşmaması durumunda, ikinci yılın sonunda aynı kredinin hala canlı olma ihtimalini vermektedir; aynı şekilde (1-p2) ikinci yılın marjinal temerrüt oranıdır. Bu şekilde her bir kredi notu derecesindeki kurumsal borçlu için, tarihsel temerrüt oranları yardımı ile marjinal temerrüt oranı (Marjinal Mortality Rate MMR) eğrisi çizilebilir.

MMR1= ihraçlarının 1. yılında olan B dereceli tahvillerin toplam temerrüde düşme tutarı/ ihraçlarının 1. yılında olan B dereceli tahvillerin toplam tutarı (13)

MMR2= ihraçlarının 2. yılında olan B dereceli tahvillerin toplam temerrüde düşme tutarı/ ihraçlarının 2. yılında olan B dereceli tahvillerin toplam tutarı (14)

Bu yaklaşımın kavramsal olarak ve uygulama açısından bazı problemleri vardır. Bu problemlerden en önemlisi, kredi skorlama modellerinde olduğu gibi, geçmiş verilere dayalı bir risk hesaplamasının söz konusu olmasıdır. Aynı zamanda tahmin edilen temerrüt oranları, bunların hangi dönemi dikkate alarak hesaplandıklarına çok duyarlı hale gelmektedir. Diğer yandan bu tahminler aynı zamanda belli bir risk grubunda yapılan yeni tahvil ihraçlarının sayısına da duyarlı hale gelmektedir.

3.3.3.2.Sermayenin Risk Ayarlı Getirisi(RAROC)

Piyasa verisine dayalı kredi riskini ölçmek için kullanılan popüler modellerden bir tanesi de RAROC modelidir. RAROC (Sermayenin Risk Ayarlı Getirisi-Risk Adjusted Return on Capital) modeli ilk olarak Bankers Trust tarafından kullanılmıştır. Günümüzde de hem Amerika'da hem de Avrupa'da pek çok finansal kurum tarafından kendi bünyelerine adapte edilerek kullanılmaktadır.

RAROC modelinin arkasında yatan temel fikir, bankanın krediden beklenen varlık getirisini (net faiz+ücretler)/kredi tutarı) değerlendirmek yerine, beklenen faiz ve ücretlerin

kredi riskine oranını dikkate alması gerektiğidir. Yani kredi gelirlerini tahsis edilen kredi tutarına bölmek yerine, varlık (kredi) riskini gösteren bir ölçme bölmenin daha doğru olacağı savunulmaktadır .

$$\text{RAROC} = \text{Krediden elde edilen bir yıllık gelir} / \text{Kredi riski ya da risk sermayesi} \quad (15)$$

Bir kredinin tahsisine onay, ancak ve ancak RAROC katsayısının benchmark sermaye maliyetine göre yeterince yüksek olduğu durumlarda verilmektedir. Diğer yandan, halen hayatta olan kredilerin RAROC katsayısının benchmark sermaye maliyetinin altına düştüğü durumlarda, bankanın bu kredinin koşullarında krediyi karlı hale getirecek şekilde bir ayarlama yapması gerekecektir.

RAROC hesaplanmasının zorluğu, kredi riskinin ölçülmesinde yatmaktadır. Diğer yandan, bir finansal varlığın ortalama süresi hesaplanabilmektedir. Bir varlığın (kredi) değerindeki değişim ($\Delta L / L$), kredinin süresine ve faiz oranı şokunun büyüklüğüne ($\Delta R / (1+R)$) bağlıdır:

$$\Delta L = -DL * (\Delta R / (1+R)) \quad (16)$$

Aynı yaklaşım burada da uygulanabilir: Tek fark, faiz oranındaki şok yerine, kredi kalitesi (ya da kredi faizi risk primindeki) şokun dikkate alınacak olmasıdır.

$$\Delta L = -DL * L * (\Delta R / (1+R)) \quad (17)$$

ΔL = Sermaye riski ya da kayıp miktarı,

DL = Kredinin süresi,

L = Risk miktarı ya da kredi büyüklüğü,

$\Delta R / (1+R)$ = Kredi risk priminde beklenen maksimum değişim

Kredinin süresi ve miktarı kolayca hesaplanıp elde edilebilir, ancak bir sonraki yıl kredi risk priminde meydana gelecek maksimum değişimin tahminini yapmak daha zordur. Kredi riskleri ile ilgili kamuya açık bilgi olmadığından, risk primlerinin bulunması için şirket tahvillerinin işlem gördüğü tahvil piyasasını incelemek gerekecektir. İlk başta borçlu tarafın S&P kredi derecelendirme sınıflarından (AAA, AA, A vb...) hangi gruba girdiği belirlenir. Sonra o kredi derecelendirme sınıfında bulunan tüm tahvillerin bir önceki yıla göre gerçekleşen risk primi değişimleri incelenir. En kötü senaryo durumunun dikkate alınması

için, risk primi en çok değişen tahvilin risk primi değişimi kullanılır.

Örnek olarak AAA derecesine sahip olan bir borçlunun kredi riskini değerlendirebiliriz. Bu kredinin süresi 2.7 yıl, cari faiz oranı yüzde 10 ve kredi miktarı da 1 milyon USD olsun. Yapılacak ilk iş, aynı kredi derecesine sahip olan tahvillerin bir önceki yıla göre risk primlerindeki değişimin hesaplanmasıdır. Örneğimizde en yüksek değişimin yüzde 1.1 olduğunu söylersek, hesaplamalarımız aşağıdaki gibi olacaktır:

$$\begin{aligned}\Delta L &= -DL * L * (\Delta R / (1+R)) \\ &= -2.7 * (1 \text{ milyon USD}) (0.011/1.1) \\ &= -27 .000 \text{ USD}\end{aligned}$$

Sonuç olarak, değeri 1 milyon USD olan kredinin kredi kalitesindeki değişim, bu kredinin risk miktarının ya da piyasa değerinin 27 bin USD düşmesine neden olmaktadır. Kredinin tahsis edilip edilmeyeceği, kredinin tahmin edilen riskinin kredi gelirleri ile kıyaslanması sonrasında belli olur. Kredinin bir yıllık faizi ve alınan ücretlerin aşağıda gösterildiği gibi olduğunu varsayarsak:

Faiz: 2.000 USD

Ücretler: 1.000 USD

Toplam: 3.000 USD

Kredinin RAROC katsayısı

$$\begin{aligned}\text{RAROC} &= \text{Krediden elde edilen bir yıllık gelir} / \text{Kredi riski ya da risk sermayesi } (\Delta L) \\ &= 3.000 \text{ USD} / 27.000 \text{ USD} = \%11.1\end{aligned}$$

Eğer yüzde 11.1 bankanın içsel RAROC benchmark'ını (fonlama maliyetine bağlı olarak) aşıyor ise kredinin verilmesine karar verilecektir. Eğer daha düşük ise kredi talebi karşılanmayacak, RAROC katsayısının kabul edilebilir düzeye gelmesi için, faiz ya da alınan ücretlerin artırılması gerekecektir.

3.3.3.3.Creditmetrics

CreditMetrics ilk defa 1997 yılında J.P. Morgan ve sponsorları tarafından, "riske maruz değer value at risk -VAR" çerçevesinde, krediler gibi alım-satıma konu olmayan varlıkların ya da şirket tahvillerinin risklerinin ölçülmesi için kullanılmak üzere geliştirilmiştir (JP Morgan, 1997). CreditMetrics'in cevaplamak istediği, "Eğer gelecek yıl kötü bir yıl olursa, kredilerimden ve/veya kredi portföyümden dolayı ne kadar kayıp ederim?" sorusudur.

CreditMetrics modelinin nasıl çalıştığını incelemeden önce, riske maruz değer modellerinin temel yapısını basit bir örnek yardımıyla incelemek faydalı olacaktır.

Riske Maruz Değer: Riske maruz değer modelleri, bir varlığın belli bir zaman dilimi için veri güven aralığı içerisinde maksimum değer kaybını ölçmek için kullanılır. Riske maruz değerlerin kullandığı metodolojiyi tarif etmek için, alım-satımı yapılan bir menkul kıymeti, söz gelimi bir hisse senedini ele alalım. Hisse senedinin bugünkü piyasa değeri 80 USD ve tahmin edilen günlük standart sapması 10 USD olsun. Hisse senedi günlük olarak alınıp satılabileceği için, bu kıymetin risk yönetimi ile ilgili sorulabilecek soru şu olabilir: "Eğer yarın kötü bir gün olursa, hisse senedinin riske maruz kaldığı değer ne olacaktır?" Varsayalım ki, risk yöneticisi ortalama olarak her 100 gün içinde kötü olacak bir günün riske maruz değeri ile ilgilenmektedir ve günlük hisse senedi değerleri ya da getirileri 80 USD etrafında normal dağılıma sahiptir. İstatistiksel olarak söylemek gerekirse, ertesi günün kötü bir gün olma olasılığı yüzde 1'dir. Normal dağılımın altındaki alan, bize olasılıklar hakkında bilgi verir. İstatistiksel olarak biliriz ki, gözlemlerin yüzde 68'i ortalamadan +1 ve -1 standart sapma kadar uzaklıkta, gözlemlerin yüzde 95'i +2 ve -2 standart sapma ve gözlemlerin yüzde 98'i +2,33 ve -2,33 standart sapma uzaklıktadır. Yani, hisse senedinin ertesi günkü değeri yüzde 1 ihtimalle $80 \text{ USD} + 2,33 \text{ standart sapmaya}$ yükselecek ya da $80 \text{ USD} - 2,33 \text{ standart sapmaya}$ düşecektir. Rakamsal olarak söylemek gerekirse, hisse senedinin fiyatı yüzde 1 ihtimalle ($80 \text{ USD} - 2,33 * 10 \text{ USD}$) 56,7 USD ya da altına düşecektir, diğer bir deyişle, hisse senedi sahibi yüzde 99 ihtimalle ($80 - 56,7$) 23,3 USD'den daha az kayba uğrayacaktır. Burada 23,3 USD hisse senedinin yüzde 99 güven aralığında riske maruz değeri olacaktır.

Bir menkul kıymetin riske maruz değerini hesaplayabilmek için, o kıymetin piyasa değerine (P) ve o piyasa değerinin standart sapmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Belli bir zaman aralığı ve veri güven aralığı (%99 gibi) için riske maruz değer direkt olarak hesaplanabilir.

Bu metodun alım-satımı yapılmayan kredilere uygulanması, bazı problemleri birlikte getirmektedir. Öncelikle kredinin cari değeri (P), direkt olarak gözlemlenebilir bir veri değildir. İkinci olarak P gözlemlenebilir olmadığından, standart sapmasını hesaplamak için herhangi bir zaman serisi yoktur. Diğer yandan, kredi değerlerinin olasılık dağılımının normal olduğunu varsaymak oldukça güçtür. Sonuç olarak krediler için P ve standart sapma hesaplanırsa bile, kredi getirisinin banka açısından asimetric olduğunu dikkate almak gerekecektir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, kredilerin alım-satımı yapılmadığından, ne kredinin P değerini ne de standart sapmasını tespit edebiliriz. Ancak mevcut olan veriler arasından, 1.

kredi borçlusunun kredi notu, 2. bu kredi derecelendirme notunun bir sonraki yıl değişme olasılığı, 3. temerrüde düşen kredilerin geri ödenme oranları, 4. tahvil piyasalarındaki getiri oranları gibi göstergeler dikkate alınarak, hesaplamalar hipotetik olarak yapılarak, kredinin ve kredi portföyünün riske maruz değeri bulunabilir (J.P. Morgan, 1997). Aşağıda basit bir örnekle bir kredinin riske maruz değeri hesaplanacaktır. Beş yıl vadeli sabit faizli 100 milyon USD değerindeki kredinin, yüzde 6 yıllık faiz ile BBB derecelendirme notlu bir kredi borçlusuna tahsis edildiğini varsayalım.

3.3.3.3.1.Kredi Derecelendirme Notunun Değişmesi

Yukarıda örnek olarak verilen BBB derecelendirmeli borçlunun bir sonraki yıl aynı derecelendirme düzeyinde kalma ihtimali, S&P, Moody's ve diğer tahvil analistlerinin geçmiş veri seti ile yaptıkları hesaplamalara göre, yüzde 86,93 olacaktır. Öte yandan, borçlunun derecelendirme notunun yükselme (AAA) ihtimali olduğu gibi, düşme (CCC hatta temerrüt-D) ihtimali de söz konusudur. Bir sonraki sene söz konusu borçlunun derecelendirme notu sekiz değişik hal alabilir. Bu değişimlerin tahmin edilen olasılıkları, Tablo V'de verilmiştir.

TABLO V: BBB Dereceli Kredi Borçlusunun Derecelendirme Notunun Bir Yıl İçerisinde Değişme Olasılığı

Derecelendirme	Değişme Olasılığı
AAA	0,02
AA	0,33
A	5,95
BBB	86,93
BB	5,3
B	1,17
CCC	0,12
D-TEMERRÜT	0,18

Kaynak:KaleKorkmaz,T;Bankalarda Kredi Risk Ölçümünde Alternatif Yöntemler;Active Finans;Temmuz-Ağustos 2004,s.8.

3.3.3.3.2.Kredinin Değerlenmesi

Derecelendirme notunun yükselmesi ya da düşmesi, krediden beklenen getiri ya da risk primini, dolayısı ile kredinin piyasa değerini etkileyecektir. Eğer bir kredinin derecelendirme notu düşer ise risk primi artacak, bunun sonucunda da banka açısından bu kredinin bugünkü değeri düşecektir. Derecelendirmenin yükselmesi durumunda ise tam tersi söz konusu olacaktır.

Birinci yılın sonunda 100 milyon USD, beş yıllık ve yüzde 6 sabit faizle tahsis edilmiş olan kredinin bugünkü değerini, aşağıda gösterildiği şekilde hesaplayabiliriz.

$$P = 6 + 6 / (1+r1+s1) + 6 / (1+r2+s2)^2 + 6 / (1+r3+s3)^3 + 6 / (1+r4+s4)^4 \quad (18)$$

Burada Ri devlet tahvilinin bir yıl, iki yıl ve daha sonrası için taşıdığı risksiz oranı, Si belirli bir derecelendirme grubuna dahil kredinin bir yıl, iki yıl, üç yıl dört yıl için risk primlerini göstermektedir. Kredi borçlusunun kredi notunun gelecek yıl BBB'den A'ya yükseleceğini varsayabiliriz. Not yükselmesi sonrasında kredinin bugünkü değeri:

$$P=6+(6/1,0372)+(6/1,0432)^2+(6/1,0493)^3+(6/1,0532)^4=108.66 \text{ milyon USD olacaktır.}$$

Birinci yılın sonunda, kredi notu BBB'den A'ya yükseltilecek kredi borçlusunun, 100 milyon USD defter değerli kredisinin değeri 108.66 milyon USD olacaktır. Bu değer, bankanın tahsil ettiği 6 milyon USD dahil olmak üzere, birinci yılın sonunda bu krediyi piyasada sattığında, teorik olarak elde edeceği piyasa değeridir. Tablo V'de kredi notunun değişmesi halinde gelecek yılki muhtemel piyasa değerleri verilmiştir. Kredi notunun değişmesine bağlı olarak, piyasa değeri maksimum 109.37 milyon USD ile minimum 51.13 milyon USD arasında değişecektir. Aslında burada minimum değer, borçlunun iflas etmesi durumunda kredinin tahsil edilebilecek tutarını göstermektedir.

Tablo VI'dan da görülebileceği gibi, BBB dereceli kredinin derece değişmesi sonucu ortaya çıkacak piyasa değerinin olasılık dağılımının simetrik olmadığını (normal dağılım) söyleyebiliriz. Bu durumda Creditmetrics iki fark durumunda Creditmetrics iki farklı riske maruz değer ölçüsü üretebilir:

1. Kredi değerinin normal dağıldığı varsayımı ile
2. Kredi değerinin gerçek dağılımı ile.

kaybedebileceği miktar ne olur?" sorusunun cevabı aranmaktadır. Kötü yıl, istatistiksel olarak yirmi yılda bir gelecekse (%5 riske maruz değer) ve yüz yılda bir gelecekse (%1 riske maruz değer) şeklinde tanımlanır.

Kredi değerlerinin normal dağıldığını varsayarsak, kredi değerinin ortalaması, etrafındaki varyansı 8,9477 milyon USD ve standart sapması (volatilite) ise 2,99 milyon USD olacaktır. Bu durumda kredi değeri için yüzde 5'lik riske maruz değer $1,65 \times 2,99 = 4,93$ milyon USD ve yüzde 1'lik riske maruz değer $2,33 \times 2,99 = 6,97$ milyon USD olacaktır. Ancak bu şekilde yapılan tahmin ile (kredi değeri olasılık dağılımı normal olmadığından) riske maruz değer olması gerekenden daha düşük tahmin edilmektedir.

Aynı hesaplama gerçek olasılık dağılımı kullanılarak da yapılabilir. Tablo VI'dan görülebileceği gibi, kredi değerinin 102,02 milyon USD ve altına inme olasılığı yüzde 6.77'dir; bu oranın yaklaşık yüzde 5 riske maruz değer hesaplanmasında kullanılabilceğini söyleyebiliriz. Bu durumda riske maruz değer $107,09 - 102,02 = 5,07$ milyon USD olacaktır. Aynı şekilde kredi değerinin 98,1 milyon USD ve altına inme olasılığı yüzde 1.41'dir; bu oranın da yaklaşık olarak yüzde 1 riske maruz değer hesaplanmasında kullanılabilceğini söyleyebiliriz. Bu durumda ise riske maruz değer $107,09 - 98,10 = 8,99$ milyon USD olacaktır. Bu işlemi bir adım daha ileri götürecek olursak, riske maruz değerleri interpolere ederek, gerçek değerleri hesaplayabiliriz. Örneğin yüzde 1.47 98,10 ve yüzde 0,3 83,64 milyon USD eşit ise interpolasyon yaparak yüzde 1 riske maruz değer 92.29 milyon USD'ye eşit olacağını söyleyebiliriz. Bu durumda riske maruz değer, $107,99 - 92,29 = 14,80$ milyon USD olacaktır.

3.3.3.4.Credit Risk Plus

Credit Risk Plus Credit Su isse Finansal Hizmetler tarafından geliştirilmiş bir üründür. Riske maruz değer çerçevesi çizmek isteyen Creditmetrics'in aksine, Credit Risk Plus belli bir miktarın üzerindeki kayıpların karşılanması için bankanın sermaye gereğini hesaplamaya odaklanarak, krediden beklenen kaybı ve bu kayıpların olasılık dağılımını tahmin etmeye çalışır. Burada temel fikir aslında sigortacılık literatüründen gelmektedir, bir sigorta işleminin katlandığı riskin iki boyutu vardır: 1. Bir binada yangın çıkma olasılığı (sigortacılar bunu olayın "sıklığı frekans" olarak adlandırmakta), 2. Eğer yangın çıkarsa, binanın kaybedeceği değer (kaybın şiddeti-severity of loss). Aynı fikri krediler için uygulayacak olursak, bir kredi portföyünün uğrayabileceği kayıpların olasılık dağılımı, temerrüt olasılığı ve kaybın şiddetini birlikte göstermektedir.

Bir sonraki dönemde, bir kredinin temerrüde düşme olasılığını sabit kabul eden (kredi notunun tarihsel olarak değişme olasılığı) CreditMetrics'in aksine, Credit Risk Plus'ın varsayımları: 1. Kredi portföyündeki tek bir kredinin temerrüde düşme olasılığı tesadüfidir, 2. İki ayrı kredinin temerrüde düşmeleri arasındaki korelasyon sıfırdır (tek tek kredilerin temerrüde düşme ihtimalleri birbirlerinden bağımsızdır) şeklindedir. Tek bir kredinin temerrüde düşme olasılığının düşük ve bu olasılığın portföydeki diğer kredilerin temerrüde düşme olasılıklarından bağımsız olduğu durumlarda, temerrüt oranlarının olasılık dağılımı Poisson dağılıma benzeyecektir.

3.3.3.4.1. Temerrüt Oranlarının Olasılık Dağılımı

Poisson dağılımını kullanarak, farklı sayılarda temerrüt oluşma olasılığını kolayca hesaplayabiliriz. İçerisinde 100 farklı krediyi bulunduran portföyde:

$$N \text{ tane temerrüt olasılığı} = e^{-m} * m^n / n! \quad (19)$$

Burada e üstel fonksiyon (2.71828), m bu türden krediler için tarihsel ortalama temerrüt oranını (100 taneden 3 tanesi ya da %3), ve n! n faktoriyel ve n'de temerrüt ihtimallerini hesaplamaya çalıştığımız kredilerin sayısını göstermektedir. Örneğin 100 krediden 3 tanesinin gelecek yıl temerrüde düşme ihtimali, $(2.71828)^{-3} * 3^3 / 1 * 2 * 3 = 0.224$ 'dür. Bu demek oluyor ki, yüzde 22.4 ihtimalle 100 kredi içerisinden 3 tanesi temerrüde düşecektir. Aynı hesaplamayı 4 kredi için de yapabiliriz: $(2.71828)^{-4} * 4^4 / 1 * 2 * 3 * 4 = 0.168$ (%16.8). Bu şekilde hesaplanacak temerrüt ihtimalleri ile temerrüt oranı olasılık dağılımı eğrisini çizebiliriz. Diğer yandan, temerrüt adedinin kredi kaybının şiddeti ile çarpılarak, kredi kayıplarının dağılımında hesaplanması mümkündür:

$$3 \text{ kredinin temerrüde düşmesi durumunda kayıp} = 3 * 0,20 * 100.000 \text{ USD} = 60.000 \text{ USD}$$

$$4 \text{ kredinin temerrüde düşmesi durumunda kayıp} = 4 * 0,20 * 100.000 \text{ USD} = 80.000 \text{ USD}$$

Bu hesaplamalar sonucunda elde edilen değerlerle de kredi portföyünde yaşanabilecek kayıpların olasılık dağılımı eğrisini çizmemiz mümkün olacaktır.

CreditMetrics'de olduğu gibi, yüzde 1 ihtimalle en kötü kayıp senaryosunun ne

olacağını sorabiliriz. Poisson dağılımından 100 krediden 8 tanesinin temerrüde düşme olasılığının yaklaşık olarak yüzde 1 olduğunu buluruz, yani yüzde 1 ihtimalle 160 bin USD kaybedebiliriz.

Credit Risk Plus çerçevesi içerisinde, bir bankanın, beklenmeyen (%1 ihtimal) kayıp ile beklenen (3 adet temerrüt sonrası oluşan) kayıp arasındaki fark kadar sermaye ayırması gerekecektir. Burada beklenen kaybın fiyata yansıtılacağı ya da bunlar için zaten önceden karşılık ayrılacağı düşüncesinden hareket edilmektedir. Yukarıda verilen örnekte ayrılması gereken sermaye $160.000-60.000=100.000$ USD ya da başka bir deyişle kredi portföyünün yüzde 1'i kadardır. Sermaye gereğinin düşük olmasının bir nedeni, kaybın şiddetinin düşük olduğunun (her temerrütte sadece %20 kayıp) varsayılmış olmasıdır. Örneğin her temerrüt durumunda yüzde 80 kayıp olacağı kabul edilirse, sermaye gereği kredi portföyünün yüzde 4'üne yükselecektir. Aslında kaybın şiddeti de kendi içinde bir olasılık dağılımına sahiptir. Örneğin, eğer bir kredi temerrüde düşerse, yüzde 20'lik kayıp oluşurken, ikinci bir kredinin temerrüde düşmesi durumunda yüzde 30'luk bir kayıp söz konusu olabilir ve bu şekilde birçok alternatif ortaya çıkar. Credit Risk Plus modeline, temerrüt durumunda kaybın şiddetinin olasılık dağılımının ve temerrüt sayısının olasılık dağılımının entegre edilmesi söz konusu olabilir. Ancak burada konunun basite indirgenerek ele alınabilmesi için, bu dağılımlar göz ardı edilmiştir.

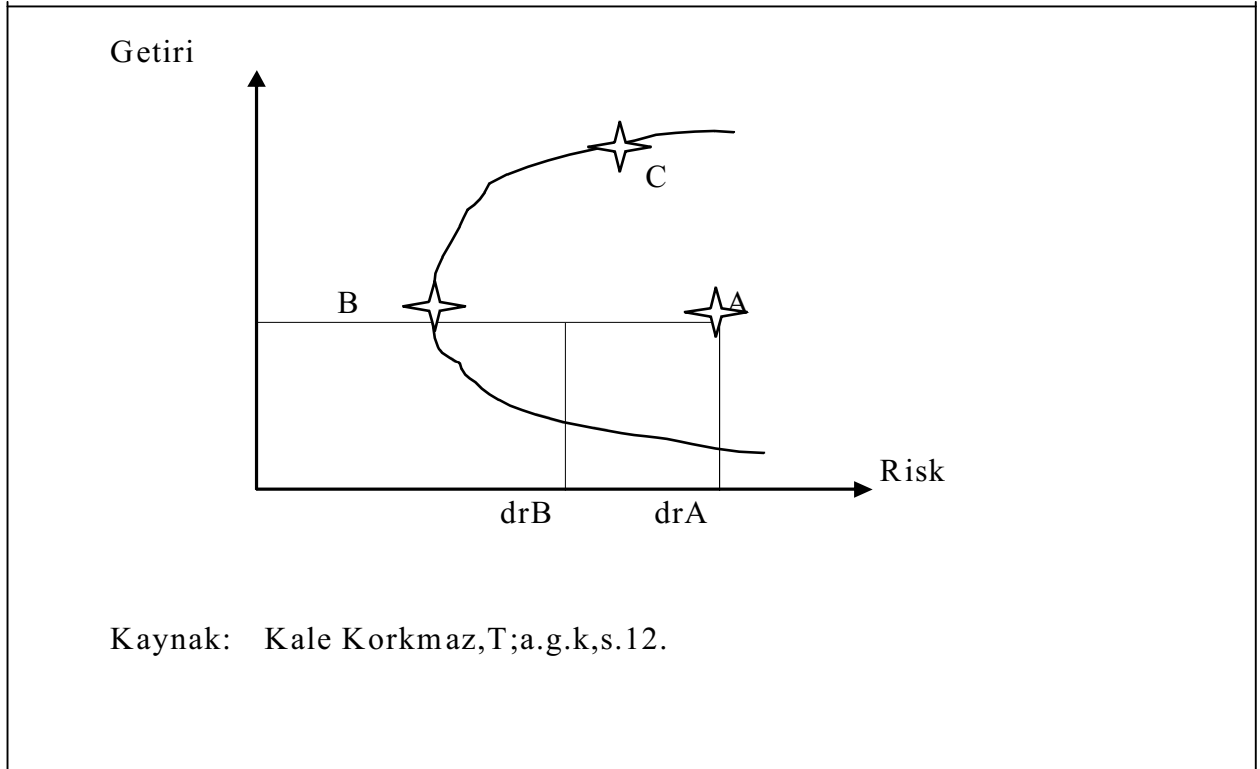
3.3.3.5.Modern Portföy Teorisi ve Kredi Portföyü Riski Ölçümü

Buraya kadar incelenen modellerde tek bir kredinin temerrüt riski ölçülmeye çalışıldı. Ancak bu yaklaşım, risk-getiri analizi yapıldığında, etkin olmayan sonuçlar verecektir. Kredilerin, hisse senetleri ya da başka varlıklar gibi rahatça alınıp satılabildiği pazarların olduğunu ve çok düşük alım-satım maliyetleriyle el değiştirebildiğini düşünelim. Kredi tahsis etme ile kredi portföyü yönetimi kararlarının birbirlerinden ayrılması ile bir banka etkin bir biçimde risk getiri çıkmazını ya da yaygın kullanımıyla "kredi paradoksu-credit paradox" unu aşacaktır .

Kredi paradoksunu gösteren Grafik I'de, A portföyü, geleneksel bir banka için görece yoğunlaşmış ve vade sonuna kadar gözlenen ve tutulan kredi portföyünü göstermektedir. Diğer yandan B ve C portföyleri ise etkin sınır (efficient frontier) üzerinde bulunan kredi portföyleridir. Bu portföyler, veri risk için maksimum düzeyde getirinin (B) ya da veri getiri için minimum riskin sağlandığı portföylerdir. Bir bankanın A portföyünden B ya da C portföyüne geçmek için, kredi portföyünü portföy teorisinin ruhuna uygun olarak aktif bir biçimde yönetmesi gerekir. Risk-getiri ikileminin çözümünde odak noktası, 1.Portföyde

tutulan varlıklar arasındaki temerrüt korelasyonu, 2.Piyasa koşulları değiştikçe, pratikte geleneksel bankacılık işlemlerinde olduğu gibi kredinin tahsisi ve vade sonuna kadar tutulması yerine, portföydeki kredilerin esnek biçimde ayarlanması konusunda istekli olunması olacaktır .

GRAFİK I:Kredi Paradoksu

3.3.3.5.1.Modern Portföy Teorisi

Bankaların kredi portföylerinde tahsis ettikleri kredilerden ya da şirket tahvillerinden beklenen getirilerini (R_i) tahmin edebildiklerini varsayalım. Tek tek kıymetlerin getirileri hesaplandıktan sonra, bir portföyün beklenen getirisi (R_p) ve portföyün riski (δp^2) hesaplanabilir:

$$R_p = \sum X_i R_i \quad (20)$$

$$\delta p^2 = (X_i^2 \delta_i^2 + \sum \sum X_i X_j \delta_{ij} \quad (21)$$

$$\delta p^2 = (X_i^2 \delta_i^2 + \sum \sum X_i X_j p_{ij} \delta_i \delta_j \quad (22)$$

R_p = Varlık Portföyünden beklenen ya da ortalama getiri

R_i = Portföydeki i. varlığın ortalama getirisi

X_i = Varlık portföyünde i. varlığın payı (istenen yoğunlaşma oranı)

δp^2 = i. varlığın getirilerinin varyansı

δ_{ij} = i. ve j. varlıkların arasındaki kovaryans

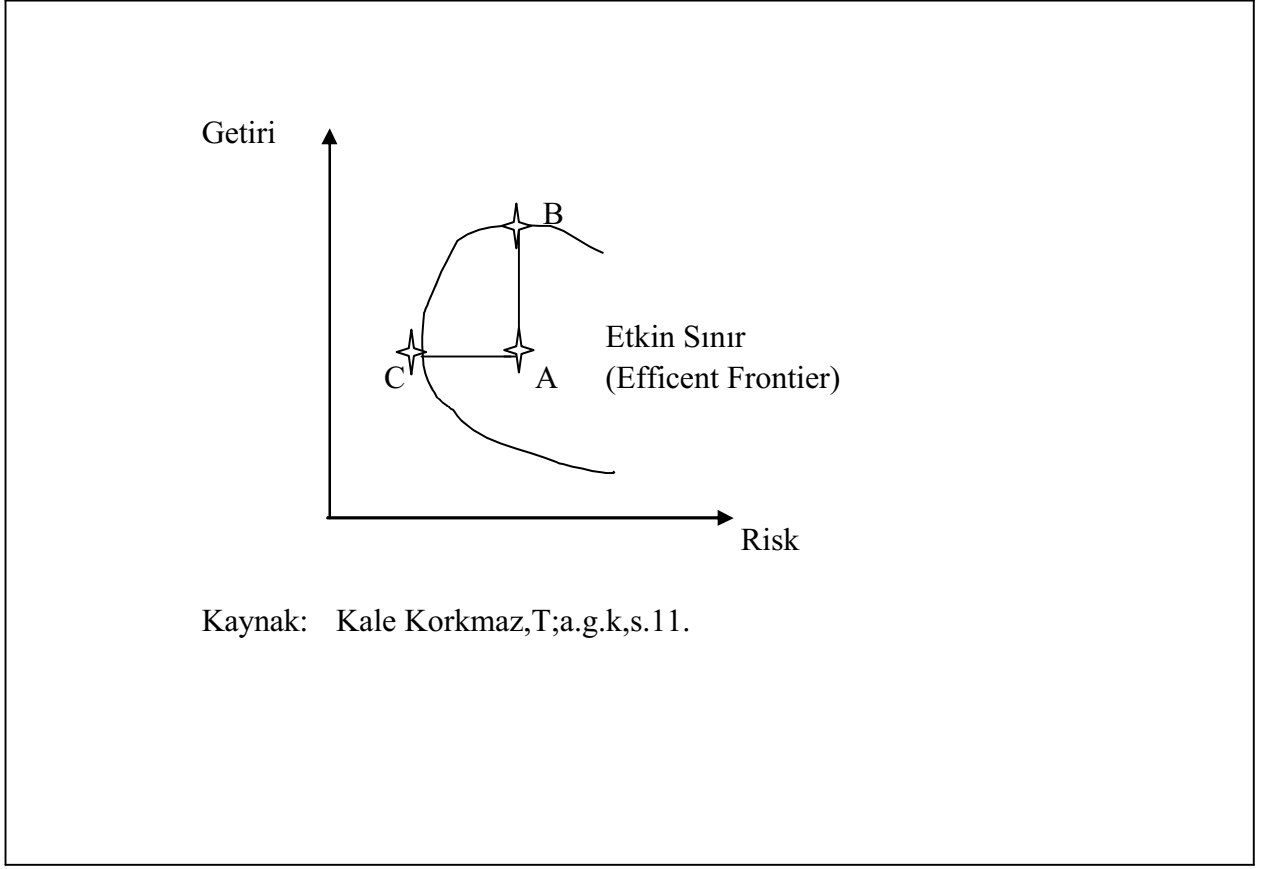
p_{ij} = i. ve j. varlıkların aralarındaki korelasyon katsayısı

Modern portföy teorisine göre, bir banka, büyüklüğünün avantajından faydalanarak kredi riskini dağıtabilir. Kredi portföyünde bulunan varlıkların temerrüde düşme açısından negatif kovaryansları varsa, bir borçlunun kredisi ödenmez duruma düştüğünde, diğer kredi halen hayatta olacağından, portföyün kredi riski dağıtılmış olur. Ancak, tek tek kredi risklerinin toplamını almak, portföyün kredi riskinin olduğundan daha yüksek tahmin edilmesine neden olacaktır .

Portföy çeşitlendirmesinin faydaları Grafik II yardımıyla daha iyi analiz edilebilir. Burada A portföyü yoğunlaşma oranı, yüksek çeşitlendirme yapılmamış birkaç krediden ve tahvilden oluşan bir portföydür. Banka, getirileri mevcut portföyle negatif korelasyona sahip ya da daha düşük pozitif korelasyona sahip kredileri portföye alarak, çeşitlendirme potansiyelini sonuna kadar kullanırsa, aynı beklenen getiriyi kazanırken portföyün kredi riskini δp_A 'dan δp_B 'ye düşürebilir. Bu örnekte, B portföyünün R_p getiri düzeyi için (en düşük risk seviyesine sahip olan) etkin portföy olduğunu söyleyebiliriz. Beklenen getiri oranını aşağı ve yukarı seviyelere çekerek, kredilerden oluşan etkin portföy sınırı (frontier of efficient portfolio) belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen her bir portföy, her getiri düzeyinde en düşük risk seviyesini verdiği için, etkin birer portföydür. Ancak, Grafik II 'den de görüldüğü gibi, elde edilebilecek her bir portföy içerisinde B portföyü, mümkün olan en düşük riskin sağlandığı portföydür. Bu portföy, minimum risk portföyü olarak adlandırılır.

B portföyü minimum riskli portföy olsa da en yüksek getiriyi sağlamaz. Sonuç olarak, bu portföyü sadece portföy getirisini önemsemeyen riski minimize etmek isteyen bankalar seçecektir. Çoğu portföy yöneticisi, katlanabileceği risk-getiri oranını belirlemiştir, eğer beklenen getiri daha yüksek alacaksa, daha fazla riske katlanmaya razı olabilir. Bu tür bir alternatif, Grafik II 'deki C portföyü olacaktır. Banka, portföyü oluşturan kredilerin paylarını (X_i) öyle bir seçer ki, beklenen daha yüksek getiri için risk seviyesi minimum olur. Bu portföy (C) aynı beklenen getiriyi vaat eden tüm portföylerden baskın duruma (bu getiri düzeyinde en düşük risk seviyesini) geçer.

GRAFİK II:Banka Portföyü Çeşitlendirmesi (Portfolio Diversification)

3.3.3.5.2.KMV Portfolio Manager Modeli

Kredilerin ticaretinin yapıldığı pazarlar olmamasına rağmen, son zamanlarda krediler için modern portföy teorisi modelleri kurulması yönünde birçok çalışma yapılmaktadır. Burada bu çalışmalardan KMV Corporation tarafından geliştirilen "Portfolio Manager" modeli basitleştirilerek ve kısaca incelenecektir. Krediler için Grafik II'deki gibi etkin sınırı çizmek isteyen ve portföy içindeki değişik borçluların kredilerin dağılımında optimal ağırlığını (X_i) tahmin etmek isteyen bir model, üç değişkeni belirlemek ve ölçmek zorundadır: Borçlu i 'ye verilmiş kredinin beklenen getirisi (R_i), borçlu i 'ye verilen kredinin riski (d_i) ve borçlu i ve j 'ye verilen kredilerin temerrüt risklerinin birbirleri ile olan korelasyonu (r_{ij}):

$$R_i = AIS_i - E(L_i) = AIS_i - [EDF_i * LGD_i] \quad (23)$$

$$\delta_i = U_i = \delta D_i * LGD_i = [EDF_i * (1 - EDF_i)]^{1/2} * LGD_i \quad (24)$$

p_{ij} = borçlu i ve borçlu j 'nin hisse senedi getirilerinin sistemik getiri bileşenleri arasındaki korelasyon

Kredinin Getirisi (R_i): Kredinin yıllık toplam getirisi (all-in spread-AIS), krediden

kazanılan yıllık ücretler (fees) artı bankanın fonlama maliyeti ile borçlu tarafından ödenen faiz oranı arasındaki fark kullanılarak bulunur. Bu orandan, krediden beklenen kayıp E(Li) oranı çıkarılır. Beklenen kayıp, borçlunun gelecek yıl temerrüde düşme ihtimalinin ya da beklenen temerrüt sıklığının (Expected Default Frequency-EDFi) temerrüt durumunda kaybın şiddeti (Loss given default-LGD_i) ile çarpımına $\square EDF_i * LGD_i \square$ eşittir.

Kredinin Riski (pi): Kredinin riski, kredinin beklenen değeri ile temerrüt durumunda kaybın şiddetinin (LGD_i) çarpımı etrafındaki temerrüde düşme oranının değişkenliğini göstermektedir. Temerrüt oranının volatilitesi ile LGD'nin çarpılmasıyla, kredinin beklenmeyen kaybı (unexpected loss-UL_i) hesaplanır. Beklenmeyen kayıp (UL_i) değeri, kredinin riskine eşittir. Kredinin temerrüt oranını ölçmek için, kredinin ya temerrüde düşeceğini ya da geri ödeneceğini düşünelim. Bu durumda, (dağılım binomial olduğu için) i. borçlunun temerrüt oranının standart sapması, temerrüt olasılığının (EDF) bir eksi temerrüt olasılığı ile çarpımının karaköküne eşittir.

Korelasyon (pij): KMV Portfolio Manager modeli, herhangi iki borçlu arasındaki gözlemlenemeyen temerrüt riski korelasyonunu ölçmek için, hisse senedi getirilerinin sistemik getiri bileşenlerini kullanarak, o hisse senetlerinin geçmişteki birlikte hareketlerine dayalı bir korelasyon hesaplar. KMV'ye göre, temerrüt korelasyonları 0.002 ile 0.15 arasında, düşük düzeyde olma eğilimindedir. Bu sonuç sezgisel olarak da doğrudur: Örneğin IBM ve General Motor'un birlikte iflas etme olasılıkları nedir? Bir sonraki yıl, aynı anda her iki firmanın varlıklarının tutarı, borçlarının tutarından daha düşük olmalı! Korelasyon katsayılarının düşük olması, bankalar içinde oldukça iyi bir sonuç doğuracaktır, zira verilen kredilerin birçok borçlu arasında paylaştırılması sayesinde, portföy riskini düşürebilirler.

Birçok büyük banka KMV ve benzer modelleri aktif kredi portföyü yönetimlerinde kullanmaktadır. Ancak bazı bankalar bu modeller çerçevesinde uzun vadeli müşterilerine verdikleri kredilerin elden çıkarılması gerektiğinden, modellerin kullanımı konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Bu bankalara göre, aktif portföy yönetimi banka ile müşterisi arasında uzun yıllarda oluşan ilişkiye zarar vermektedir. Sonuç olarak, çeşitlendirmeden elde edilen kazancın, kaybedilen ilişkililerden elde edilecek kazançtan daha yüksek olması gerektiğini söyleyebiliriz.

3.4. Basel II ve Kredi Riski

Bankacılık endüstrisi üzerindeki etkisini uzun yıllar sürdüren Basel I kararları, nihayet 26 Haziran 2004 tarihinde açıklanan Basel II'nin (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards) 2006 sonu itibariyle uygulamaya başlanmasıyla geçerliliğini yitirecektir. Basel I bankacılığın regülasyonu ve risk yönetimi alanında, ilk ve kapsamlı bir çalışma olması nedeniyle bunca yıl varlığını sürdürebilmiştir. Basel II, muhtemelen Basel I'den daha kısa ömürlü olacaktır. Bunun temel nedenleri; pozitif anlamda bankacılık alanında yaşacak yeni modelleme ve gelişmeler ile negatif anlamda çeşitli çıkar grupları tarafından Basel II'ye şimdiden yöneltilen eleştiriler şeklinde özetlenebilir.

Basel Komitesi'nin sermaye yeterliliğine yönelik mevcut regülasyon çalışması olan Basel I'in temel amacı, uluslar arası bankacılık sisteminin istikrarını ve güvenilirliğini korumak ve farklı ülkelerdeki uygulamalarda yeknesaklık sağlayarak, uluslar arası bankalar arasında rekabet eşitsizliğini azaltmak olarak belirlenmiştir. Basel Komitesi üye ülkelere yönelik ve tavsiye niteliğinde ele alınan bu kararlar, beklenenin ötesinde kabul görmüş ve 10'un üzerindeki ülkede bankacılık sektörünün regülasyonu amacıyla uygulamaya geçilmiştir. İlk dönemlerde likidite perspektifinden kredi riskine odaklanan Basel Komitesi kararları, daha sonraları piyasa riskinin de ilave edilmesiyle, gelişmeye açık bir görünüm kazanmıştır.

Basel I, sermaye yeterliliği açısından, bankaların aktiflerini dört risk kategorisine (% 0, % 20, % 50 ve % 100) ayırmakta ve bankanın sermaye tutarının risk ağırlıklı aktifler tutarının yüzde 8'inden daha az olamayacağını öngörmektedir. Ayrıca, bilanço dışı varlıklar için de iki aşamalı bir yöntem uygulanmakta, birinci aşamada kredi dönüştürme katsayıları ile nakdi kredi benzeri haline getirilmekte ve ikinci aşamada uygun risk ağırlıkları ile çarpılmaktadır. Basel I'de, devletler, merkez bankaları ve bankalar için OECD üyesi ülke ayrımı yapılmakta, OECD üyesi olan ülkeler ile bu ülkelerde kurulu bankalar daha az riskli olarak değerlendirilmektedir. Bu uygulama OECD üyesi olan, ancak kredi riski yüksek ülkeler açısından (Türkiye gibi) avantaj, OECD üyesi olmayan, ancak kredi riski göreceli olarak daha düşük ülkeler açısından (Singapur gibi) dezavantaj oluşturmaktadır.

Bahsi geçen bu tür eleştirisel noktaların düzeltilmesi amacıyla, Basel II çalışmasına başlanmıştır. Risklere daha duyarlı ve esnek bir yapının oluşturulması hedeflenen Basel II ile Basel I arasındaki temel farklar Tablo VII'deki gibi özetlenebilir.

TABLO VII: Basel I ve Basel II arasındaki temel farklar

Basel I	Basel II
Likidite perspektifinden kredi riski ölçüm yöntemine odaklanma (1.Prensip)	Bankaların içsel risk yönetimi yöntemlerine olanak tanınması,üst denetim ve piyasa disiplini (1.-2.-3. Prensipler)
Tüm bankalar için standart ölçütlerin kullanılması	Yeni ve gelişmiş yöntemleri uygulayabilme olanağı,riske daha duyarlı sermaye gerekliliği
Geniş tabanlı uygulama imkanı	Gelişmeye açık (open end) risk yönetimi teknikleri
Statik risk yönetimi ve sermaye yeterliliği	Dinamik ve gelişmiş risk yönetimi koşulunda daha az sermaye yeterliliği

Kaynak: Geçer,T;Basel II ve Kredi Riski:Kaos içindeki düzen;Active Finans;Eylül-Ekim 2004 ;s.1.

26 Haziran 2004 tarihinde yayımlanan Basel II, metinsel olarak, yeni terminolojik tanımlamalar ve sürekli önceki düzenlemelere atıflarla birlikte bir kaos izlenimini vermektedir. Kullanılan ağır ve teknik ifadelerin yanı sıra hukuksal bir alt yapıya dayandırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bölüm bazında kaotik gibi gözükse de, bütünsel olarak kendi içerisinde sistematik bir düzene sahip olduğu ve önümüzdeki yıllar boyunca bankacılık endüstrisine hakim olacağı muhtemeldir.

Basel II üç prensibe dayanmaktadır ve bu prensipler şu şekildedir:

- Birinci Prensip: Minimum Sermaye Gereği
- İkinci Prensip: Denetimsel İnceleme Süreci
- Üçüncü Prensip: Piyasa Disiplini

Sermaye yeterliliğini düzenleyen birinci prensip, kendi içerisinde kredi riski ve operasyonel riski düzenlemeye yönelik çalışmalar ihtiva etmektedir. Bu çalışma kapsamında ağırlıklı olarak birinci prensip ve kredi riski konusu öncelenmiştir.

3.4.1.Kredi Riski

Basel II'de, kredi riski için 1988'de belirlenen hususların revize edilmiş hali olan "Standart Yaklaşım" ile bankaların içsel değerlendirmelerini kullanabilecekleri "İçsel Derecelendirme Yaklaşımı" önerilmektedir. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ise kendi içerisinde "Temel" ve "Gelişmiş" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3.4.1.1. Standart Yaklaşım

Standart Yaklaşım risk ağırlıklarının belirlenmesinde "Rating (Dış Derecelendirme) Kuruluşları"nın değerlendirmelerine dayanmaktadır. Uluslar arası arenada onlarca rating kuruluşu olmasına karşın, genel kabul görmüş üç kuruluş; Standard & Poor's, Moody's ve Fitch öne çıkmakta ve Basel II'de özellikle S & P'nin (Standard & Poor's) rating notları referans alınmaktadır.

Basel II çalışmasında referans alınan üç büyük rating kuruluşunun derecelendirme notları Tablo VIII'de gösterilmektedir.

TABLO VIII: Üç Büyük Rating Kuruluşunun Derecelendirme Notları

S & P	Moody's	Fitch
AAA	Aaa	AAA
AA+	Aa1	AA+
AA	Aa2	AA
AA-	Aa3	AA-
A+	A1	A+
A	A2	A
A-	A3	A-
BBB+	Baa1	BBB+
BBB	Baa2	BBB
BBB-	Baa3	BBB-
BB+	Ba1	BB+
BB	Ba2	BB
BB-	Ba3	BB-
B+	B1	B+
B	B2	B
B-	B3	B-
CCC+	Caa1	CCC+
CCC	Caa2	CCC
CCC-	Caa3	CCC-
CC	Ca	CC
C	C	C
D	D	D

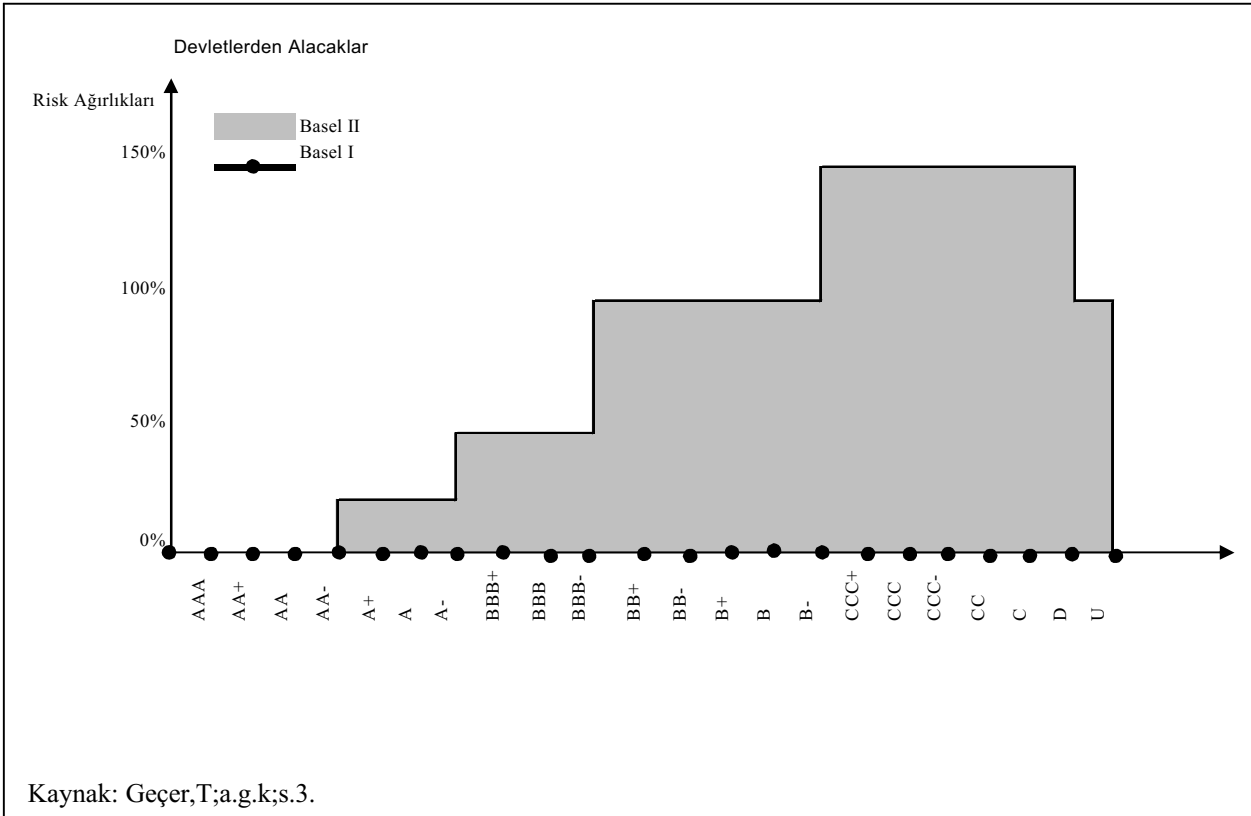
Kaynak: Geçer, T; a.g.k; s.2.

3.4.1.1.1.Devletlerden Alacaklar

Devletlerden (veya merkez bankalarından) alacaklar başlığı altında, OECD üyesi ülke ayırımının kaldırılması nedeniyle, ilgili devletin rating kuruluşundan almış olduğu nota göre risk ağırlığı belirlenmektedir. Basel I kapsamında yüzde 0 risk ağırlığı ile değerlendirilen ülkemiz, malesef Basel II kapsamından yüzde 100 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Bu durum, ülkemizin borçlanma imkanlarının kısıtlanabileceği ve borçlanma maliyetlerinde ciddi artışların söz konusu olabileceği anlamında yorumlanabilir.

Grafik III'de Basel I'e göre OECD üyesi olan bir ülkeye yüzde 0 risk ağırlığı uygulanırken, Basel II'ye göre rating notuna bakılarak farklı risk ağırlıklarının uygulanmasının etkisi görülmektedir.

GRAFİK III:Devletlerden Alacaklar

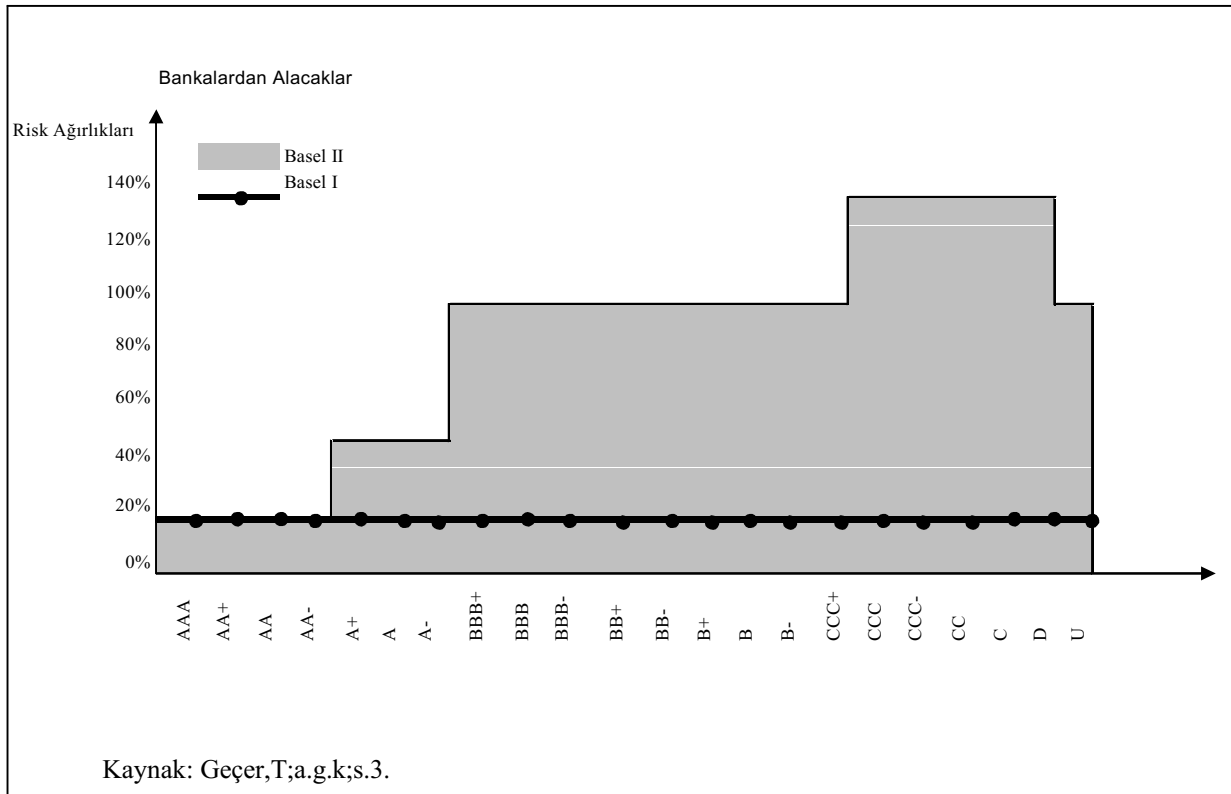
3.4.1.1.2.Bankalardan Alacaklar

Bankalardan alacaklar için iki opsiyon öngörülmüştür. Ulusal denetim otoritesi (BDDK) bu opsiyonlardan birini seçerek uygulama inisiyatifine sahiptir. Birinci opsiyonda; banka, kurulu bulunduğu ülkenin risk derecesinden bir düşük derecedeki risk ağırlığına tabi

tutulmaktadır. Ancak yüzde 150 risk ağırlığı olan ülke bankaları hariç, bankalara uygulanan risk ağırlığı yüzde 100'den daha fazla olamayacaktır şartı ileri sürülmüştür.

İkinci opsiyonda ise, bankaların kendi rating notlarına göre riskleri ağırlıklandırılmaktadır. Opsiyonda, orijinal vadesi 3 ay ve daha kısa olan alacaklar için yüzde 20'den aşağı olmamak üzere, bir derece daha iyi risk ağırlığı uygulanmaktadır. Bu kolaylığın, yüzde 150 risk ağırlığına tabi olan bankalar için uygulanması öngörülmektedir.

GRAFİK IV:Bankalardan Alacaklar

3.4.1.1.3.Firmalardan Alacaklar

Kurumsal firmalar için de (sigorta firmaları dahil) rating notlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Rating notu olmayan firmalardan alacaklar için yüzde 100 risk ağırlığı uygulanmaktadır. Ulusal denetim otoriteleri, firmaların temerrüde düşme oranlarının yüksek olduğu durumlarda, rating notu olmayan firmalardan olan alacaklara uygulanacak standart risk ağırlığını (% 100) artırmaya yetkili kılınmıştır.

3.4.1.1.4.Perakende Krediler Portföyü

Vadesi geçmiş perakende krediler hariç, perakende kredilerde yüzde 75 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

Basel II çalışmasında da perakende krediler şu kriterlerle tanımlanmaya çalışılmıştır:

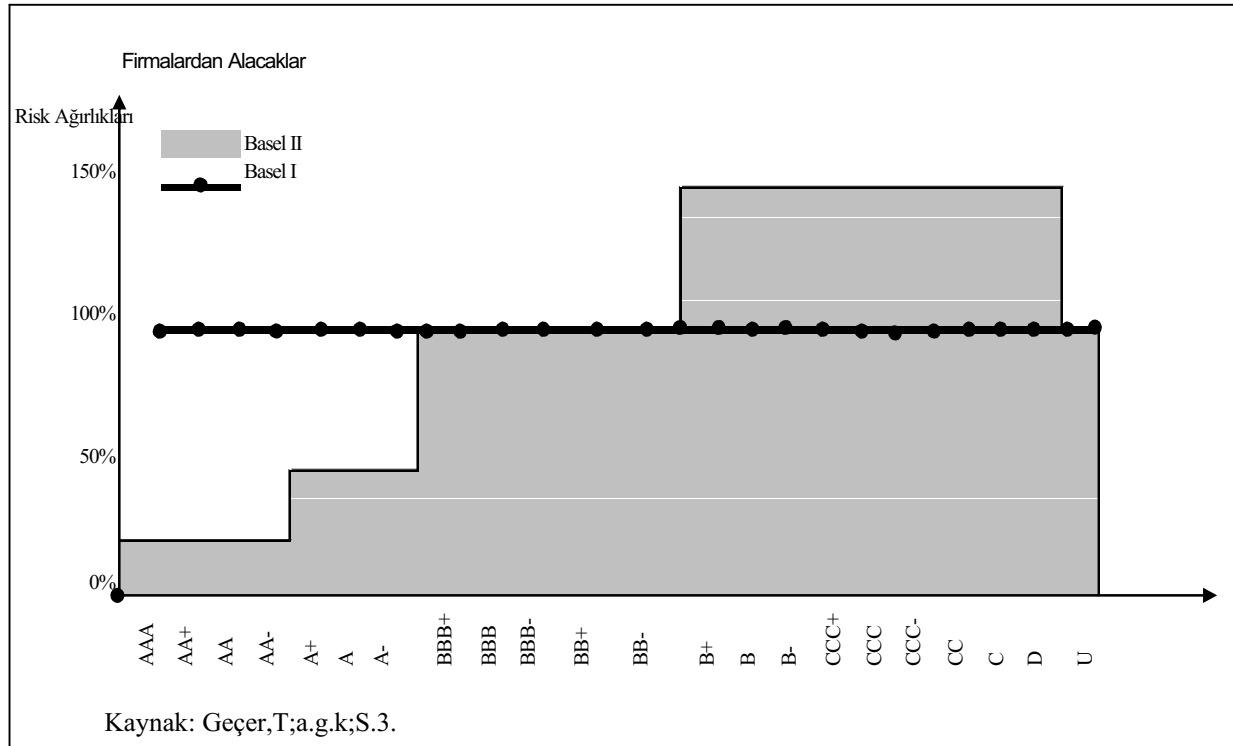
- Oryantasyon kriteri; risk, gerçek kişilerde veya KOBİ'lerde olmalıdır;
- Ürün kriteri; riskler, bireysel bankacılık ürünlerinden olmalıdır,
- Yoğunlaşma kriteri; perakende krediler portföyü yeterli düzeyde çeşitlenmiş olmalıdır,
- Perakende riskler düşük tutarda olmalıdır.

Gerçek kişilere yönelik bireysel krediler haricinde, bir firmaya yapılan kredilendirmenin perakende kredi sayılabilmesi için iki ön koşul ileri sürülmektedir:

- 1) Bir firmanın bir bankacılık grubuna olan, nakdi ve/veya gayri nakdi risk toplamı 1 Milyon Euro'nun altında olmalıdır.
- 2) Bir firmanın yıllık satış hasılatı 50 Milyon Euro'nun altında olmalıdır.

Bu noktada, satış hasılatı 50 Milyon Euro'un altında olan firmalar KOBİ olarak kabul edilmektedir. Bu durum Grafik V 'te özetlenmektedir.

GRAFİK V:Firmalardan Alacaklar

Bu nokta Türk bankacılık sektörü için önemli bir husustur. Eğer BDDK (Ulusal Denetim Otoritesi), Basel II'de tanımlanan 1 Milyon Euro ve 50 Milyon Euro tutarlarını değiştirmez ise, adetsel olarak birçok kredi bir rating notuna ihtiyaç duyulmaksızın, perakende kredi grubuna girecek ve yüzde 100 risk ağırlıklarını yüzde 75 risk ağırlığına düşecektir. Bu risk

ağırlığındaki yüzde 25'lik azalma sermaye yeterliliği açısından bankalara olumlu bir katkı sağlayacaktır.

3.4.1.1.5. Standart Yaklaşımda Kredi Riski Azaltma Teknikleri

Bankalar, maruz kaldıkları kredi risklerini azaltmak amacıyla, birçok risk azaltım tekniği kullanmaktadırlar. Örneğin; kredi riskleri, nakit veya menkul kıymetler gibi öncelikli alacaklar ile kısmen veya tamamen teminatlandırılabilir. Bir borç, üçüncü taraflarca garanti edilmiş olabilir veya bir banka kredi riskinin çeşitli biçimlerini kapsaması amacıyla bir kredi türev ürünü satın almış olabilir. İlave olarak, bankalar, aynı tarafça kendilerine yatırılan mevduat ile alacaklarının netleştirilmesi hususunda anlaşmış olabilirler.

Basel II çerçevesinde, temel olarak dört risk azaltım tekniğinden söz edilmektedir. Risk azaltım teknikleri ve alt uygulama başlıkları şu şekildedir:

- Teminatlar (Uygun Finansal Teminatlar)
- Basit Yaklaşım
- Kapsamlı Yaklaşım (Emniyet Marjları)
- Standart Bankaca Hesaplanan
- VaR'a dayalı
- Bilanço İçi Netleştirme
- Garantiler
- Kredi Türev Ürünleri

TABLO IX: Ülkemizde Kurulacak Rating Kuruluşlarının Muhtemel Yapılanması

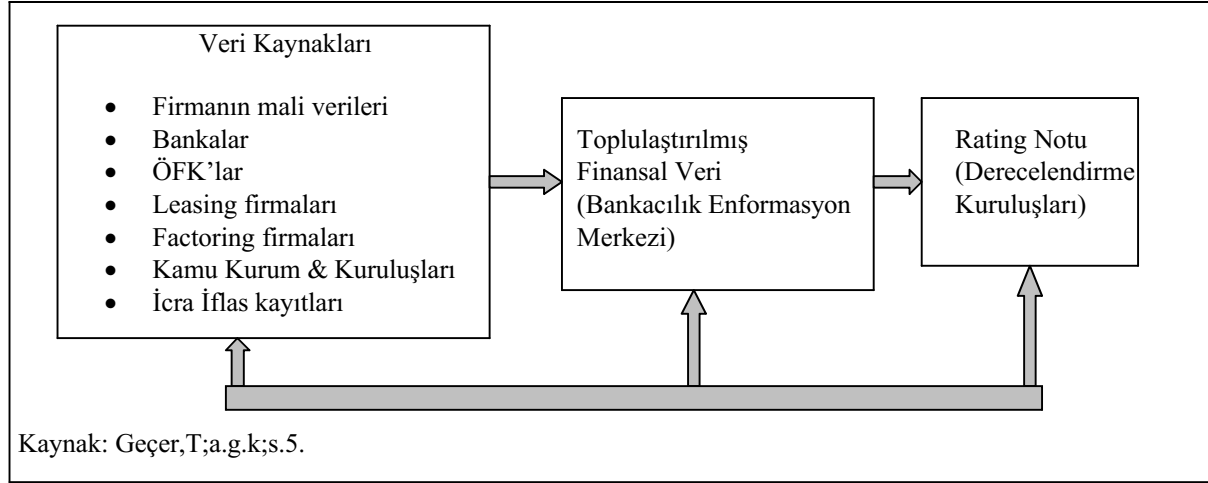
Kaynak	Muhtemel Yapılanmalar	Kullanıcılar
S & P	Bankalar arası yapılanma	Bankalar
Moody's	Denetim Firmaları(Big Four)	Öfk'lar
Leasing	ReelSektör meslek kuruluşları	Leasing
Diğerleri	Diğer yapılanmaları	Diğerleri

Kaynak: Geçer, T; a.g.k; s.5.

Basit yaklaşım çerçevesinde teminatların risk azaltımında kullanılması, ancak uygun finansal teminatlar olarak kabul edilmesine bağlıdır. İlgili çalışmada uygun teminatlar şu şekilde belirlenmiştir:

- Nakit, mevduat veya mevduat sertifikaları,
- Altın,
- Borçlanma senetleri (ratingine göre),
- Borçlanma senetleri (likit ve bankalarca ihraç edilmiş),
- Ana endekste (IMKB 100 gibi) hisse senetleri,
- Yatırım fonları,
- Ana endeks dışında, ancak düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler,
- Ana endeks dışında, ancak düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar,
- Bir kısım gayrimenkul ipotekleri,

ŞEKİL VI: Rating Kuruluşlarının Yapılanması İçin Bir Öneri

Kapsamlı yaklaşım da ise, fiyat dalgalanmalarına karşı teminatların piyasa değerlerinin, belirlenen emniyet marjları (H) ile düzeltilmesi önerilmektedir. Emniyet marjı, teminatların cari değerlerinde meydana gelebilecek düşüşlerin etkilerini azaltmak için, teminatların dikkate alınacak değerlerinin düzeltilmesi amacıyla kullanılan sabit oranlardır.

Teminatlandırılmış bir işlemde ve risk azaltımından sonra, bir kredi riski şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$E^* = \max \{0, [Ex (1+He)] - Cx(1-Hc-Hfx)\} \quad (25)$$

Burada:

E^* = Risk azaltımından sonraki kredi riskini,

E = Kredi riskinin cari tutarını,

He = Risk için emniyet marjını,

C = Alınan teminatın cari değerini,

Hc = Teminat için emniyet marjını,

Hfx = Teminat ile kredi riski arasındaki parite uyumsuzluğu için emniyet marjını simgelemektedir.

3.4.2.Dış Derecelendirme (Rating) Kuruluşları ve Seçilebilirlik Kriterleri

Basel II, ulusal denetim otoritelerini, rating kuruluşlarının aşağıda listelenen seçilebilirlik kriterlerini karşılayıp karşılamadıklarını tespit etmekle yükümlü tutmaktadır:

- Tarafsızlık,
- Bağımsızlık,
- Uluslararası erişim/şeffaflık,
- Açıklama,
- Yeterli kaynağa sahip olma,
- Kredibilite.

Basel II, ulusal denetim otoriteleri tarafından rating kuruluşlarına yetki verilmesi ve bu yetkilerin sürekli gözden geçirilmesine dikkat çekmekte ve piyasa katılımcıları ile sürekli bilgi alışverişinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Ulusal denetim otoritesi, yetkinliği tanınan rating kuruluşlarının her bir notuna karşılık gelen risk ağırlığını, standart yaklaşım çerçevesinde, belirlemekle yükümlüdür. Ulusal denetim otoritesi, belirleme sürecini yürütürken, rating kuruluşlarının kapsadığı kredi tür ve büyüklüklerini, her bir değerlendirilmenin/derecenin anlam ve yorumunu, temerrüt tanımlamalarını tespit etmek durumundadır.

Devletler, bankalar veya firmalar hakkında, bir ve birden fazla dış derecelendirme notunun olması halinde şu kurallar uygulanacaktır:

- Eğer, banka tarafından kabul görmüş sadece bir rating kuruluşu var ise, ilgili alacağının risk ağırlığının tespitinde bu not kullanılır.
- Eğer, banka tarafından seçilmiş iki rating kuruluşu var ise, ilgili alacağının risk ağırlığının tespitinde bu iki notlardan yüksek olanı kullanılır.
- Eğer, banka tarafından seçilmiş üç ve daha fazla rating kuruluşu var ise, ilgili alacağının risk ağırlığının tespitinde bu notlardan en düşük olan iki tanesi tespit edilir ve bu iki nottan en yüksek olanı kullanılır.

Basel II'ye göre Kredi Riski yönetimi Standart Yaklaşım ile başlamakta ve Standart Yaklaşım ise tamamen rating notları ve rating kuruluşlarının varlığına dayanmaktadır. Bu

durum, ülkemiz açısından yeni bir endüstrinin ortaya çıkacağı sinyali vermektedir. Basel II'nin yasallaşmasının akabinde, rating kuruluşları hakkında BDDK tarafından bir düzenlemenin yapılması beklenmektedir. Bunun temel nedeni Basel II ile beraber en az 5 yıllık geçiş ve hazırlık dönemi boyunca Standart Yaklaşımın kullanılmak durumunda olunması ve Standart Yaklaşımın rating notları olmaksızın efektif şekilde uygulanamaması şeklinde özetlenebilir. Ülkemizde rating kuruluşlarına yönelik sadece SPK tarafından 4 Aralık 2003 tarih ve 25036 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği" mevcuttur.

Yukarıdaki bahsi geçen 1 Milyon Euro'luk kurumsal-perakende kredi sınırı, rating kuruluşlarının işlerliğini ve pazar payını önemli düzeyde etkilemesi beklenmektedir. Bu tutarın düşük olması halinde on binlerle ifade edilebilecek firma sayısının, bu tutarın muhafaza edilmesiyle 3-4 binlere düşmesi beklenmektedir. Bu durum ise piyasaya girecek rating kuruluşlarının sayısını ve kalitesini önemli oranda etkileyecektir.

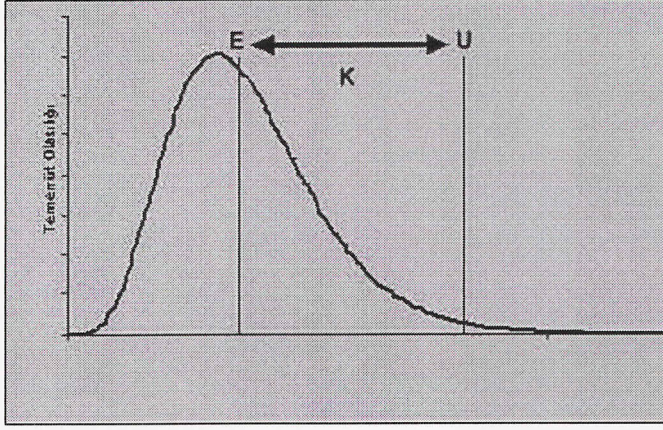
Ülkemizde kurulacak rating kuruluşlarının muhtemel yapılanması, Tablo IX'teki gibi öngörülmektedir:

Rating kuruluşlarının muhtemel yapılanmaları öngörülen hangi yapıda olursa olsun, karşılaşılabilecek ortak sorunlar; ülkemizdeki kayıt dışı ekonomi gerçeği ve firmaların finansal ve kredi performansı verilerinin dağınıklığı olarak özetlenebilir. Mali tabloların bir firmanın performansını tam olarak yansıtamaması, bankalardaki kredi performanslarının sektör içerisinde diğer banka ve/veya finansal kuruluşlarla paylaşılmaması, çek-senet verilerinin dağınıklığı ve adli sicil kayıtlarına ulaşılamaması gibi sorunlar çözümlenmesi gerekenlerin başında gelmektedir. Örneğin karşılıksız çek ve protestolu senet bilgilerinin sadece bankalara ve ÖFK'lara (Özel Finans Kurumları) açık olması, rating kuruluşlarının bu bilgilere ulaşmaksızın sağlıklı bir değerlendirme yapmalarına engel olacaktır. Burada sorunların aşılabilmesi için, Şekil VI'daki gibi bir yapı önerilmektedir. Bu yapıda tüm bankacılık-finansal-adli verilerin bir noktada merkezileştirilerek, daha objektif ve tutarlı analiz yapımları amacıyla, rating kuruluşlarının hizmetine sunulması amaçlanmaktadır.

3.4.3.İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Basel Komitesi taslak çalışmasında, bankaların sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde, içsel derecelendirmelere dayalı bir yaklaşımın mümkün olabileceği fikrini açıklamıştır. Yapılan İIS (İquantitative Impact Study) çalışmaları ile 2001 taslağı ve İçsel Derecelendirme Yaklaşım isimli destekleyici çalışmada bu yaklaşımın ana çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

GRAFİK VI :İçsel Derecelendirme Yönetimi

Kaynak: Geçer,T;a.g.k;s.7.

Belirlenen bu çerçeve neticesinde yaklaşımın uygulama süreci şu şekilde ortaya çıkmıştır:

- Risklerin kategorize edilmesi (Firma, banka, devlet, perakende, hisse senedi vb),
- Her bir risk sınıfı için bileşenlerin belirlenmesi
- Temerrüt Olasılığı (PD - Probability of Default)
- Temerrüt Halinde Zarar (LGD - Loss Given Default)
- Temerrüt Halinde Risk (EAD - Exposure at Default)
- Efektif Vade (M -Maturity)
- Risk bileşenlerine dayalı risk ağırlıklarının hesaplanması,
- Yaklaşımın uygulanması için gerekli asgari şartların sağlanması,
- Ulusal denetim otoritesince asgari şartlar ile uygulamaların sürekli gözetimi ve kontrolü

3.4.3.1.İçsel Derecelendirme Yaklaşımında Risk Kategorileri

- Devletlerden Alacaklar,
- Bankalardan Alacaklar,
- Firmalardan Alacaklar,
- Kurumsal Firmalardan Alacaklar,
- KOBİ Firmalarından Alacaklar,
- Özelliikli Krediler,
- Proje Finansmanı,
- Obje Finansmanı,

- Emtia Finansmanı,
- Gelir Getiren Gayrimenkuller,
- Yüksek Riskli Ticari Amaçlı Gayrimenkuller,
- Perakende Krediler,
- İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredisi,
- Nitelikli Dönen Perakende Krediler,
- w Diğer Perakende Krediler,
- w Hisse Senedi Yatırımları.

3.4.4.Devletlerden, Bankalardan ve Firmalardan Alacaklar için Risk Ağırlıklı Aktiflerin Hesaplanması

Burada Yüksek Riskli Ticari Gayrimenkul Finansmanı hariç, firmalardan alacaklar ile bankalar ve devletlerden alacaklar için risk ağırlığının hesaplanması ele alınmaktadır.

Risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanması için, PD, LGD, EAD ve M parametreleri gerekmektedir. Basel II metninde formüller Excel'de yazılabilecek şekilde sunulmasına karşın, bu çalışmada matematiksel notasyon ile verilmeye çalışılmıştır.

$$R = 0.12 \times (2 - (1 - e^{-50 \times PD} / 1 - e^{-50})) \quad (26)$$

Yukarıdaki formülde, (R) korelasyonu, (e) üssel hesaplamayı ve 50 rakamı ise kurumsal firmalar için önemli bir sınır olan 50 Milyon Euro'yu simgelemektedir. Bu formül, belirli bir PD değerinde; devletlerden, bankalardan ve firmalardan olan alacaklar için, 0.24 ile 0.12 arasında korelasyon katsayısı uygulanması gerektiği varsayımına dayanmaktadır.

Vade Düzenlemesi formülü;

$$b = [0.11852 - 0.05478 \times \ln(PD)]^2 \quad (27)$$

Sermaye gerekliliği formülü;

Sermaye gerekliliği formülü, temel olarak ekonomik sermayenin hesaplanmasına dayanmaktadır.

Sermaye Gerekliliği (K),

- Beklenmeyen Zarar (UL - Unexpected Loss),
- Beklenen Zarar (EL - Expected Loss) ve
- Vade Düzenlemesi (b) bileşenlerinden oluşmaktadır.

Sermaye gerekliliği (K) formülü Şu Şekilde de sunulabilir:

$$K = [UL - EL] \times b \quad (28)$$

K değerinin sıfır veya sıfırdan büyük değerleri hesaplamalara dahil edilmektedir, eksi değer alması halinde ise sıfır kabul edilmektedir.

Formüldeki (b) parametresi efektif vadenin etkisini göstermektedir. Birim vade olarak 2,5 yıl esas alınmıŐ, 2,5 yıl üzerindeki vadeler Beklenmeyen Zarar tutarını daha da artırmaktadır.

Beklenmeyen Zarar (UL) formülü ise, LGD ile Vasiek Dağılımı formülünün birleŐiminden oluşmaktadır.

$$UL = [LGD \times \phi \left(\left(\phi^{-1} \times (PD) + \frac{\text{karekök } \rho \times \phi^{-1}(q)}{\text{karekök } 1-\rho} \right) \right)] \quad (29)$$

Vasiek Dağılımı

Formülde;

f = Kümülatif Normal dağılımın değerini,

f⁻¹ = Kümülatif Normal dağılımının tersinin değerini,

r = Korelasyon katsayısını (R),

q = % 99,99 değerini simgelemektedir.

Beklenen Zarar (EL) formülü PD ve LGD çarpımından oluşmaktadır.

$$EL = PD \times LGD \quad (30)$$

Vade Düzenlemesi ise 2,5yıl efektif vade hareket noktası ile efektif vadenin (M) ayarlamasını hesaplamaktadır.

$$MA = (1 + (M - 2,5) \times b) / (1 - 1,5 \times b)$$

Bu grup için Risk Ağırlıklı Aktifler (RWA), sermaye gerekliliğinin (K) 12,5 katı ile Temerrüt Halinde Risk (EAD) tutarının çarpılması ile hesaplanmaktadır.

$$RWA = K \times 125 \times EAD \quad (31)$$

3.4.5.Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) için Risk Ağırlıklı Aktiflerin Hesaplanması

İçsel Derecelendirme Yaklaşımı çerçevesinde firmalardan olan alacaklar, kurumsal ve KOBİ kredisi şeklinde tasnif edilmektedir. Bu ayırım için temel sınır, ilgili firmanın bir yıllık satış hasılatının 50 Milyon Euro'nun üzerinde olması gereğidir. Bu çerçevede formüllerde sadece korelasyon katsayısında 0.04'lük bir düzeltme yapılmış, diğer hesaplamalarda (b, K, RWA) herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Formülde ilave edilen (S) parametresi, ilgili KOBİ firmasının Milyon euro bazında yıllık satış hasılatını simgelemektedir.

$$R = 0.12 \times [2 - (1 - e^{-50 \times PD} / 1 - e^{-50})] - 0.04 (1 - (S - 5 / 45)) \quad (32)$$

3.4.6.Perakende Krediler İçin Kurallar

Perakende krediler genel anlamda üç başlık altında incelenmekte, vade düzenlemesi öngörülmemekte ve benzer şekilde sermaye gereğinin (K) eksi çıkması durumunda sıfır kabul edilmesi şartı devam etmektedir.

3.4.6.1.İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri

İkamet amaçlı gayrimenkul kredilerinde ilişki (korelasyon katsayısı) sabitlenmiş ve 0,15 değeri kabul edilmiştir. Bunun dışında sermaye gerekliliği ve risk ağırlığı hesabı için benzer formüller kullanılmaktadır.

3.4.6.2.Nitelikli Dönen Perakende Krediler

Nitelikli dönen perakende kredilerdeki ilişki de (korelasyon katsayısı) sabitlenmiş ve 0,04 değeri kabul edilmiştir. Bunun dışında sermaye gerekliliği ve risk ağırlığı hesabı için benzer formüller kullanılmaktadır.

3.4.6.3.Diğer Perakende Krediler

Diğer perakende kredilerde korelasyon katsayısı 0,03 ile 0,16 arasında olduğu kabul edilmektedir.

Bunun dışında sermaye gerekliliği ve risk ağırlığı hesabı için benzer formüller kullanılmaktadır.

$$R = 0.03 \times [(1 - e^{-35 \times PD} / 1 - e^{-35})] + 0.16 \times [(1 - e^{-35 \times PD} / 1 - e^{-35})] \quad (33)$$

3.5.Dünyada ve Türkiye’de Kredi Riski Uygulamaları

Gelişmiş ülkelerde ticari bankaların almış oldukları en büyük risklerden biri olan kredi riskinin geçmişte bankalar arasında geleneksel tanımı, müşteriye kullandırılan bir kredinin problemlili hale gelmesi, diğer bir deyişle karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getiremeyerek krediyi geri ödememesi ile sınırlı kalmıştır. Bu riskten kaçınmak için geleneksel yaklaşımda bankalar ilk aşamada öncelikle "iyi kredi" verme üzerine yoğunlaşmıştır. Bankalar bünyelerinde kredi tahsis, onay ve izleme sürecini çeşitli kontrol noktaları koymak suretiyle oluşturmuştur. Bu süreç içinde bankalar, her bir firmayı tamamen kredi ve piyasa konusunda tecrübeli uzmanlarının firma hakkındaki istihbarat ve görüşlerine dayalı olarak değerlendirmişlerdir. Buna bağlı olarak da genelde piyasada "iyi" olarak tanınan büyük ya da orta ölçekli firmalar bankaların kredi tahsis etmek istediği firmalar olmuş, diğer firmalarla ise risk değerlendirmesi sağlıklı olarak yapılamadığı için kredi riskine girilmemesi tercih edilmiştir.

Bankalar tahsis ettikleri kredileri güvence altına almak amacıyla borçlu firmadan güçlü teminatlar istemek suretiyle kredi riskine karşı korunma yoluna gitmiştir. Alınan teminatlar belirli marjlarla girilen riskin üzerinde tutulmuş, teminat miktarı azaldığında firmadan kredi riskinin azaltılması talep edilmiştir.

Kredi fiyatlaması ise firmanın krediyi geri ödeyememe riski dikkate alınmadan sadece fonlama maliyetinin üzerine belirli bir spread eklenerek belirlenmiş ve kredi vadesi boyunca bu spread sabit tutulmuştur. Dolayısıyla piyasa koşullarına bağlı olarak fiyat açısından rekabet avantajı yaratılmamıştır.

Geleneksel yaklaşımda bir müşterinin borcunu ödeyemeyerek temerrüte düşme riski rastlantısal bir olay olarak algılanmış, temerrüt olasılığının istatistiksel analizi konusunda yapılan çalışmalar çok kısıtlı kalmıştır. Bankalar kredilerini vade sonuna kadar bilançolarında taşımak zorunda olduklarından ve geri ödemeleri sadece borçlanandan tahsil edebildikleri için, kredi riskine girilen firma zor duruma düştükten sonraki takip ve izleme aşamaları üzerinde daha çok vakit harcanmıştır. Tahsili mümkün olmayan alacaklar, karşılık ayırmak suretiyle bilanço ve kar/zarar üzerine yansıtılmıştır.

1980'li yılların sonlarına doğru ve 1990'lı yılların başında farklı ülkelerden birçok bankanın, ekonominin hızlı büyüme gösterdiği dönemlerde yüksek karlar, daralma gösterdiği dönemlerde ise önemli ölçüde zararlar raporlamaları üzerine, benzer ekonomik dönemlerde aynı sektör veya gruptaki firmaların güçlendiği veya zayıfladığı, kredilerin birbirleriyle olan korelasyon etkisinin dikkate alınmadığı, dolayısıyla yukarıda bahsedilen nedenlerle birlikte geleneksel kredi riski yaklaşımının yeterli olmadığı tartışmalarını doğurmuştur.

Bu dönemde aşağıda belirtilen nedenlere bağlı olarak kredi riski ölçümü, yönetimi ve analizlerinin önemi artmıştır.

1. Globalleşme ve özellikle yaşanan ekonomik durgunluk ile birlikte firmalar rekabet edemez duruma düşmüşler ve buna bağlı olarak da iflaslar gündeme gelmiştir.

2. Özellikle sermaye piyasalarının hızlı gelişimi ile birlikte büyük firmaların yanında orta ölçekli firmaların da sermaye piyasalarından direkt olarak kaynak temin edebilme imkanı artmıştır. Bu durum daha çok iç piyasada çalışan küçük ölçekli firmaların bankalar ile kredi ilişkisine girmelerine neden olmuştur.

3. Finans sektöründe yaşanan rekabetin hızla artmasıyla birlikte müşterilere uygulanan marjlar hızla daralmış ve risk-getiri ilişkisi daha da önem kazanmıştır.

4. Türev ürünlerin hızla artmasıyla bankaların taşımış oldukları kredi riski, bilançoda yer alan risklerin çok üzerine çıkmıştır.

5. Teknolojinin hızlı gelişimi ile birlikte, veri toplama ve biriktirmenin kolaylaşması ve buna bağlı yeni modeller ve tekniklerin hayata geçirilmesi kredi portföy analizlerinin önemini arttırmıştır.

6. Tüm bu gelişmelere ilave olarak uluslar arası uygulamalar özellikle BIS düzenlemeleri, bankaları kredi riski ölçümü, yönetimi ve analizi konularında yönlendirici olmaya başlamıştır.

Bu gelişmeler paralelinde etkin kredi riski yönetimi, müşteri verimliliğinin ön plana çıktığı, kredilerin bir portföy olarak izlendiği, portföyün beklenen değerinden ne kadar sapabileceğinin istatistiksel yöntemler ile hesaplandığı, risk-getiri ilişkisinin ölçüldüğü, sermaye ile ilişkilendirildiği ve kredi fiyatlamasında risk unsurunun dikkate alındığı daha kapsamlı bir yaklaşım olarak belirlenmiştir.

3.5.1.Yeni Düzenlemeler-BIS

Uluslar arası piyasalardaki gelişmeler ve bankacılık sektöründeki ihtiyaçlar doğrultusunda Ocak 2001'de Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (BIS), 1988'den beri yürürlükte olan ve en son 1996'da değiştirilen düzenlemesinin yerini alacak ve 2004'ten itibaren uygulanması planlanan "Sermaye Yeterlilik Düzenlemesi"ne ilişkin taslak bir paket açıklamıştır. BIS'in yeni yayınladığı bu öneri paketi ile bankalara kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanarak kredi riski için ayırmaları gereken minimum sermaye tutarını hesaplayabilme imkanı veren önemli bir değişiklik getirilmektedir.

Bu yeni yaklaşım, bankaların ayırmak zorunda oldukları yasal sermayeyi, bankaların risk pozisyonlarını dikkate alarak ayırdıkları ekonomik sermayeye yaklaştırmaktadır. Bankalar, kredi riski için ayırmaları gereken sermaye tutarını, kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanarak ayırabilmek için yasal düzenleyicilere başvuracak, düzenleyicilerin onayını alan bankalar kendi içsel risk derecelendirme modellerini kullanabileceklerdir.

BIS tarafından yayımlanan taslak düzenleme, gelecekte kredi riskinin ölçülmesi konusunda bankalar tarafından gelişmiş içsel risk derecelendirme modellerinin kullanılacağı ve portföy yönetiminin de buna bağlı olarak daha sağlıklı yapılabileceğinin bir göstergesidir.

3.5.2. Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler

Uluslar arası piyasalarda yaşanan gelişmeler, finans piyasalarındaki küreselleşme, BIS gibi uluslar arası kurumların gelişmiş piyasaları yönlendiren düzenlemeleri ve Türkiye'nin de AB'ye katılma konusundaki ciddi çalışmaları Türk bankacılık sektörünün de gelişmiş piyasalara uyum sağlamak yönünde yapısal bir değişikliğe gitmesini, gelişmiş risk yönetimi kültürü ve uygulamalarını benimsemesini ve yerleştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu çerçevede Şubat 2001'de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, (BDDK) tarafından yayımlanan ve uluslar arası düzenlemelere paralel olan, "Bankalarda İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerinin Kurulmasına ve Faaliyetine İlişkin Yönetmelik" ile Türk bankacılık sektörü için çok önemli bir adım atılmıştır. Her ne kadar söz konusu yönetmelikte kredi riski ölçüm standartları açık olarak belirtilmemiş olsa da piyasa riskinden sonra kısa zaman içerisinde kredi riskinin de ölçümünün yeni BIS düzenlemelerine uygun olarak uluslar arası standartlarda belirlenmesi ve uygulamaya geçilmesi kaçınılmazdır.

Önümüzdeki dönemde Türkiye'de uygulanmaya çalışılan yeni istikrar programının başarılı olması ve piyasalardaki volatilitenin belli bir dengeye oturması durumunda enflasyon ve reel faizlerin düşmesi, yatırımların ve büyümenin artması ile birlikte ekonomide canlanmanın yeniden sağlanması, Türk bankacılık sektöründe bankaların kredi portföylerinde ciddi bir büyüme ve beraberinde alınan kredi riskinde de artış gösterecektir. Bankaların bu döneme risk yönetimi açısından hazırlıklı olarak girmeleri sektörün sağlıklı gelişimi açısından oldukça önemlidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLENDİRME SONRASI BANKA MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ

4.1.Kredilendirme Sonrası İzleme ve Kontrol

Kredi kontrolü, krediler bölümü içindeki bir birim tarafından yerine getirileceği gibi, bazı büyük bankaların oluşturduğu gibi ayrı bir bölüm tarafından da sürdürülebilir. Bankanın kredi portföyünün bileşimi ve boyutları arttıkça karlılık ve güvence açısından kontrolün sürdürülmesi güçleşmekte; böylece kredi denetimi işlevinin bağımsız bir bölüm olma özelliği önem kazanmaktadır. Bu işlemin krediler bölümünce yerine getirilmesi halinde söz konusu bölüm yöneticisinin, kredi kontrolünün amaçları, konusu kontrolden kimlerin sorumlu tutulacağı ve hazırlanacak raporların niteliğini belirlemesi gerekir. Kontrol edilecek kredilerin belirlenmesi konusunda bankalar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bazı bankalar tüm kredilerin kontrolünü gerekli görmekte, buna karşılık problemlili kredileri daha sık kontrol etmektedirler.

Kredi kontrol yetkilisinin bağımsız karar verme yeteneği olmalı ve kredi kararını verene karşı rapor verme yükümlülüğü bulunmamalıdır. Kontroller olabildiğince üst düzey yöneticilere, kredi komitesine ya da yönetim kuruluna doğrudan rapor vermeli, yönetim kurulu da etkin bir kontrol için denetçileri desteklemelidir. Kredi kontrolünden sorumlu olan personelin başarılı olabilmesi, ilgililerin gerekli yetki ve sorumluluk ile donatılmalarına bağlıdır. Zira görüş ve öneriler bildiren kurmay konumdaki kontrolörler yüzeysel bir inceleme ile yetinebilirler. Ancak kurmayların ayrıntılı bir inceleme ile özel olarak görevlendirilmesi de mümkündür.

4.1.1.Kredi Kontrolünün İşlevleri

Ekonomik sistemdeki önemli fonksiyonları nedeniyle bankaların faaliyetleri hemen her ülkede yoğun kontrol ve gözetim altındadır. Ekonomik sistem ve izlenen politikalardaki farklılara karşın, bankalara bu denli ilgi duyulmasının amacı; koruma, yönlendirme, ekonomiye egemen olmalarını önleme ve istikrar sağlanmasıdır. Kontrol süreci, bankaların başarıları üzerinde etkili olmaktadır. Böylece mevcut sistem içinde en iyi sonucun alınması bakımından, işlemlerin kuruma özgü düzenlemelere uygunluğu ve önemli hizmetleri olmaları nedeniyle, kurum içi gözetim çabalarının bu alanda yoğunlaştığı da belirtilmelidir.

Kredi kontrol süreci her şeyden önce temel başarısızlık noktalarıyla ilgili olmalıdır. Yürütülmesi düşünülen önlemlerin kurum çıkarlarına uyumu esas alınarak, kritik faktörlerin değerlendirilmeye alınması gerekir. Kredi kontrolü kurumca ulaşılmak istenen amaçların ya

da üstlenilen görevlerin eksiksiz, verimli ve zamanında gerçekleşip gerçekleşmediğinin yaptırımli bir biçimde izlenerek, gerektiğinde düzeltici önlemlerin alınmasını da içeren temel görevlerden oluşan bir süreçtir:⁵⁰

- Genel ekonomik gelişme gözlenerek, çeşitli sektörlerdeki işletmelerin durumunu değerlendirmek. (Bu değerlendirme aynı zamanda gelecek çalışma yılı için ağırlık noktası seçimini kolaylaştırmaktadır),
- verilen her krediyi bankanın kredi politikası ile uyumlaştırmak,
- türlerine, sektörlerine, sürelerine göre kredi hacmi ve risk yapısındaki gelişmeleri değerlendirmek,
- organizasyonun iktisadiliğini, müşterilere yönelik işletme yönetimini, kredi işlemlerindeki çalışanların kapasitelerini ve kurumdaki personelin niteliklerini belirlemek,
- olumsuz gelişmelerin nedenlerini saptayarak, önlemleri belirlemek. Gözetim tüm işletme yönetiminde bir kontrol fonksiyonunu üstlenir.
- kredilendirmede yasa ve yönetmeliklere uygunluğu kontrol etmek,
- nakit akışının zamanlamasını izlemek düzenliliğini sürekli gözetlemek (biçimsel kredi kontrolü) özellikle karşılıklı kontrolün etkinliğini sağlamak,
- banka yönetim kuruluna ve kredi komitesine bilgi vermek ve zarar karşılıklarını da içeren en uygun sermaye yapısını belirlemek.

Kredi kontrolü bölüm içinde bir birim tarafından yerine getirileceği gibi, bazı büyük bankaların oluşturduğu gibi ayrı bir bölüm tarafından da sürdürülebilmektedir. Bankanın kredi portföyünün boyutları ve çeşitliliği arttıkça karlılık ve güvence açısından denetimin sürdürülmesi güçleşmekte, böylece kredi kontrol işlevinin bağımsız bir bölüm olma özelliği belirginleşmektedir. Bu işlemin krediler bölümünce yerine getirilmesi halinde bölüm yöneticisinin, kredi kontrolünün amaçları, konusu, kontrolden kimlerin sorumlu olacağı ve hazırlanacak raporların niteliğini belirlemesi gerekir.

Merkezkaç organizasyonda kredilerin, müşteriye yakın yerlerdeki uzmanlarca sonuçlandırılması bankanın karar verme sürecini hızlandırmakta ve müşteri ile sürekli ilişki kurulmasını özendirilmektedir. Ancak böyle bir sistemde etkin işleyen bir kontrol mekanizması

⁵⁰ Eickmeier, O., Günther, F. Viehöfer, G.; "Neuordnung der Kreditüberwachung" Sparkasse, Nr. 11, 1985, S. 426; Hoffmann, M. A./Fischer, G. C., Kredit Department Management, Pennsylvania, 1980, s. 121.

aşağıdaki özellikleri taşır:⁵¹

- Şubelerdeki kredi işlemlerinin aynı zamanda merkezden kontrolü gerekir.
- Kredi işlemleri tutar, limit ve kullanılan sektörün özellikleri yönünden de denetimlenmelidir.
- Kredi işlemlerinin gözetimi ile kredi kararı veren uzmanlar arasında da bilgi akışı olmalıdır.
- Risk yönetimi bakımından yönetim kuruluna bilgi verilmelidir.
- Kredi gözetimi hızlı ve güvenilir bir biçimde, işletme politikası hedeflerini gerçekleştirmeyi sağlamalıdır.
- Kredi gözetimi biçimsel uygunluğu ve düzenli bir biçimde kredi kararlarının alınmasını güvenceye almalıdır.
- Gözetim ekonomik olmalı ve müşterilere yönelik faaliyetleri özendirilmelidir.

Kredi kontrol süreci yalnız geri ödenmemeyi önleyici bir işlem olmakla kalmaz, aynı zamanda mevcut ticari bağlantıların yoğunlaştırılması için yeni hizmetler sunumu ve yeni müşterilerle kolay yoldan bağlantı kurulmasını da amaçlar⁵².

Pek çok işletmenin başarısızlık nedenlerinin başında hatalı yönetim kararları ya da işletme sahip ve yöneticilerinin başarısızlıkları gelmektedir. Bu hatalı davranışların sonuçları belli bir gecikme ile işletmenin cari hesabına finansal tablolarına yansımaktadır. Bankanın işletme yönetimine özgü zayıf noktaları ortaya çıkararak, yönetimi bundan bilinçli kılmayı başarması; bir yandan kredi bölümünün hatalı karar ve tahminlerini önler, öte yandan finansman ve danışmanlık hizmetleri çerçevesinde işletmedeki olumsuz gelişmeleri durdurmaya karşı önlemler almak bakımından zamanında uyarılmış olur.⁵³

Bankalarda hesap denetim biçimleri incelendiğinde, müşteri hesaplarının yeterince izlenemediği görülür.⁵⁴ Son yıllardaki eğilimler işletmelerin ekonomik gelişmeleri ile hesap verileri arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir:

⁵¹ Reuter A./Von Stein, J.H., "Auf dem Wege zu einem geschlossenen Kreditinformations und Kreditüberwachungssystem", Sparkasse, Nr. 7. 1984. s. 248.

⁵² Wehlau, S., Die Prüfung der Kreditgewährung und Kreditüberwachung als Aufgabe der internen Revision" Der Betrieb, Juni 1982, s. 121.

⁵³ Wehlau, S. a.g.k., s. 122.

⁵⁴ Eisfeld, C., "Kontenanalyse im Dienste der Kreditbeobachtung", Sparkasse, Nr. 17. 1983. ss. 333-345.

- Ödeme gücü iyi olan işletmeler ile ödeme güçlüğü içindeki işletmelerin, faaliyet sonuçları arasında belirgin farklar bulunmaktadır.
- Ödeme güçlüğüne düşen işletmeler genellikle gelişme sürecinin sonucundan etkilenerek bu duruma gelmektedirler.
- Ödeme yeteneğini yitiren işletmeler ile sağlıklı işletmeler arasındaki farkları belirten göstergeler, krize yaklaştıkça belirginleşmektedir.
- Firma üzerinde etkili olan kriz bankadaki hesabında da farkedilebilir.

Olumsuz etkileyici faktörlere sözgelimi mevsim etkileri, faaliyet dışı gelirler, çok yönlü hesap bağlantıları, borç karşılıklarının ödenmesi örnek verilebilir. Bu aşamadaki en önemli görev; sunulan kredinin öngörülen koşullara uygun olarak kullandırımının gözetilmesi ve gerekli düzeltici önlemlerin alınmasıdır. Kredi limitine uygunluğun kontrolüne ayrılan örgütsel araçları tanımak için, toplam riskin hangi kalemlerden oluştuğunu düşünmek gerekir. Toplam risk satışlar, henüz hesaplanmamış sevkiyatlar, yeni siparişler, değişim riski ve diğer kredi riskleri (sözgelimi kefaletlerden) oluşmaktadır.

4.2.Kontrol Zamanı ve Yoğunluğu

4.2.1.Düzenli Aralıklarla Gözetim ve Kontrol

Düzenli kontrolün temel fonksiyonu kredi kararının alındığı sırada var olan verilerle kredi kullanımı süresince, banka aleyhine bir gelişim gösterip göstermediğinin saptanmasıdır. Özellikle kural dışı olarak önemli müşterilere verilen açık kredilerin kullanımı ve ilgili müşterinin durumunu ortaya çıkarmada ve yeni firmaları değerlendirmede önemli bir yeri bulunmaktadır. Kredilendirme öncesi yapılan değerlendirme kadar geniş kapsamlı olmamakla birlikte, incelenen temel gösterge ya da verilerde sapma görülmesi durumunda düzenli aralıklarla kontrolün boyutları ve ayrıntıları da değişir.

Kredilendirme öncesi analizden farklı olarak kontrol bir kerelik olmayıp, kredi kullanımı süresince tekrarlanan bir süreçtir. Ayrıca planlanan faiz ve ana para taksitlerinin sözleşmeye uygun biçimde ödenmesi de incelemede yer alır.⁵⁵ Çeşitli işletmeler ve müşteri türleri bakımından inceleme alanı genişletilmekle ya da daraltılmakla birlikte, tüm kredi müşterilerinin izlenmesinde şu temel noktalara ağırlık verilmektedir:

⁵⁵ Spremann,K. Finanzierung 2. Auflage, München, 1986, s. 129-130. Festlegung und Überwachung...a.g.k., s. 11.; Fama, E.F. "Agency Problems and the theory of the firm", Journal of Political Economy. Vol, 88, 1980. ss. 288-290.

- Zaman ve tutar açısından karşılaştırılan faiz ve ana para taksit ödemelerinin uygunluğu,
- maddi güvencelerin değerleri ve teminatlarda beklenen olası değişimler,
- kredinin kullanımına ilişkin sözleşmelere bağlı kalma,
- gelir ve başarı durumundaki gelişmeler,
- likidite durumundaki gelişmeler.

Genel kredi denetiminde, kredi kullanıcısının ekonomik durumunun gelişmesini olumsuz etkileyen diğer faktörler de dikkate alınır (sözgelimi ani satış durgunlukları, doğal ya da teknik nedenlerle işletmenin üretim tesislerinin zarar görmesi, yöneticilerin değişmesi, önemli alacakların tahsil edilemeyişi gibi). Ayrıca işletme dışında gelişen sözgelimi satıcıların sorunları, konjonktür etkisi gibi olayların da gözönünde bulundurulması gerekir. Banka yönetiminin gelişmeleri zamanında kavrayabilmesi ile bu etkilerin işletmede yol açtığı sorunlar sınırlanabileceği gibi, bankanın etkilenmesi ve alınması gerekli önlemleri de azalmaktadır. Önlemler doğal olarak kredi türü işletmenin niteliğine göre de değişmekte ve işletmeye verilen kredilerin geri alınması istemi ya da yeni teminatlar yerine, ek kredi sunularak işletmenin bu darboğazı atlattırmasına ortak çözüm getirilmektedir.

Kredi limitlerinin kontrol sıklığı ve zamanlaması. ilgili işletmenin hedefleri, teknik-örgütsel olanakları ile işletmenin müşteriler alanındaki faktörlerce belirlenir. Kredi kurumlarınca tüm kredi limitlerinin olağan kontrolü belirli zaman aralıkları ile yerine getirilmelidir. Zaman aralığını kredi limitinin düzeyine göre farklılaştırmak, diğer bir ifade ile büyük kredi limitlerini küçüklere oranla daha sık denetleme de düşünülebilir.

Müşterileri krediye yaraşırılık durumlarına göre sınıflandırarak. bir kontrol sistemi geliştirmek de mümkündür. Bir diğer prensibe göre sınıflandırarak, bir denetim sistemi geliştirmek de mümkündür. Yeni müşterilerde genellikle daha kısa aralıklarla kontrolü gerektiren ilgili iş bağlantı süresi temel alınarak kredi kontrolü yapılandırılabilir.

Para ve sermaye piyasaları gelişmiş ülkelerde kredi riski yönetimine özel önem verilmekte, müşteriye sunulan kredinin bankaya öngörülen sürede eksiksiz olarak dönmesi amacıyla kredi kurumları için organizasyona gidilmektedir. Avrupa Birliği Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi BASEL Bankaları piyasa, müşteri ve operasyondan kaynaklanabilen risklere karşı önlem almaya zorlamaktadır.

Modern risk yönetim teknikleri, kredi kurumlarının riski iyi tanımayı ve kredi fiyatına yansıtmayı zamanında ölçme ve doğru değerlendirmeyi müşteriye sürekli izlemeyi ve iyi bir veri tabanı oluşturmayı gerektirir.

Değerlendirme sonuçları ayrıca kamu oyunun bilgisine sunulacak şekilde saydam olmalıdır. BASEL bu konuda kredi kurumlarını yönlendirerek, muhasebe politikaları, kredi kalitesi riskleri ve yönetimi konusunda önerilerde bulunmaktadır. Sözkonusu faaliyetlerle ilgili aşağıda sıralanan öneriler sunulmaktadır:

- Kredi kurumlarının kamu oyuna sunulan finansal raporları bankaların büyüklüğü ve faaliyet yapısına uygun olarak düzenlenmeli,
- ticari bankalar, kredilendirme sürecinde üstlendikleri risklerin belirlenmesinde izlenen finansal politikaları ve esas alınan muhasebe tekniklerini kamuya açıklamalı,
- bankalar, genel ve özel karşılık ayırmada uygulanan muhasebe yöntemleri ve teknikleri, kullanılan varsayımları konusunda kamuyu aydınlatmalı,
- bankalar kredi riski yönetimi fonksiyonu ve organizasyon yapısı hakkında kamuyu aydınlatmalı,
- kredi kurumları faaliyetleri nedeniyle taşıdıkları riskin kaynakları yapısı ile bunun ölçülmesi ve belirlenmesinde kullanılan teknikler hakkında kamuyu aydınlatmalı,
- bankalar, faaliyet alanlarına göre kullanılan krediler ve bunların gelecekte yol açabileceği muhtemel riskleri açıklamalı,
- bankalar, tahsili gecikmiş alacakları ve verimsizleşen aktifler yönetiminde kullanılan yöntem ve teknikleri kamuya açıklamalıdır.

Türk Bankacılığı'nın özellikle kredi işlemleri açısından bir dönüm noktasında olduğu düşünülürse, asli fonksiyonları önem kazanan bankalarda kredi kullandırımı arttıkça, problemlili kredilerin de oransal tutar olarak artması beklenir. Böylece bankalarda iç kontrol ve kredi riski yönetiminin önemi artmaktadır. Bankacılık sistemimizin nihai hedefi olan AB'ne uyum açısından, etkili risk yönetim birimlerinin organizasyonu büyük avantaj sağlayabilir. Özellikle kredi işlemlerinden doğabilecek risklerin ölçülerek değerlendirilmesinin, bankacılıkta etkinlik ve verimliliği artıracakı belirtilmelidir.

Kredi kurumlarının her işlemde ve toplam olarak ne ölçüde risk taşıdığıнын ölçmesi, kaynakların daha verimli müşterilere sunulmasına olarak sağlar. Böylece bankaların donuk kredilerden doğan değersiz alacakları azaltılarak sermayenin mobilitesi artar. Denetim standartlarının sürekli ve saydam bir şekilde uygulanması sayesinde yatırımcıların sisteme olana güveni artar.

4.2.2. Tehlike İşaretlerinin Belirlenmesi Durumunda Kontrol

Krediler için normal kontrolün yanısıra olağanüstü denetim de söz konusu olmaktadır. Bu tür kontrolleri, sözgelimi kredi müşterisinin satış olanaklarının ya da finansman özelliğinin değişmesi v.b. işletmeye bağlı koşulları gerektirebileceği gibi, tesadüflerle açıklanamayan kredi limitlerinin aşılmasının hissedilmesi nedeniyle de başlatılabilir. Olağanüstü denetim için gerekli varsayım, kontrol gerektiren koşulların kesin olarak gözlenmesidir. Zira gereksiz ve sıkça tekrarlanan kontroller müşteri ilişkilerini zedeleyebilir. Doğrudan müşterinin durumundan kaynaklanan bazı göstergeler şöylece sıralanabilir:⁵⁶

- Amaca uygun bir muhasebe sisteminin eksikliği, özellikle muhasebe kayıtlarının günü gününe tutulmaması, açıklayıcı hesap ve belgelerinin eksikliği,
- siparişler, stok denetiminin, üretim ve satışta kullanılan belgelerin eksikliği,
- personel sorunları; sözgelimi personelin sayı ve nitelikleri, işletmedeki işbirliği, personel devir hızının artması, yönetici personelin ayrılmasının yol açtığı dalgalanma,
- finansman yapısı ve finansal tercihlerdeki hatalar ve olumsuz gelişmeler (sözgelimi para bulma ve kredi güvenceleri, faiz ve ana para taksitleri, alacakların borçlara ya da ortak paylarına dönüşmesine ilişkin),
- satışlardaki gerilemenin uzun sürmesi veya kronik hale gelmesi,
- işletme yöneticileri ya da ortakların ayrılması durumunda sorumlulukların değişmesi,
- işletmenin hukuki şeklindeki değişiklik, sözgelimi kişi şirketlerinin sermaye şirketine dönüşmesi ya da tamamlayıcı birimlerin devralınması,
- finansal yapının özsermaye payının düşmesi ya da kısa süreli kaynak artışı şeklinde değişmesi,
- aşırı maliyet artışları ve banka faiz oranlarının artması,
- dış satım gelirlerinin azalması, iç talebin gerilemesi,
- alıcı ve satıcı pazarındaki değişmelerin işletmelerin başansızlık etkileri,
- yönetimde maliyet hesaplaması ve finansal planlama eksikliği,
- işletme faaliyetlerine oranla işletme sahiplerinin ölçsüz yaşam biçimi ve ortakların özel harcamalarının fazlalığı,
- işletmenin taşınmaz mallarının, üretim tesislerinin satılması, ya da kiraya verilmesi şeklinde alışılmışın dışında varlıkların kullanılması ya da işletme tesislerinin veya bir bölümünün faaliyetlerinin durdurulması,
- işletmenin temsil yerinin (genel merkezin) bir başka yere nakli (belki borçlarını

⁵⁶ Festlegung und Ueberwachung...a.g.k.. s. Ll.; EILENBERGER, a.g.k.; s. 131.

ödememek amacıyla),

- örtülü yanıt verme taktiklerine başvurma. banka bağlantılarına ilişkin sorulara yeterli karşılık vermeme, gerçekte ödeme gücüne düştüğü halde bunu, ödemeleri geçici olarak durdurma şeklinde yansıtma, dönemsel finansal tabloları düzenlemekten kaçınma.

İnceleme alanını oluşturan temel noktalardaki sapmaların önemli olduğu belirlenince, işletmenin ekonomik durumunun olumsuz gelişmesine yol açan faktörler yeniden kredibilite incelemesine alınır. Kredi kontrolü temelde iki aşamada yerine getirilmektedir. İncelemenin ilk aşamasını kredi güvence prensiplerindeki önemli değişmelerin saptanmasını ve bununla bağlantılı olan ikinci aşamayı da saptamalardan bazı sonuçlar çıkarılarak düzeltici önlemlere başvurulması oluşturur. Burada yeni bir değerlendirme gerekebileceği gibi, işletme açısından uyum önlemleri de geliştirilebilmektedir. Düzeltici önlemlerin arasında ek kredilerle işletme başarısızlığının giderilmesi, yeni teminatların istenmesi ve kredi kullanım alanının sınırlandırılması da yer alabilir. İkinci aşama gerçekte kredibilite incelemeleri ile aynı özellikte olduğundan, önlemlerden vazgeçilerek, işletme durumu yeniden değerlendirilebilir.

Yapısal değişmeleri saptamayı hedef alan kontrol tekniği amaca uygun olarak kredi türü ve önemine yönelerek kredilendirilen işletmenin faaliyetlerinin kapsamı ve banka ilişkileri açısından önemini değerlendirmektedir. Kural olarak işletmenin faaliyetlerinin ve sunduğu güvencelerin daha yakından izlenmesine çalışılmakta ve sorunun kaynağı olan işletme verileri başlangıç durumu ile periyodik olarak karşılaştırılmaktadır. Başlangıçtaki durumdan sapma görülmesi halinde aşağıdaki noktaların aydınlatılması gereklidir.⁵⁷

- Sapmaların kapsamı (mutlak ve planlanan değerle orantılı olarak),
- sapmaların kaynakları,
- sapmalar kredi teminatlarını tehdit edecek kaygılara yol açmakta mıdır?
- sapmalar ek güvence önlemlerini gerektirmekte midir?

Konjonktür hareketlerinden etkilenen işletmelerde ortaya çıkan finansal sorunlara bankaların işletme durumunu düzeltici önlemler yerine sadece verilen krediyi görelilik olarak güvenceye alma çabaları her iki kuruluş arasında ilişkilerin olumsuz gelişmesine neden olmaktadır. Genel ülke ya da dünya ekonomisindeki durgunluktan etkilenen işletmeler banka desteğine ihtiyaç duymakta, etkilenme işkolu ve zaman noktasına göre farklı sonuçlara yol açmaktadır.

İşletmelerin finansal güçlükleri dikkate alınarak problemlili kredilerin bankaya yeniden

⁵⁷ Hoffmann, M.A., G.C. Fischer. "Kredit Department Management", Pennsylvania, 1980, ss. 124-125.

kazandırılması, etkin bir kredi denetimi geliştirmeye bağlıdır. Bankalar açısından zararın en az düzeyde tutulması, sorunlu kredilerin henüz kurtarma önlemleri sunulacak biçimde zamanında tanınması ya da ek teminatların alınması için bir erken uyarı sisteminin geliştirilmesi gereklidir. Böyle bir sistemde bankalar problemlı kredilerin kaynağını kısa sürede belirleyerek tehdit unsurlarını yok etmeye yönelirler.

Ekonomik çevredeki değişmelerin son yıllarda kredi işlemleri üzerine doğrudan etkileri olmaktadır. Bu gelişmeler ana çizgileri ile aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Özellikle teknolojik gelişme sonucu artan sermaye gereksinmesi,
- Talep azalışı ve maliyet artışının yol açtığı global krizler,
- İşletmelerde öz sermaye donanımının düşmesi,
- Dış finansman şekilleri içerisinde kredili finansmanın öneminin artması,
- İhracat azalışı, lüks ithalat artışına bağlı ödemeler dengesi sorunu,
- Firma birleşmeleri iflasların artması, işsizliğin artması ve satın alma gücü azalışına bağlı talep gerilemesi,

Konunun ülkemiz yönü incelendiğinde; KOBİ'lerin kredi bulma güçlüklerinin yanı sıra öz sermayelerin giderek aşınması sonucu ile karşılaşmaktadır. Enflasyon ve bunun kaçınılmaz sonucu, banka dışı büyük kuruluşların sermayelerin bütünleşmiş olması da KOBİ iç finansman açısından olumsuz yönde etkilemekte, giderek firma başarısızlıklarını artırmaktadır.⁵⁸

4.2.2.1.Problemlı Kredileri İzleme Organizasyonu

Kredilerin dağıtımında olduğu gibi, banka organizasyonu tahsilde de etkin olmalıdır. Kredileri geri dönmeyen kurumlar incelendiğinde; kredi organizasyonunun fonksiyonel anlamda yapılanmasında geç kalındığı görülür. Çoğu kez işletme içinde kredi probleminin büyüklüğü, nedenleri ve bunların yönetimine ilişkin önlemler alınıncaya kadar aylar geçer. Özellikle kriz döneminde hızlı davranmak özel önem taşıdığından; zaman kaybı kredi kurumunun varlığını tehdit edebilir.

Problemlı kredilerin yönetiminde yaygın olan bir yaklaşım krediler organizasyonunda çözüm (Workout) birimleri kurulmasıdır. Bu birimler:⁵⁹

⁵⁸ Artun, T., "Türk Banka Sistemi ve Sermaye Piyasasındaki Son Gelişmeler",FYYP Dergisi, Aralık 1980, s. 354.

⁵⁹ Droste, K, Matten, F, Sautter, MJ, "Problem kredit organisation für das Firmen geschaeft", Die Bank. Nr 4,

- Bankada ayrı bağımsız bir organizasyon olarak çalışması ve
- Problemlı kredilerin rehabilitasyonu için prosedürler geliştirilmesi halinde başarılı olurlar.

İzleme birimleri kredi ilişkisinde firma kredi organizasyonunun iş yükünü üstlenerek hafifletmekle görevli olan özel gruplardır. Bu görevi etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için izleme ünitelerinin banka organizasyon ununda kredilendirme biriminden bağımsız yapılması gerekir.

Müşterinin sorumlulukları devam ettiğinden çözüm birimi ile diyalog halindedir. Uygulamada kredi probleminin büyüklüğüne göre problemlı kredi organizasyonu farklı şekillerde yapılır.

Firma içi çözüm birimleri, bankaya sorumlu olan bir yönetici tarafından yönetilen esnek bir takım organizasyonu olarak kurulurlar. Birimin üyeleri tehlikedeki kredinin geleneksel korunmasından daha farklı ve güçlü bir kültür oluşturmak zorundadırlar.

Çözüm organizasyonu, banka ile organizasyonel bir bağıntı olmaksızın, bankaca sorumlu bir workout yöneticisi tarafından yönetilmelidir. Bu yönetici genellikle sorunlu kredilerde kredi izleme müdürüne veya doğrudan banka yöneticisine bilgi verir.

Çözüm politikasının geliştirilmesi ve sürdürülmesi gibi alınan teminatın yönetimi de çözüm yöneticisinin sorumluluğundadır. Hepsinden önemlisi problemlı kredinin operasyonel anlamda zarara yol açmamasını üstlenmiş olan çözüm grubundan sorumludur. Çözüm birimi aynı zamanda önlemler planının tartışıldığı ve önemli kararların alındığı krediler komitesinin bir üyesi olabilir.

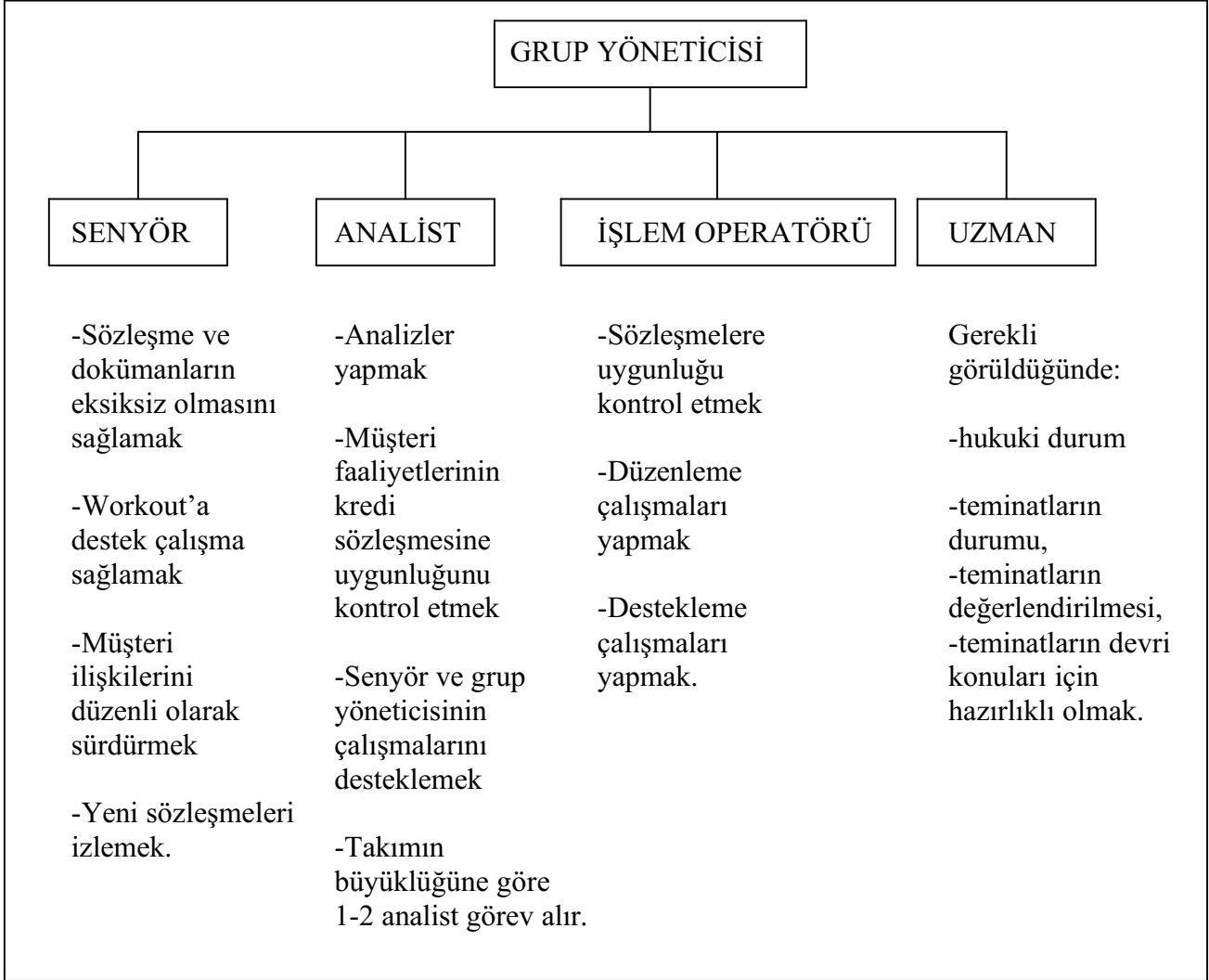
Gerekli görüldüğünde ya sorunlu kredinin rehabilitasyonu veya teminatın değerlemesi konularında uzmanlardan doğrudan yararlanacak kadar küçük ve informeldirler.Çözüm birimleri merkezi veya bölgesel olabilirler. Çözüm birimlerinin sayısı arttığında bölgesel izleme sorumluları atanmalıdır.

Çözüm gruplarının üyeleri kredi bilgisine, deneyimine ve analizine ve sentez yeteneğine sahip olmak zorundadır. Alıştıkları alanlardan başka, zaman zaman çatışmalarla dolu olan duyarlı bir ortamda da çalışmaya hazır olmalıdırlar. Bu yüzden çözüm yöneticilerinin bir kısmı ve analistler kredi organizasyonundan değil, risk yönetim veya şirket finansı gibi yatırım bankacılığına yatkın uzmanlardan seçilir.

Tipik bir izleme grubu müşterilerle olan ilişkileri düzenleyen ve yöneticisine yapılan iş

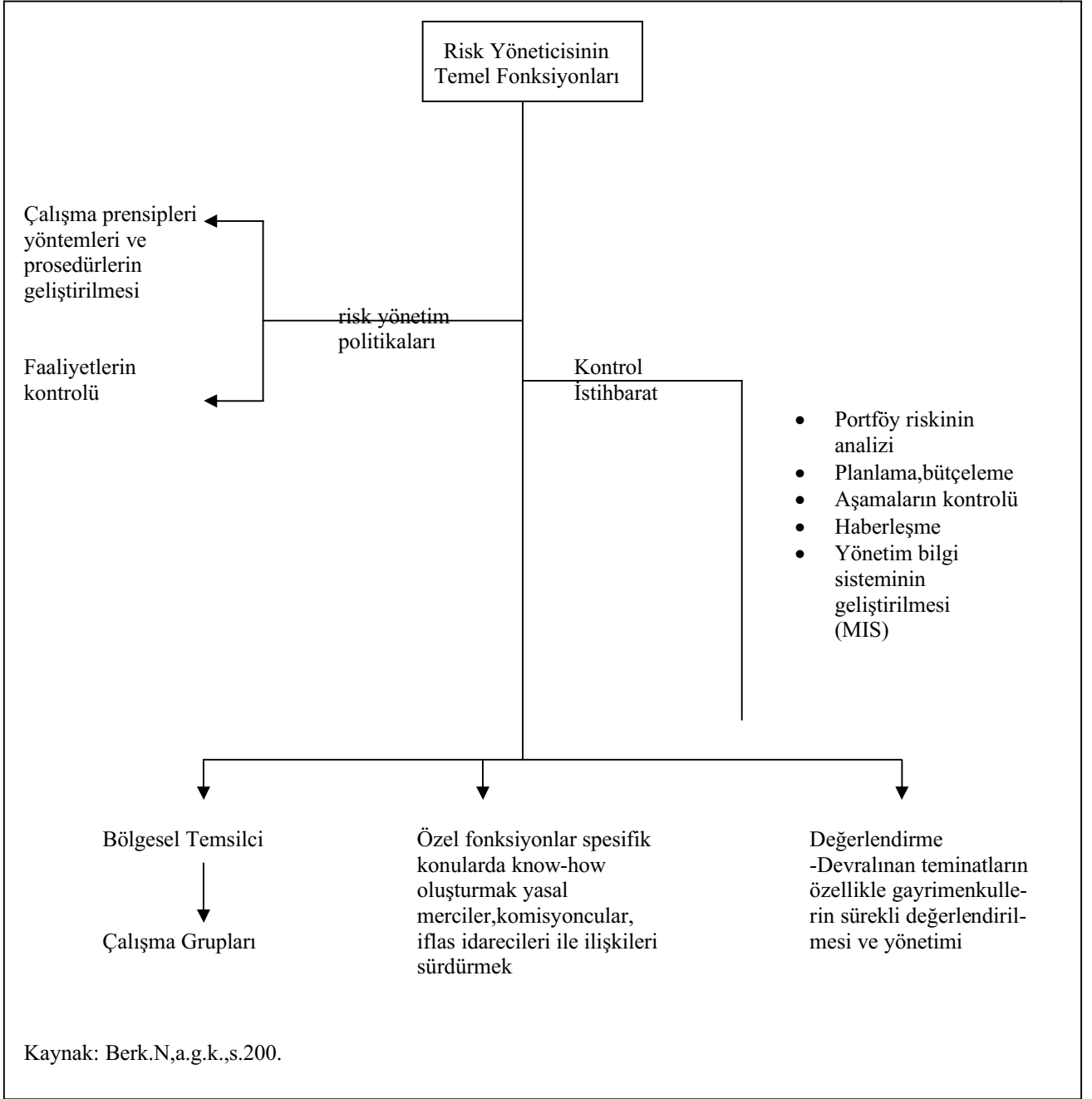
ile ilgili bilgi veren bir grup liderinin altında çalışan en az üç en çok beş üyeden oluşur. Kredi izleme grubunun organizasyonu ve temel fonksiyonları aşağıdaki şekillerde sunulmaktadır.

ŞEKİL VII: Risk İzleme Grubunu Organizasyonu

Kaynak,Berk,N.,a.g.k,s.199.

ŞEKİL VIII: Riskli Krediler Organizasyon ve Yönetim Yapısı

İzleme grubunda senyör ve analist, grup başkanı, ilgi alanlarındaki konularda görüşlerini belirterek, analizler ve önlemlerin oluşturulması konusunda destekler. Gruptaki diğer çalışanlar kredi dosyalarının yeniden düzenlenmesi, incelenmesi, veri sınıflandırma gibi konularda görev alırlar. Bağımsız çözüm grupları belirli alanlarda örneğin, kredinin acil tasfiyesi gibi, uzmanlaşmak zorundadırlar. Çözüm gruplarının çalışma kapasitesi ile ilgili ise, şu ayrımlar yapılabilir:

- Bir grup 50 milyar TL.'nin üstündeki büyük karmaşık kredilerden beş tanesiyle tam kapasite çalışır.
- 50 milyar TL. 'ye kadar olan orta büyüklükteki krediler için bir grubun kapasitesi 30-50 dosya arasındadır.
- 10 milyar TL.'ye kadar olan küçük kredilerde ise bir grup yaklaşık 70-100 arası krediler üzerinde çalışabilir.

Sorunlu kredi belirlendiğinde problem çözümü için hızlı bir kapasite yapılanması gereklidir. Sorunlu kredileri içeren portföy oluştuktan sonra ulaşılması gereken koruma (rehabilitasyon) düzeyi ile çözüm birimlerinin büyüklüğü kararlaştırılmalıdır. Birçok uzun vadeli kredide dosyada problemlili kredinin korunmasına ilişkin kapasite ancak 2-3 yıl sonra bölüm oluşturulduğuna da rastlanmaktadır.⁶⁰

Çözüm grubunun görevinin belli bir süresi dolduğunda, personel planlaması daha önceden dikkate alınmalıdır. Problemlili kredinin korunması bakımından nitelikli uzmanlar çözüm organizasyonu yerine, sağlam ve sürekli görevlerde çalışmayı tercih ederler. Çözüm projesinin bitiminden sonraki mesleki geleceklerinden şüphe duyarlarsa belli bir zaman ile sınırlandırılmış olan bu tür bir işi almakta tereddüt ederler. Bu nedenle çözüm grubunda görev alan kişilere normal zamanlar için güvenilir gelecek sunulmalı ve problemlili kredi organizasyonunda görev almak bankada önemli bir kariyer adımı olarak konumlandırılmalıdır.

Bankanın yasal yükümlülüklerinin belirlenmesi, teminatların doğru değerlendirilip fiyatlandırılması workout grubunun uyguladığı stratejinin başarıya ulaşması için büyük önem taşır. Bu yüzden çözüm birimleri bu konulardaki en iyi uzmanlar, tasfiye yöneticileri hukukçular, gayrimenkul simsarları tarafından desteklenmeli ve bankadaki birimler çözüm organizasyonunun emrinde olmalıdır. Çözüm grupları, korunan taahhüdün cinsine, buldukları yere, sayılarına bağlı olarak veya özel bir fonksiyon olarak ayrı bir şekilde merkezde organize edilmiş olabilir.

Merkezi bir organizasyon, banka oldukça büyük sayıda gayri menkulü üstlendiğinde teminatların yönetimi ve değerlendirilmesi için kurulur. Büyük sınai gayri menkuller birçok durumda çözüm birimi tarafından ele alınıp çeşitli alternatifler değerlendirildiğinde; bu birimin faaliyeti direkt bir müzayededen daha çok kazanç sağlar.

⁶⁰ Droste, K. Mattern, F. Sauter.M. "Problem kredit organisation für das Firmengeschaeft". Die Bank Nr 4. 1994.

4.2.2.1.1. Organizasyon Kültürü

Çözüm biriminin temel amacı, geçmişteki aktif kredi kullandırımını banka çıkarlarını gözeterek sonuçlandırmaktır. Çözüm birimleri herhangi bir nedenle gerekli olduğunda, bankanın ilişkisini kesmekten şüphe duymayacağı krediler üzerinde durmalıdır.

Kredilerin geri dönmesi için çözüm birimlerinin kurumsal müşterilere mutlaka katı davranması gerekmez. Başarılı bir sonuç için katı bir davranış tarzından ziyade doğru bir strateji gerekir. Çözüm birimleri olabildiğince hızlı bankanın üzerine aldığı riski azaltıcı ve taahhüdün geri dönüşünü garantiye alan bir strateji yürütmelidirler. Birçok durumda bu; banka ve müşterinin birlikte çalışmaları ve müşteri ilişkilerinin devamı anlamına gelir.

Problemler için temel koşul, müşteriden gerekli teminatları alarak beklenmeyen hileli davranışlar ve ihtilafli durumlara karşı krediyi güvenceye almaktır. Bu ise sadece başarılı ve sağlıklı bir kültüre sahip bir organizasyonda gerçekleşebilir. Etkin çözüm birimleri kusursuzca geliştirdikleri bu kültürü organizasyon içinde olduğu gibi müşteri ilişkisine de taşırlar:

- Müşteriye karşı alacaklı yerine mal sahibi konumu: Kredinin geri ödenmesi için gerekli olan tedbirler, kredi taahhüdünün finansal olarak yeniden yapılanmasına dayanır. Bunlar mal sahibinin yapabileceği bütün hareketlere karşı alınan tedbirlerdir. Gayri menkullerin satışı, geri ödeme için düşünülebilecek bir davranış alternatifidirler. Kredi işlemlerinde küçük marjlarla çalışılmasına rağmen workout işlemleri için marj %100'dür.
- Banka içinde patron özelliği: Birimler geleneksel kredi organizasyonun yerine belirli ve kuvvetli bir kültür sağlarlar. Kredi uzmanları itinalı ilişkiler kurulması ve kontrol ederek yanlışlardan kaçınma yönünde motive edilmişlerdir. Banka açısından önemli olan kararlar çoğu zaman belirsizlik altında alırlar. Riski minimum kılmak bakımından alışılmadık yolları da kullanabilen güçlü ve başarıyı amaçlayan bir yapılanmaya gidebilirler.

Böyle bir kültür, problemler için kredinin başarılı bir şekilde korunması için gereklidir. Bu yüzden geliştirilmesine önem verilmelidir. Kredi gözetim birimlerinin verimi ve motivasyonu, üyelerin seçimindeki titizlikle ve dikkatli yönetim ile garantiye alınmalıdır. Özellikle Kuzey Amerika'daki bazı bankalar krediden geri dönen paya göre prim sistemi uygulamaktadırlar. Bazı bankalar ise, daha da ileri giderek gözetim organizasyonunu bir kar merkezi haline dönüştürmüşlerdir.

Problemlı krediler bankaya geri döndüğünde firma kredi organizasyonu tarafından elde edilecek kazanç üzerinden hesaplanan bir transfer ücretiyle devredilir. Bu transfer ücreti kredinin izleme birimi kurulmadan önceki geri dönüş payına göre ya da izleme organizasyonu ile firma kredi organizasyonu arasındaki diyaloga göre belirlenir. Bununla birlikte Amerika'dakine benzer problemlı kredi için transfer ücretlerinin belirlendiği etkin bir sistem henüz Avrupa'da ve Asya'da gelişmemiştir.

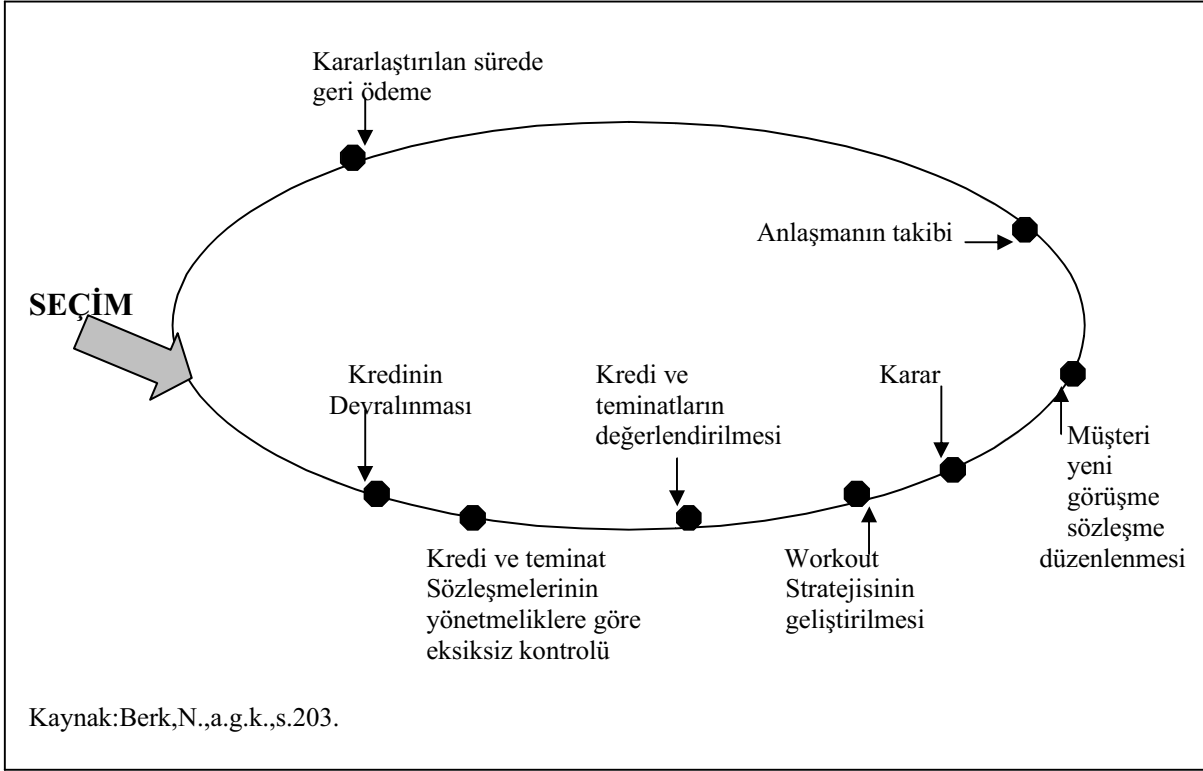
Problemlı kredilerin transfer ücreti ya da kredi değerleriyle devri kredi kurumunun bulunduğu finansal pazarın kültürüne bağlıdır. Transfer ücreti üzerindeki uzun tartışmalar problemlı kredi ile ilgili işlemlerin gecikmesine hiç bir durumda yol açmamalıdır.

4.2.2.1.2. Problemlı Kredileri İzleme Süreci

Problemlı kredinin belirlenebilmesi için standart ölçüler olmalıdır. Söz konusu ölçüler daha önce belirtilen risk derecelerinden oluşturulabilir. Ayrıca zaman kaybetmeden saptanabilmesinde amaca uygun bir erken uyarı sisteminin oluşturulmasının önemi küçümsenemez.

Müşterinin problem oluşturması hesapların işleyişinden, kötüleşen ekonomik ilişkilerden, firma iç ve dışındaki olumsuz gelişmelere (yönetmel sorunlar, pazardaki güçlükler, rekabet şartları v.b.) ait erken uyarı sinyallerinden anlaşılabilir. Bu işaretleri doğru algılayabilmek, her şeyden önce büyük bir dikkat gerektirir. Kredi yöneticilerinin sahip oldukları deneyim, geleceği öngörme yetenekleri ve müşterinin dikkatle izlenmesi tamamlayıcı unsurlardır. Sorunlu kredinin şartlarına, firmanın özelliklerine göre sinyaller zayıf veya güçlü olabilir. Firmanın durumunu doğru elde edebilmek için aşağıdaki unsurlar gelişmiş ve sistematik olarak düzenlenmiş olmalıdır.

ŞEKİL IX: İzleme Grubunun Problemlı Kredıleri Gözetım Sürecı

- KOBİ'lerin kayıtlarından erken uyan sinyalleri alabilmek için bankalar hesap izleme modelleri oluşturmalıdır. Firma müşteri temsilcileri sistematik olarak bu gözlemler üzerinde çalışmalı ve olumsuz sinyallerin tekrarlanması durumunda bir çözüm biriminin krediyi devralıp, almaması gerektiğine karar vermelidir.⁶¹
- Dönem sonu değerlerinden erken alınan sinyaller çeşitli modellerle desteklenebilir. Böyle bir modele hatalarının oluşumu ödeme güçlüğüne düşmeden iki ya da üç yıl önce büyük isabetle tespit edilir.
- Yönetim, pazar ve rekabet ortamındaki olumsuz gelişmeler kural olarak kredi probleminin oluşmasındaki temel nedendir. Söz konusu problemler öncelikle müşteri temsilcisi tarafından tespit edilmelidir. Müşteri temsilcisi krediyi koruma sorumluluğu içinde gerekli olduğunda tedbirler geliştirmeli veya gerekli ise; çözüm organizasyonunu harekete geçirmelidir.

Bu üç enstrümanın sistematik ve objektif birleşimi bankanın problemlı krediler konusundaki başarısını artırır. Ayrıca problemlı kredinin saptanmasına ilişkin sistematik

⁶¹ K. Droste, F. Mattern, M. Sauter. "Problem kredit organisation für das Firmengeschäft", Die Bank Nr 4, 1994.

yazılı bir prosedür problemlili duruma öncelik verilmesini ve tahsilini kolaylaştırır. Uygulamada kredilerin seçiminde kontrol listeleri kullanılmaktadır.

Kredilerde etkin izleme sistemi oluşturulmasının amaçları:

- Kredi yönetiminde izleme ve kontrol etkinliğini sağlamak,
- likiditeyi korumak: Bankanın plase edilmiş kredilerinin mobilitesi sağlanarak kısa sürede geri dönmeleri için ortam hazırlamak.
- karlılığı arttırmak,
- aktif kalitesini iyileştirmek: finansal yapısı bozulmamış başarılı ve geleceği iyi olan firmalardan oluşan portföy oluşturmak.

Banka tarafından tahsis edilen kredilerin izleme sürecinde amaç, kredi riskinin kontrol altında tutulmasıdır. Kredi riski, bir kredinin vadesinde ödenmemesi ya da nakde dönüşen banka taahhüdünün anında tahsil edilmeme olasılığı olarak tanımlanabilir.⁶²

Kullanılan kredi için izleme süreci tutarının düzeyine göre daha büyük önem kazanmaktadır. Banka organizasyonu içinde kredi izleme fonksiyonu şube bazında gerçekleştirilir. Güncel izlemede müşteri firmanın şube veya genel merkezle olan günlük işlemleri izlenir. Bu nedenle kredi kurumunun şube sayısına göre izleme bölgesel veya şube grupları esas alınarak gerçekleştirilir. Genel merkezde kredi izleme bölümündeki her çalışan sorumlu olduğu şubelerin tahsis ettikleri kredileri bilgisayar vasıtasıyla takip eder. Takip esnasında dikkat edilen ana noktalar: Müşterinin kredinin ana para ve faizlerini zamanında ödeyip ödememesi teminat, şartlarını tam olarak yerine getirip getirmemesi, yeni kredi talebinin olup olmaması gibi hususlardır. Herhangi bir müşteri firma ile ilgili olumsuz bir durum söz konusu olduğunda öncelikle krediyi tahsis eden yönetici ile temasa geçilir.

İşletmelerde yoğun bir biçimde dış kaynak kullanımı yüzünden genel olarak artan işletmecilik riskinden kredi kurumlarının da büyük ölçüde etkilenmesi kaçınılmazdır. Böylece, kredi işlemleri için genel ekonomik koşullar giderek kötüleşmekte ve doğrudan kredi riskinin artmasına yol açmaktadır. Değişen risk durumu ile kredi işlemlerinin bir bölümü bankaların özel önem vermelerini gerektirmekte ve tehlikeli işlemler haline almaktadır. Böylece sorun oluşturan kredilerin yoğun ve ayrıntılı bir biçimde izlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Geçen yıllara oranla zor durumdaki işletmelerle ilgilenmek bakımından sistematik bir biçimde müşteri ilişkilerini sürdürecekt birimler bankalar için yeni maliyetlere neden

⁶² Özgül,S.,“Kredilerde Güncel İzleme ve Karşılıklar Kararnamesi Uygulama El Kitabı“ , Pamukbank Eğitim Yayınları, No.17.

olmakta, bu açıdan örgütsel yapıda çözüm aranması gerekmektedir. Sorun oluşturan müşterilerin önemli bir bölümünün küçük ve orta ölçekli işletmeler olması bankalarda finansal kaynak sorunu da etkisini göstermektedir.

Krediler organizasyonunda en çetin konuyu, müşterilere kullandırılan kredilerin izlenmesi oluşturur. Bununla birlikte uygulamada bir kredinin batışından önce belli bir yaşam eğrisi izlediği saptanmıştır. Günümüzün pazar koşullarında aslında problemsiz krediler azınlıkta kalmaktadır. Bu gelişmeler gözönüne alınarak zararın azaltılmasını hedef alan müşteriye başarısızlıktan kurtarma yolları aranmalıdır.

Tehlikeli kredi işlemleri için özel bir izleme grubu oluşturulmasındaki temel düşünce, tıptaki bir karşılaştırma ile açıklanabilir. Zira hasta insanlar gibi çürük krediler de tedaviye gereksinime duyarlar. Burada genellikle bir yoğun bakım istasyonunun işlevleri yerine getirilmektedir. Kan dolaşımı ve nefes alma faaliyetleri sürekli kontrol altına alınmakta ve gerektiğinde serumla hastanın yaşamını sürdürmesine çalışılmaktadır. Müşteri işlemlerinde bu hedeflere ulaşabilmek için kredi izleme grubu aşağıdaki görevleri yerine getirmektedir:

- Bölüm içi merkezi karar organlarından gelen ve bölüm dışı şubelerden doğan işlemlerdeki risklerin belirlenmesi.
- Müşteri ziyaretlerinde şubelerin, müşteri ile ilgilenen temsilcileri desteklemeleri.
- Kredilerin kurtarılmasına ilişkin önerilerin geliştirilmesi.
- Problemlı krediler komitesinin oluşturulması ve çabalarının koordinasyonu.
- Önlemlerin ve diğer yaklaşım şekillerinin saptanması.
- Kararlaştırılan önlemleri ve bu önlemlerin kontrolünün yerine getirilmesini özendirme.

Çalışma grubunun üyeleri problemlı kredilerin kurtarılması ile sürekli ilgilendiklerinden, burada özel bir "know-how" oluşmaktadır. Grupta yer alan personel, zaman akışı içinde edindikleri bilgi ve deneyim sayesinde sorun çözümüne ilişkin şubelere çok değerli yardımlarda bulunabilirler. Problemlı kredilerin ayrıca izlenmesi, normal kredileri değerlendiren krediler bölümünün işini de hafifletmektedir. Problemlı krediler için özel uzmanlar grubunun oluşturulması bankanın krediler bölümünde kapasite kullanımına önemli üstünlükler sağlar.

Kazanılmış müşteriye., bankaya bağlamak yoğun bir ilgiyi gerektirmektedir. Doğal olarak bankanın müşteri temsilcisi ile kredi müşterisi arasında zaman akışı içinde, genellikle iş ilişkilerinin yoğunlaşmasına temel oluşturacak kişisel bir ilişki ortamı da doğmaktadır. Ancak bu özel ilişki ortamının dozunu iyi ayarlamak gerekir. Zira ilişkilerin bireysel olarak

aşın yoğunlaşması, çeşitli nedenlerle, "işletme körlüğü" olarak adlandırılan müşteri temsilcisinin. firmanın ekonomik açıdan kötüye gidişini gösteren sinyalleri zamanında görememesi ya da görmek istememesi gibi sakıncalı bir sonuca da yol açmaktadır.

Müşterinin kredilendirilmesi açıkça tehlikeli görülüyorsa, kredi kurumunda uzmana karşı alınacak katı önlemlerden işletmenin de olumsuz etkilenmesi beklenir. Bu durumda görevli uzmanının yerine bir başka kredi analisti, ya da organın çözüm olanaklarını araştırarak şekilde müşteri ilişkilerden sorumlu tutulması (şube müşteri temsilcisi ya da kurtarma uzmanı), banka ve müşteri açısından daha iyi sonuç alınmasını sağlayacaktır. Bu konuda müşteriye iyi tanıyan ve onunla karşılıklı güven içinde olan bir başka uzmanın mesleki bilgisinden de yararlanılabilir. Ancak batı bankacılığında sıkça uygulanan temel prensip bu durumda işlemin müşteri ilişkilerini şube müşteri temsilcisinin de yer alacağı şekilde yürütülmesidir. Zira müşterinin ticari ve teknik yapısını sürekli izleyen temsilci. bu konuda da performansını ortaya koyması beklenir.

Şüpheli kredilerin problemlı kredilere transfer zamanını belirleme sorumluluğu, kredi izleme grubundadır. Problemlı hale gelen müşterilere, kurtarma uzmanlarının onayını almadan herhangi bir yeni kredi sunulamaz, açılmış kredi limitleri kullanılamaz. Belirli bir büyüklüğü aşan kredi işlemlerinde, prensipler ve önlemler ile ilgili kararlar özel bir kurulun alması daha uygundur.

Problemlı krediler kurulunun temel hedefleri, ticari bağlantılardan ortaya çıkan riski azaltıcı önlemler almaktadır. Kredi kurumu için ortaya çıkan riskler görüşülerek, zor durumdaki işletmeye yeniden işlerlik kazandırmak için kurul gerektiğinde kredilerin bir bölümünden vazgeçme ya da tahsili geciktirme kararı alabilir. Kurul sözgelimi kredilerden sorumlu genel müdür (ya da yardımcısı), muhasebe (finansman) bölümü yöneticisi, hukuk bölümü yöneticisi, kredi analiz ve değerlendirme bölümü yöneticisi gibi üyelerden meydana gelebilir. Kurul toplantılarına bankanın müşteri temsilcisi çağrılarak alınacak önlemler konusunda kendisinden bilgi alınır ve kararlara katılması sağlanır. Böyle bir kurul oluşturmanın en önemli yararı, problemlı kredilerin gerek işletmecilik ve gerekse yasal açıdan analiz edilmesi ve rehabilitasyon yollarının araştırılmasıdır. Bu yaklaşımların sentezi, sorunlu müşterileri olanaklara göre yeniden karlı kredi ilişkileri şeklinde gelişmesini sağlayan uygun kararlara temel oluşturulmalıdır. Kurul belirli aralıklarla toplanarak (haftada ya da iki haftada bir) farklı konularda kararlar almalıdır. Alınacak kararlara şu örnekler verilebilir:

- Tehlikede olduğu bildirilen işletmenin gerçek durumunun saptanması, tehlikeden kurtarma olasılığı ve böyle bir yola başvurmadan işletmenin kendi olanakları ile kurtulma şansının araştırılması,
- Tehlikede olduğuna karar verilen kredi için düşünölen kurtarma önlemleri, önlemlerin süresi ve kim tarafından gerçekleştirileceği,
- Ekonomik açıdan herhangi bir kurtarma şansı görölemeyen işletmelere verilen krediler için yasal izleme süreci için hukuk bölümünün harekete geçirilmesi.

4.2.2.2.Problemlili Krediler İçin Erken Uyarı Sistemi

Problem oluşturan krediler ile kredi kullanan işletmenin finansal yapısının ana para taksit ve faizlerini ödeyememesi şeklinde karşılaşmaktadır. Böyle bir zarar tehlikesi aşağıdaki şekillerde ortaya çıkmaktadır:⁶³

- Çok sayıda içsel ve dışsal nedene dayanan başarısızlık kaynaklarının işletmelerde yol açtığı teknik ve finansal olumsuzluklar,
- tahmini yatırım maliyetleri ve başarı bekleyişlerinde temel sapmalardan dolayı kredi ile finanse edilen projenin maliyet ya da gelirler bakımından olumsuz sonuçlanması,
- krediye güvence oluşturan varlıkların değer kaybı sonucu ortaya çıkan olumsuzluklar (teminatların değer kaybı).

Tehlikeli işlemlerle etkin bir ilgilenme sistemi için karar organları çeşitli noktaları erken uyan göstergeleri olarak kabul edebilirler. İşletme durumunun kötüleşmesinde aşağıdaki göstergelerin uyarıcı nitelikte olduğu kabul edilebilir:

- Kredi limitlerinin aşılması ve sürekli borçlanma isteği,
- kalıcı nitelikteki likidite güçlükleri,
- senet protestoları,
- karşılıksız çek düzenlenmesi,
- satışlarda sezona bağlı olmayan gerileme ve dalgalanmalar,
- satıcılar ya da bankaların uyarılan araya girmeler (müşteri şikayetleri) ,
- sözleşmelere ve ödeme sürelerine uyulmaması,
- pazarlama güçlükleri, ödemelerin durması, şikayetler şeklindeki olumsuz

⁶³ Schmoll, A., "Betreuungsorganisation bei gefährdeten Engagement". ÖBA 1/1985.s.3: Festlegung und Überwachung;a.g.k., s. 13.

enformasyon,

- finansal tabloların zamanında düzenlenmemesi ya da sunulmasının geciktirilmesi,
- firma sahiplerinin özel yaşam ve davranışlarındaki değişimler ve firma gelirleri ile orantısız yaşam biçimi.

Bu tür sinyallerin görülmesi halinde, kredi işlemi ya da müşteri ile özel olarak ilgilenilme ve buna uygun örgütsel koşullar hazırlanması gerekir. Batı bankacılığındaki uygulamada en çok görülen ilgilenme biçimi aşağıda incelenmektedir.

4.2.2.3.Problemlı Kredileri Kurtarma Önlemleri

4.2.2.3.1.SistematiK Veri Derleme

Problemlı kredilerin karmaşık bir durum göstermelerinden dolayı, acele kararlar almak yerine öncelikle sistematiK bilgi derlemek ve bunları değerlendirmek yararlı sonuç verir. Kesin karar almadan önce özenle bir durum değerlendirilmesi yapılarak aşağıdaki sorulara yanıt aramalıdır:

- Problemlı kredilerin ve bununla ilgili giderlerin düzeyi nedir?
- Sunulan teminatlar hangi ekonomik değere sahiptir?
- Teminatların yasal açıdan sağlamlığı nedir?
- Müşterinin önceden sunduğu finansal tablo ve belgelerinin (bilanço, gelir tablosu v.b.) güncel durumu nedir?

Bu sorunlar yanıtlanarak, kullanılan kredinin teminatsız kalan payı hesaplanır. Bu pay en olumsuz koşullarda kredinin ne oranda geri dönmeyeceğini aydınlatır ve bankaya kazandırılması için alınacak önlemlerin maliyetinin belirlenmesine ışık tutar.

4.2.2.3.2.Müşteriler ile Görüşme

Uygulama deneyimleri problemlı kredilerin bankaya yeniden kazandırılmasında müşteri ile sürdürülen görüşmelerin önemini ortaya koyar. İşletmenin ekonomik sorunlarının görüşülmesinde, işletme sahip ve yöneticilerinin yönetim ile ne oranda ilgilendikleri, finansal kaynakların kullanım ve planlama yeteneği ile işletmenin gelecekteki görüntüsü belirlenir. Böylece kredi uzmanları işletmenin ticari ve sektörel kalitesi hakkında ilk bilgi ve izlenim edinirler. Bunun yanı sıra müşterinin kişisel özellikleri ve temel davranışlarını belirlemede de müşteri görüşmeleri önemli bir bilgi kaynağıdır. Böylece kredi uzmanı görüşmelerde müşterinin karakteri ve güvenilirliğini belirleme fırsatı bulur. Bu subjektif etkiler müşterinin şimdiye kadar ki ödeme alışkanlıkları hakkındaki ticari ve banka bilgileri ile tamamlanır.

Müşterinin güvenilirliği, işbirliği eğilimi, açıklığı, dürüstlüğü ve işletmenin zor durumdan kurtarılması için gerekli ön koşulları oluşturmaktadır. İşletmenin kişisel çabaları da önemli bir rol oynar. Bankacılıktaki uygulama deneyimleri, problemleri kredi ilişkilerinde farklı müşteri tiplerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır:⁶⁴

- Problemleri kredilerdeki ilk tipi, içinde bulunduğu kritik durumun farkında olmayan işletmeler oluşturur, çoğu kez bu tür firmalar da yeterli bir muhasebe ve kontrol sistemi bulunmamakta, dönemsel faaliyet raporları gecikmeli olarak düzenlenmektedir.

Muhasebeden yönetim aracı olarak yararlanılmamakta, bu yüzden işletme sahibinin de işletmenin ekonomik durumu hakkında bilgisi bulunmamaktadır. KOBİ'lerde birçok fonksiyonlar işletme sahibinde birleştiği için, burada yönetime gereken önem verilmeyip, sistematik planlama ve organizasyonun yerini daha çok geleneksel uygulamalar, bilinçsiz ve hazırlıksız davranışlar almaktadır. Bu tür işletmelerle görüşmelerin ilk hedefi, işletme sahibine içinde bulunulan durumun ciddiyetini göstermektir.

- Yukarıda özellikleri sunulan işletmelerin aksine, sorun oluşturulan ikinci tip işletmelerde "işletme sahibi ya da yöneticileri, içinde bulunulan kritik durum hakkında tamamen bilinçlidirler. Bu işletmeler finansal durumun sağlaştırılması için en uygun koşulları oluşturmaktadır ve amaca ulaşmak için kredi ve işletmenin kurtarılmasında banka ile ortak çalışmaya hazırdırlar. Bu durumdaki işletmelerle yapılacak görüşmede süratle farklı çözüm önerileri tartışılarak, gerekli önlemlerin planlanması ve yürütülmesine geçilir. Bu önlemler içinde ek kredi sunulması da yer alır.
- İşletmelerin finansal yapılarının kötüleştiği problemleri kredi durumlarında, müşteri ile banka ilişkileri denemeye tabi tutulur. Üçüncü grupta ise, ortak çalışma eğilimi bulunmayan ciddi bir sorun oluşturan işletmeler yer almaktadır. İş ortağından beklenen açıklık yapıcı iş birliğine hazırlık bu tip işletmelerde artık söz konusu olmamaktadır. Burada ortaya çıkan temel özellik kişilik zayıflıkları "karakter (moralite) eksikliği", genel kavramıyla özetlenebilir. Bu tür işletmeler kriz durumlarında sorumsuzca davranışları ile yasalara aykırı davranmakta (sözgelimi çifte ciro ve senet üzerinde oynama v.b.) ve sonunda pişmanlık duymamakta, ya da bu tür davranışlara son vermek için gerekli çabayı göstermemektedirler. Kredi

⁶⁴ SCHMOLL. Betreuungs-organisation...a.g.k.,ss. 7-8.

kurumlan açısından en zor olan bu durumda görüşmenin konusunu, sorunları yasal açıdan ortaya koymak oluşturur. Ayrıca bu durumdaki müşteriler için yasal izlemenin çoğu kez kesin kaçınılmaz olduğu da belirtilmelidir.

4.2.2.3.3. Müşterinin Finansman Planının Hazırlanması

Son zamanlarda bankaların küçük ve orta ölçekli işletmelerin dışsal finansman bölümü olma özellikleri giderek artmaktadır. Likidite dar boğazlarına bağlı işletme krizlerinin yoğunlaştığı durumlarda bunun önemi daha da artmaktadır. Bu durumda dışsal finansal danışmanlığın temel işlevi; harcama ve girişlerin düzeyi ve gerçekleşme zamanını olabildiğince gerçekçi bir biçimde tahmin ederek, işletme ile ortak bir finansman planının düzenlenmesidir. Ancak uygulamada bu işbirliği sonucunda karmaşık tahmin yöntemlerine başvurmadan, işletme içi olaylara yabancı olmaları nedeniyle fazla ayrıntıya girmeden ödeme akımlarının yönetimi bakımından desteklemek amaçlanmaktadır.

Ödemeler akımının giriş ve çıkışlarını kontrol etmek de işletme ile yakın ilişkileri gerektirmektedir. Uygulamada ödemeler akımının yönetiminde bankalar, işletmelerin sunduğu verilerle yetinmektedirler. Ancak finansal durumun basitleştirilmesinde bazen kredi kurumlarının ilgilenmeleri de gerekli görülebilmektedir. Burada sözgelimi aşağıdaki eylem olanakları düşünülebilir:

- Kredi sürelerinin uzatılması,
- taksitlerin ertelenmesi,
- faiz ertelenmesi ya da faizlerden vazgeçilmesi,
- faiz oranlarının yeniden ayarlanması,
- faiz maliyetinin işletmenin ödeme gücüne uyarlanması ve
- kredi anapara taksitlerinin bir bölümünden vazgeçilmesi.

İşletme ile yakın ilişkilerin sürdürülmesi aşamasında bankalar işletme yönetimine doğrudan karışmadan rasyonelizasyon önlemlerini özendirmekte ve desteklemektedirler. Batı bankacılığındaki uygulamalar, zor durumdaki işletmelerin bağlantılı oldukları şubenin aracılığı ile banka ve işletme arasında finansal planlamada işbirliği kurduktan sonra sağlanan finansal kolaylıklarla işletmenin finansal durumunun düzeldiğini göstermektedir.

4.2.2.3.4.Finansal Yapının Güçlendirilmesi

Finansman planı işletmenin sadece bir bölümü olan finansal olaylarla ilgilenirken, emel hedefi kredinin kurtarılmasıdır. Oysa sağlamlaştırma tasarısı işletmenin sürekliliğini korumaya çalışmaktadır. Müşterinin başarısızlığına yol açan nedenlerin de açıkça saptanması gerekir. Sağlamaştırma planının temel koşulu işletmenin durumunun bir dereceye kadar da olsa düzeltilmesi için gerçekçi fırsatların ortaya çıkartılmasıdır. Bu sorunlara açıklık kazandırıldıktan sonra, çözüm olanaklarının araştırılmasına başlanabilir.

Ekonomik koşulların işletme özünde aşınmalara neden olması, sektör ve banka açısından önemli bir müşterinin finansal kaynaklarla desteklenmesini gerektirir. Burada işletmenin krizi aşabilmesi için ne gibi yolların bulunduğu araştırılır. Bunun için hedeflerin ve işletmeyi kurtarma yolunun açık ve kesin olması gerekir. Bu bakımdan önce işletme kaynakları ve gerekli dış kaynak fonlarının tutarının belirlenmesi gerekir.

Sağlamaştırma planının hazırlanmasında kredi kurumları kriz yöneticisi rolünü üstlenmeden sadece koordinasyon işlevini yerine getirmelidir. İşlemin başarısı için işletme yönetiminin önerdiği bir modele banka finansal destek ve teknik bilgi yardımıyla bulunarak işlevini yerine getirir. Ayrıca sağlamaştırmada bankanın öncü rolü oynaması işletmeden alacaklı durumunda olan diğer işletmelerin zarar görmeleri halinde banka imajının olumsuz etkilenmesine yol açabilir.

Bu sakıncayı gidermek bakımından, işletme analizi ve sağlamaştırma planının geliştirilmesi için bir danışmanlık kuruluşunun yardımına başvurulabilir. Bu danışman, statünün düzenlenmesi ve sağlamaştırma planı ile ilgili sorunlarının açığa çıkarılması ile görevlendirilir.

İşletmeleri sağlamaştırma gereksinmesi saptandıktan sonra, sağlamaştırma yeteneğinin ortaya konması gerekir. İşletme krizinin nedenleri ve bu krizin aşılması için gerekli önlemler işletmelerin yapısı ve içinde buldukları duruma göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığa karşın işletmelerin rehabilitasyonu kriterlerine her zaman gereksinme duyulur. İşletmeler hakkında ekonomik açıdan yargı yürütülmesi derlenen bilgilerin tür ve kapsamının farklılığını ve güvencesini değerlendirmeye bağlıdır.⁶⁵

Bankanın işletmeye gerekli finansal kaynak desteğini ivedi olarak sunabilmesi için düzeltici önlemlerin sonuçlarının daha kısa sürede işletmenin varlıkları iyice yok olmadan alınması sağlanır.

⁶⁵ Wanik,O.,”Kriterien der Aanirungsfahigkeit von Unternehmen”.Innovationen im Kreditmanagement,hrsg.von.H.J.Krümml und Bernd Rudolff,Frankfurt an Main,1985,s.212.

Finansal yapının güçlendirilmesinde temel koşul, işletmenin içinde bulunduğu duruma düşme nedenlerinin açıkça belirlenmesidir. Zira bankanın sunacağı yeni fonlarında tıpkı eskileri gibi geri dönmeme olasılığı vardır. Başarısızlık her şeyden önce geçici olmalıdır. İşletmenin ürettiği malları karşı ekonomide genel bir talep gerilemesi ya da işletmelerin sunduğu mal ve hizmetlerin demode olması halinde bankanın sağlayacağı finansal kaynak veya danışmanlık desteğinin önemli bir yararı olmayacaktır. Ancak talep gerilemesinin üretim teknolojisinin eskimesinden kaynaklanması halinde işletme kısa sürede pazar payını arttırarak eski konumuna gelebilir. Bununla birlikte işletme başarısızlığına yol açan birincil nedenler genellikle örtülüdür ve bunlar ancak ayrıntılı bir araştırma sonucu ortaya çıkarabilir. Farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkarılabilecek işletme başarısızlığını gidermede şu noktalara özenle uyulması bankalara üstünlük sağlar:⁶⁶

- İşletmenin içinde bulunduğu durumun nedenleri analiz edilmeden işletmenin başarısızlığını giderme önlemlerine başvurulmalı, her şeyden önce işletmenin finansman gereksiniminin karşılanması ile kurtarıma olanakları orantılı olmalıdır.
- Finansal yapının sağlamlaştırılması planı için başlangıç durumunun iyi tespit edilmesi vazgeçilmez bir koşuldur.
- Başarısızlıktan kurtulma yolunun analizinde belirli reçeteler söz konusu olmayıp, çeşitli durumların özellikleri belirlenerek, kurtarma planı adım adım yürütülmelidir.

İşletmenin içinde bulunduğu güçlüğü atlatılabilmesi için gerekli koşul, hedef ve planlarını ayrıntılı bir biçimde bankaya savunmasıdır. Sunulan hedef ve planlara dayanarak banka gerekli önlem ve önerileri karşılıklı görüşme fırsatı elde eder. İşletmenin aldığı kararların subjektif özellikli olduğu düşünülürse, banka işletmeyi dışardan değerlendiren bir kara organı olarak, alınacak kararların objektif bir nitelik kazanmasını sağlar.

Banka işletmelerin durumunu değerlendirdikten sonra sunulacak sağlamlaştırma önerileri arasında sözgelimi değerlendirme ve amortisman yöntemlerinin değiştirilmesi, yöneticilerin değiştirilmesi, işletme tesisleri, yönetim büroları, işletme personelinin değiştirilmesi, gerektiğinde finansal kiralama (leasing) önerilerek öz sermaye yükünün hafifletilmesi yer alabilir. Ayrıca üretim yapısını değiştirilmesi, kullanılmayan varlıkların elden çıkarılması, satın alma pazarlarında yeni kolaylıklar v.b. önlemlerin gerektirdiği finansal kaynaklarını da göz önünde bulundurarak sağlamlaştırma konusunda karar alınır. Zira sağlamlaştırma yeteneği, sağlamlaştırma kararı için en önemli koşulu oluşturmaktadır.

⁶⁶ Wanık,a.g.k.,s.217.

Banka ve işletme arasında alınacak sağlamlaştırma kararı işletme sahipleri ya da diğer bankalar, satıcılar, alıcılar, rakipler işletme çalışanları ve kamu kuruluşlarının farklı destek ve tepkilerine de yol açacaktır. Karar, aynı zamanda bir değerlendirme sorunudur. Bu açıdan iyi bir fayda maliyet analizini gerektirir.

SONUÇ

Bankalar, ekonomik sistemin üzerine bina edildikleri, genellikle ülkedeki fonları toplayan, fonları ihtiyaç sahiplerine ve yatırımcılara tevzi eden, böylece ekonominin kan dolaşımını sağlayan en önemli kurumların başında gelmektedir. Her ülkede ekonominin duyarlı kesimi olarak kabul edilen kredi piyasasında faaliyet gösteren bankalar, ulusal ve uluslar arası düzeyde hayati önemi olan, hayati fonksiyonları icra ederler ve ekonomilerde genel ekonomi politikasının vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmişlerdir.

Ticaret Bankaları; kısa ve orta süreli para piyasasında faaliyet gösterirler. Bankaların firmalara sağlamış oldukları krediler, firmalar açısından genellikle marjinal nitelikte olduğundan, bu kredilerin etkileri, firma bilançolarının gözüken tutarların çok üstünde olabilir. Bankalar tarafından kredilendirilen firmalar, genel olarak işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak, belirli dönen varlıklarını özellikle stoklarını ve/veya müşterilerden olan alacaklarını finanse etmek için kısa süreli banka kredilerine başvurular. Ticaret bankaları ise en önemli kısa süreli kredi kaynaklarıdır. Bankalar genellikle fonları yurt dışından sağlayarak krediye dönüştürmekte ve böylece kar elde etmektedirler.

Çok uluslu bankalar piyasaya girdikleri her ülkede bir rekabet ortamı oluşturmaktadırlar. Böylece, özellikle Türkiye’de bankaların geçmiş dönemde kolaylıkla sağladıkları düzeyde kar elde edebilmeleri giderek zorlaşmakta, çetin bir rekabet sonucu kar düzeylerini sürdürebilmektedirler. Böylesi bir rekabet ortamında ise karlılığı sürdürebilmenin temel koşullarından birisi, ellerindeki fonları etkin kredi portföyleri halinde kullanarak optimum verimliliğe ulaşmalarıdır.

Risk yönetimi, finansal kurumlarda bir tür kalite kontrol işlemidir. Risk yönetimi portföy yönetimin doğal bir uzantısıdır. Son senelerde kredi riski konusunda yoğun çalışmalar yapılmış ve halen yapılmaktadır. Bunların bir çoğu henüz büyüme aşamasında olup pratik kullanımın çok ötesindedir. Ancak çalışmaların tek ortak noktası, hepsinin likit ve gelişmiş piyasaları kapsamasıdır. Likit olmayan ve az gelişmiş piyasalardaki davranışlar konusunda elimizde fazla bulgu yoktur.

Her ne kadar modeller ve risk önleme yolları olsa da finansal kurumları etkileyen en önemli gelişme bu araçları kullanacak organizasyonel yapının ve yönetim aşamalarının oluşturulmasıdır. Gerekli verilerin bireysel olarak tutulması şirketler için rekabet gücünü ifade ettiğinden, geçmiş verilerin kalitesi çok önem kazanmasıdır.

Etkin bir kredi portföyü risk yönetiminin temel amacı riske göre uyarlanan getiriyi arttırmaktır. Finansal kurumların kendi içlerinde farklı amaçları olsa da, hepsinin ilk amacı ortakların getirililerini maksimize etmektir. Kredi portföyü yönetiminin diğer üç amacı olarak,

yönetim konsantrasyon riskini, kanuni yükümlülöklere uyumunu ve getiriye zenginleştirmeyi gösterebiliriz.

Banka hizmetlerindeki artış ve gelişme; temel ticari ve endüstriyel kredilendirme sürecinin önemini etkilemiştir. Kredi portföyünün kalitesi ve karlılığı genellikle bankanın başarısının ya da başarısızlığının temel nedeni sayılmaktadır. Banka iflaslarının çoğunluğunda, kredi riskinin getirisinin yanlış değerlendirilmesi sonucunda veya kredilendirme sürecinde izlenmesi gereken temel aşamalar izlenmeden verilen hatalı kredi kararları rol oynamaktadır. Buna rağmen ölkemizde, kredilendirme süreci teoride yeterince incelenmemiştir. Bankalar bugüne kadar kredi başvurularını değerlendirmede klasik kredi analiz yöntemlerinden yararlanarak kredi kararları vermişler ve kredi yönetimi kredilerin tek tek incelenmesi şeklinde yapılarak, krediler arasındaki ilişkiler ya da toplam portföye etkisi dikkate alınmamıştır.

Son yıllarda ise krediler, portföy yaklaşımı ile ele alınmakta ve bir portföy içerisinde kredilerin birbirleriyle ilişkileri ve toplam portföy içerisindeki etkinliği üzerinde durulmaktadır. Bu şekilde geri dönmeyen kredilerin oranı azaltılarak, bankanın kredi riski azaltılmaya çalışılmaktadır.

Çalışmamızda konunun teorik yönü incelenmiş, ticari banka için kredi portföyünün nasıl oluşturulacağı ve kredi riski yönetiminde kullanılan yöntemler anlatılmıştır. Buradaki amacımız, banka tarafından kredilendirilecek fonlardan elde edilebilecek getiriye maksimum kılarken riski ise minimum seviyede tutmaktır.

Bu çalışma ile ulaştığımız sonuçlar bağlamında, ticari bankanın kredi portföyü oluşturulmasına ve yönetimine ilişkin olarak aşağıda sıralanan noktalara önem vermenin yarar sağlayacağını söyleyebiliriz. Bunlar:

- Banka, etkin ve sağlıklı kredilendirme politikası oluşturmalıdır.
- Bankanın kredilendirme politikaları en iyi şekilde uygulayabilecek tecrübeli, yetenekli ve etkin kredi analistleri bulunmalıdır. Aynı zamanda, kredi soruşturmaları için yetenekli uzmanlarla desteklenen çok iyi bir istihbarat mekanizması oluşturulmalıdır. Bu sürede istihbarat süresi kısaltılmalı ve kredi soruşturma maliyeti en aza indirilmelidir. Zira kredi soruşturma ve analiz maliyetinin yüksek olması, bankanın daha az kredi türünde ya da daha sınırlı bölgede uzmanlaşmaya gitmesi ihtiyacını yaratmakta ve bu sebeple kredi portföyünün çeşitlendirilmesinden doğacak yarar azalmaktadır.
- Banka, kredi portföyünün oluşturulmasında ve değerlendirilmesinde portföy yönetimi yaklaşımını klasik analiz ve değerlendirme süreciyle birlikte

uygulamalıdır.

- Kredi yöneticisi kredilendirme sürecinde izlenen temel aşamalara uyarak hatalı kredi kararı verilmesine engel olmalıdır.
- Portföy planlamasını titizlikle yapılması gerekir. Portföy planlaması temelde varlıklar arasındaki getirilerdeki tüm varyans ve kovaryansları ölçmeyi amaçlar. Burada sadece bir kredi riskini veya bir kredi müşteri riskin tek başına ölçmek pratik yarar sağlamaz. Bir açıdan, tüm krediler üzerinde çok büyük etkilerde bulunan olaylar veya ortak faktörlerin belirlenmesini gerektiren bu süreç mal fiyatlarını, faiz oranlarını, döviz kurlarını, nispi işçi maliyetlerini ve ekonomik büyüme oranlarını kapsamaktadır.
- Kredini türleri, kimlere verileceği, miktarları ve fiyatı değerlendirilerek portföy isabetli olarak belirlenmelidir. Amaç, pazardaki etkinliği arttırmak, getirisi yüksek riski düşük kaliteli ürün sunabilmektir. Bu amaçlar doğrultusunda, bankaların fiyat belirlerken ana stratejilerine, pazara ve maliyete bağlı kalarak hareket etmeleri banka yöneticilerini başarıya ulaştıracaktır.
- Bir ya da daha fazla faktöre bağlı risklerin korelasyonunun varlığı halinde zayıf krediler, portföy planlama sürecinde ekstra ağırlığa sahip olmalıdır. Zira, bu tür kredilerin getirileri arasında daha fazla potansiyel çeşitlilik ve ortak hareket görülmektedir.
- Portföy bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Yurt içi ve yurt dışı kredilendirme politikaları birbiriyle koordineli olmalı ve diğer banka risklerini eş anlı olarak dikkate alınmalıdır. Riskin ve kredi değerliliğinin ortak ölçüleri herhangi iki kredinin karşılaştırmasına olanak vermelidir.
- Bugün özellikle Avrupa Birliği'ne üye olma aşamasındaki Türkiye'nin her alanda olduğu gibi bankacılık alanında da rekabet edilmesi için, kredilendirme sürecinde de portföy yönetimine gereken önemi vermesi gerekmektedir.

SUMMARY

The banks, established on economic system, are important institutions that provide work of economy through collecting and distributing funds. The banks, acting in the credit market that is sensitive, exercise vital function in national and international level. Also, they have inevitable role in general economic policy.

Commercial banks operate in short-term and long-term money market. The credit effects on the firm is more vital than the amount in the balance sheet because of the marginal characteristic. The firms use short-term bank credit to finance working capital needs, current asset especially for inventories and/or receivables.

Multinational banks carry competition to the markets they enter. Parallel to this competition, Turkish banks have made much harder profit than after multinational banks. In this competitive market, one of the main conditions to protect profitability is to reach optimum productivity via using their fund for creating effective credit portfolio.

Risk management is quality control system in financial institutions. Risk management natural part of portfolio management. Intense studies about credit risk, that still go on, have been made in recent years. Most of these studies, are still developing and far from practical usage. However, the only common part all of these studies is that they comprise liquid and developed market. There is no information for the behaviour of non-liquid and less developed countries.

In spite of the fact that there is risk management models and ways, the main progress for financial institution is that form organizational and management structure. To collect necessary information individually by banks is important for competition. Parallel to this, past information quality become more important than before.

The main aim of effective credit portfolio risk management is to increase the return according to risk. Although, there are a lot of aims for each financial institutions, the first aim of these firms is to maximize the shareholders' return. Other three aims for credit portfolio management are management concentration risk, legal adaptation and increasing the return. Improving and increasing banking service affect credit evaluation of commercial and industrial segment. Generally, credit portfolio's quality and profitability is seen as the main reason of the success or unsuccess of the bank. The main reason of most bank bankruptcies is incorrect evaluation of credit risk's return, wrong credit decision given without the following necessary step of credit process. In spite of this, credit evaluation process does not be examined in theory sufficiently in Türkiye. The banks have evaluated their credit application using classic credit analyse method, till now. Credit management make its

decision according to each application and does not consider interrelation of credits or effects on total portfolio.

In recent years, credit have been evaluated according to portfolio approach, interrelation of each other and effects on total portfolio. This way, banks try to decrease its credit risk with reducing the ratio of default credit to total credit portfolio.

Our work comprise theoretic side and explain how credit portfolio form for commercial banks and what the methods use for credit risk management. The aim is to maximize the return from banks funds while minimizing the risk.

Parallel to our study result, it is very useful giving importance below points when the commercial banks form their credit portfolio and manage their portfolios. These are,

- The banks should constitute effective and healthy credit policy.
- Banks should have talented and experienced credit analyst to exercise the bank credit policy. Also, it needs to form information mechanism for credit evaluation. It has to shorten information process and decrease the cost of credit evaluation. High costs of credit evaluation is caused to decrease the number of credit sort or bank specialize the less credit areas. All of these, decrease credit diversification's benefit for banks.
- Bank should use portfolio management approach with classic analyse and evaluation process when they constitute credit portfolio.
- Credit manager should prevent incorrect decision to follow credit evaluation's fundamental principle.
- Portfolio plan should be made carefully. Portfolio plan aim to measure all variance and co-variance of asset's return. It is not useful to measure one credit risk or one customer risk in practise. This process needs to define the events or factors that has huge effects on credit. These events or factors comprise of interest rate, exchange rate, growth rate, relative labour cost and price of goods.
- When the credit decision is made, it is necessary to consider which credit, to whom, how much is given and what the interest rate is for portfolio. The aim is to increase the effectiveness of market and present high return and low risk product. Parallel to these aims, when the bank managers determine the price, they consider the bank's strategy, market and cost for their success.

- If there are correlations between risks that is affected by one or more factors , weak credit's weight is more than others in portfolio plan process. These types of credit's return show common movement and has potential variety.
- Portfolio is evaluated totally. Domestic and foreign credit policy must be coordinated to each other and the bank must consider other bank risk simultaneously. Risk and credit valueness common criterias must allow to compare any two credits.
- Turkey, preparing to enter EU, give an importance to portfolio management in credit evaluation to compete in bankin sector.

KAYNAKÇA :

1. **Akdoğan,N./Tenker,N.;** "Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri", Gazi Kitapevi, 8.baskı, Ankara, 2003.
2. **Akgüç Ö.;** "Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi", 5.baskı, İstanbul, 1992.
3. **Aksel,K.;** "Kredi Risk Yönetimi", Active Finans Dergisi, Mayıs-Haziran 2001.
4. **Alkin,E.;Savaş,T.;Akman,V.;** "Bankalarda Risk Yönetimine Giriş", Çetin Matbacılık, İstanbul, 2001.
5. **Aras,G.;** "Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi", Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No:30, 1996.
6. **Artun,T.;** "Türk Banka Sistemi ve Sermaye Piyasasındaki Son Gelişmeler", FYYF Dergisi, Aralık 1980.
7. **Ataman,Ü.;** "Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri", İstanbul, 1997.
8. **Balzer,K.;** "EDV-Einsatz bei der Kreditwürdigkeitsprüfung", Die Bank, Nr.1, 1981.
9. **Berk,N.;** "Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi", Beta Yayınevi, İstanbul, 2001.
10. **Bönkoff,F.S.;** "Die Kreditwürdigkeitsprüfung", Düsseldorf, 1983.
11. **Caymaz,H.;** "Krediler", T.Ticaret Bankası Eğitim Müd.Yayınları.
12. **Denk,R.;** "Diagnose Methoden und Entscheidungshilfen in der Bonitaetsprüfung", Wien, 1979.
13. **Droste, K, Matten, F, Sautter, MJ.;** "Problem kredit organisation für das Firmen

geschaeft“, Die Bank, Nr 4, 1994.

14. **Drtina,R.E./Largay,J.A.**; “Pitfalls in Calculating Cash Flow from Operations,” , The Accounting Review, April 1985.
15. **Druckarczyk,J.**; ”Finanzierungstheorie”, München, 1980.
16. **Eickmeier,O.,Günther,F.Viehöfer,G.**;”NeuordnungderKreditübewachtung”, Sparkasse, Nr.11, 1985.
17. **Eisfeld,C.**; “Kontenanalyse im Dienste der Kreditbeobachtung”, Sparkasse,Nr.17, 1983.
18. **Fama, E.F.** ; ”Agency Problems and the theory of the firm”, Journal of Political Economy, Vol 88, 1980.
19. **Geçer,T.**; ”Basel II ve kredi riski:Kaos İçindeki Düzen”, Active Finans, Eylül-Ekim 2004.
20. **Gökçek,B.**; ”Bankacılıkta Matematiksel İşlemler”, Garanti Bankası Eğitim Merkezi Yayınları, Yayın no:61, Mart-Kasım, 1994.
21. **Gönenli,A.**; ”Finansal Tablolar-Bilançolar Analizi”, 2.baskı, İstanbul, 1979.
22. **Hempel,GeorgeH;Coleman,AlanB;Simpson;DonaldG.**; Bank Management, Text and Cases,Third Edition, New York, 1990.
23. **Hilscher,U.**; ”Instrumente der Kreditwürdigkeitsprüfung”, Wist Heft 7, July, 1979.
24. **Hoffman,M.A./Fischer,G.C.**, Credit Department Management, Pennsylvania, 1980.
25. **İvedi,C.**, ”Türkiye’deki Ticaret Bankalarının Kredi Maliyetlerinin Hesaplanması ve Kredi Maliyetini Etkileyen Faktörlerin Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1997.

26. **Juncker,K.;** "Marketing im Firmenkundengeschaeft", Frankfurt am Main, 1979.
27. **Kale Korkmaz,T.;** "Bankalarda Kredi Risk Ölçümünde Alternatif Yöntemler", Active Finans, Temmuz-Ağustos, 2004.
28. **Kremer,E.;** "Technische Leistungsfahigkeit der Unternehmen", BBI.10, 1985.
29. **Mason,J.M.;** "Financial Management of Commercial Banks", Boston, 1979.
30. **Meriç,İ.;** "Türk Ticaret Banka İşletmelerince İşletme Riski ve Ekonomik Karlılık", Ankara, 1980.
31. **Mullins,Wjr.;** ".Does the capital asset pricing model work?" HBR.Vol.60 No.1, Jan-Feb, 1982.
32. **Özaslan,L.;** "Muhasebenin Teknik Yapısı", İstanbul, 1984.
33. **Özgül,S.;** "Kredilerde Güncel İzleme ve Karşılıklar Kararnamesi Uygulama El Kitabı", Pamukbank Eğitim Yayınları, No.17.
34. **Parasız,M.İ.;** "Para Banka ve Finansal Piyasalar", Ezgi Kitapevi, 1994.
35. **Peker,A.;** "Yönetim Muhasebesi ", Genişletilmiş 2.baskı.1.kitap, İstanbul,1978.
36. **Probst,H.;** "Kreditwürdigkeitsprung gewerblicher Kreditnehmer", Bonn, 1982.
37. **Reuter A./Von Stein, J.H.;** "Auf dem Wege zu einem geschlossenen Kreditinformations undKreditüberwachungssystem", Sparkasse, Nr. 7, 1984.
38. **Rodoplu,G.;** "Portföy Oluşturulmasında Ekonomik Sektör ve İşletme Analizleri", M.Ü.Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Haziran, 1986.
39. **Rosenberg,Jerry M;** "Dictionary of Banking and Finance", John&Willey, Canada, sdns inc.Canada,1982.

40. **Schildbach,T.;** "Sicherheiten versus par Conditio creditorum", Betriebsberater,Heft 34, 1983.
41. **Schmoll,A.;** "Theorie und Praxis der Kreditprüfung unter besonderer Berücksichtigung der Kleinund Mittelbetriebe", ÖBA Nr,3.,1983.
42. **Schmoll, A.;** "Betreuungsorganisation bel gefahrdeten Engagement", ÖBA 1, 1985.
43. **Seval,B.;** "Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi", Muhasebe Enstitüsü Yayın No:59, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı No:11, Avcıol Matbaası, İstanbul, 1990.
44. **Spremann,K.;** "Finanzierung 2. Auflage", München, 1986.
45. **Takan,M.;** "Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim", Adana , 2001.
46. **Uludağ İ.,Arıcan E.;** "Finansal Hizmetler Ekonomisi (Piyasalar-Kurumlar-Araçlar)", Beta Basım Yayın, 1999.
47. **Uman,N.;** "Standart Mali Tablolar ve Hesap Planları", Türkiye'de Sermaye Piyasası Semineri, İstanbul , 1984.
48. **Yüksel,A.S.;** "Para Bulma ve Yatırım", İstanbul, 1982.
49. **Yüksel A.S.;** "Bankacılık Hukuku ve İşletmesi", 8.baskı, İstanbul, 1997.
50. **Zarakolu,A.;**"Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi", Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:161, Bankacılar Serisi Numarası:5, 1986.
51. **Wanık,O.;** "Kriterien der Aanirungsfahigkeit von Unternehmen", Innovationen im Kreditmanagement,hrsg.von.H.J.Krümmel und Bernd Rudolph, Frankfurt an Main, 1985.

52. **Wehlau, S.**; “Die Prüfung der Kreditgewahrung und Kreditüberwachung als Auf gabe der internen Revtsion“, Der Betrieb, June , 1982.
53. **Weston,J.F**;Brigman, E.F., Essentails of Manarigial Finance, Dryden Press,1993.
54. [www.tbb.org.tr/istatistiksel tablolar/tuketici kredileri](http://www.tbb.org.tr/istatistiksel-tablolar/tuketici-kredileri) (Erişim Tarihi:01.05.2005)
55. 4389 Sayılı Bankalar Kanunu; Nisan 2003